

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra společenských věd

Bc. ŠÁRKA HEJNÁ
Obor: Pedagogika – vzdělávací politika

**APROBOVANOST UČITELŮ PRO VÝUKU OBČANSKÉ VÝCHOVY
NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH VE STATUTÁRNÍM MĚSTĚ OLOMOUČ**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Antonín STANĚK, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 6. března 2011

.....

Bc. Šárka Hejná

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce, panu Mgr. Antonínu Staňkovi, Ph.D., za poskytnutí cenných rad a připomínek při zpracování této diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 PROFESE UČITELE.....	10
1. 1 UČITEL V ČESKÝCH ZÁKONNÝCH NORMÁCH	10
1. 2 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ	13
1. 3 PROFESNÍ A ŽIVOTNÍ DRÁHA UČITELE	17
1. 4 TYPOLOGIE UČITELŮ.....	18
1. 5 VOLBA UČITELSKÉ PROFESE	19
1. 6 ZAČÍNÁJÍCÍ UČITEL.....	20
1. 7 ZKUŠENÝ UČITEL (UČITEL EXPERT)	22
1. 8 KONZERVATIVNÍ („VYHASÍNÁJÍCÍ“) UČITEL.....	27
1. 9 ŽIVOTNÍ DRÁHA UČITELŮ.....	29
1. 10 UČITEL V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A DOKUMENTECH	29
2 OBČANSKÁ VÝCHOVA V SOUČASNÉ ŠKOLE	32
2. 1 ŠKOLSKÁ REFORMA	32
2. 2 VYMEZENÍ POJMŮ VYUČOVACÍ PŘEDMĚT A VÝCHOVA	34
2. 3 OBČANSKÁ VÝCHOVA – OBČANSKÁ NAUKA – VÝCHOVA K OBČANSTVÍ.....	35
2. 4 OBČANSKÁ VÝCHOVA V RÁMCI RVP	37
2. 5 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA V RVP ZV VZTAHUJÍCÍ SE K VÝCHOVĚ K OBČANSTVÍ.....	39
2. 6 UČITEL OBČANSKÉ VÝCHOVY	40
3 PROBLEMATIKA KVALIFIKVANOSTI A APROBOVANOSTI UČITELŮ	43
4 APROBOVANOST UČITELŮ OBČANSKÉ VÝCHOVY	53
4. 1 ZÁKLADNÍ ŠKOLY V OLOMOUCKÉ KRAJI.....	54
4. 2 STAV APROBOVANOSTI UČITELŮ PRO VÝUKU OBČANSKÉ VÝCHOVY V OLOMOUCI	54
4. 3 SHRUTÍ.....	61
ZÁVĚR.....	67
PRAMENY A LITERATURA.....	70
PŘÍLOHY.....	77
PŘÍLOHA Č. 1: ZÁKON Č. 563/2004 Sb., O PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍCÍCH.....	77
PŘÍLOHA Č. 2: CHARTA UČITELŮ.....	101

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ATEE (*Association of the Teacher Education in Europe*) - Asociace pro vzdělávání učitelů v Evropě

Bc. – akademický titul „bakalář“

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

IFTA (*International Federation of Teaching Associations*) - Mezinárodní federace učitelských asociací

JČU – Jihočeská univerzita České Budějovice

Mgr. – akademický titul „magistr“

MŠ – mateřská škola

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MU – Masarykova univerzita Brno

NIVD – Národní institut pro další vzdělávání

OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

ON – občanská nauka

OU – Ostravská univerzita Ostrava

OV – občanská výchova

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání

SŠ – střední škola

ŠVP – Školní vzdělávací program

TU – Technická univerzita Liberec

ÚIV – Ústav pro informace ve vzdělávání

UJEP – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně Ústí nad Labem

UK – Univerzita Karlova Praha

UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) - Organizace OSN pro vzdělávání, vědu a kulturu

UP – Univerzita Palackého Olomouc

USA – Spojené státy americké

VOŠ – vyšší odborná škola

VŠ – vysoká škola

VŠP – Vysoká škola pedagogická Hradec Králové

WCOTP (*World Confederation of Organizations of the Teaching Profession*) –
Světovou konfederaci organizací pro učitelskou profesi

WOTP (*World Organization of the Teaching Profession*) – Světová organizace
pro učitelskou profesi

ZČU – Západočeská univerzita Plzeň

ZŠ – základní škola

ÚVOD

Vzdělání je od nepaměti jednou ze základních společenských hodnot. Již ve starověkém Řecku a Římě byla vzdělanosti kladena velká důležitost, protože těm, kterým se dostalo vzdělání, byli ve společnosti oceňováni a své získané poznatky dále předávali z generace na generaci. V minulosti hlavními šířiteli nabytých hodnot byli muži. Ženy přístup ke vzdělání neměly, byly připravovány na roli pečovatelky o domácnost a o děti. Postupným vývojem společnosti a její demokratizací ovšem i ženy dostaly koncem 19. století právo na vzdělání a v dnešní době, v 21. století, počet žen ve vzdělávání převyšuje počet mužů¹.

Pokud se zaměříme na roli vzdělavatele – učitele – v časech minulých tuto roli ve školním prostředí zastával muž. Ovšem opět s vývojem a demokratizací společnosti, kdy i ženy dostaly přístup ke vzdělání, se postupem času stala v současné škole učitelem žena. Souvisí to zároveň i podílem žen na účasti ve vysokém školství, kdy na pedagogických fakultách ve větší míře na učitelských studijních oborech participují právě ženy.

I role učitele v edukačním procesu prošla historickým vývojem. Učitel byl v minulosti zprostředkovatelem společenských hodnot a poznatků pro žáky. Informace v dobách minulých nebyly dostupné tak jako dnes. Učitel nabyté poznatky získal mnohaletým studiem spisů a knih a poté je předával hrstce žáků, kteří si vzdělání mohli dovolit. V současné době se na učitele pohlíží jinak - a to jako na rádce a spolučinitele v procesu výchovy a vzdělávání. Dostupnost informací se z pouhých knih přetransformovala na všudypřítomný internet, který se stal běžnou součástí života člověka v 21. století. Současný pohled na učitele, jehož hlavním úkolem je žáky ve výuce řídit, usměrňovat a napomáhat jim v jejich individuálním vzdělávacím procesu, není ve společnosti příliš pozitivní. Je to z toho důvodu, že si žáci potřebné informace už mohou sami vyhledávat nezávisle na učiteli, se kterým ve škole svoje získané poznatky už jen třídí, upřesňují a dávají do podrobnějších souvislostí.

¹ Studenti a absolventi vysokých škol v ČR celkem. In http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/studenti_a_absolventi_vysokych_skol_v_cr_celkem, 18.2.2011.

Cílem mé diplomové práce je popsat současný stav aprobovaných učitelů pro výuku občanské výchovy na 2. stupních základních škol působících ve statutárním městě Olomouc². Vzhledem k tomu, že se v Olomouci nachází Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, která každoročně produkuje mnoho absolventů – budoucích učitelů občanské výchovy, tak můžeme předpokládat, že občanskou výchovu na 2. stupních olomouckých základních škol budou vyučovat pouze aprobovaní učitelé. V této diplomové práci potvrdíme či vyvrátíme dvě stanovené hypotézy. **První hypotézou je tvrzení, že na 2. stupních základních škol v Olomouci vyučují občanskou výchovu pouze aprobovaní učitelé a druhou hypotézou je tvrzení, že občanskou výchovu na olomouckých základních školách budou hlavně vyučovat učitelé experti a konzervativní učitelé, tedy ti, co za sebou mají více jak 4 roky pedagogické praxe.**

Vzhledem k ohraničení výzkumu pouze na statutární město Olomouc si uvědomujeme, že počet respondentů není veliký. Avšak myslíme si, že i přes tento fakt je tento oborově-didaktický výzkum specializující se pouze na učitele občanské výchovy na olomouckých základních školách přínosný a může sloužit jako podklad pro další a hlubší výzkumy, které budou již více reprezentativnější.

Teoretickou částí se zabývají první tři kapitoly. V těchto třech kapitolách dáváme teoretickou základnu pro část empirickou, kterou se zabývá kapitola čtvrtá. V **první kapitole** této diplomové práce se věnujeme vymezením profese učitele z pohledu obecné charakteristiky učitele a jeho ukotvením v české legislativě. Dále se v první kapitole zaměřujeme na profesní a životní dráhu učitele, která je podle mého názoru v současné době diskutovaným prvkem. Snaha o změnu přípravy budoucích učitelů a o zpřehlednění jejich profesní dráhy je jistě přínosem u pedagogické i nepedagogické veřejnosti, vymezujeme profesní dráhu učitele dle délky jeho pedagogické praxe a uvádíme specifika těchto jednotlivých etap v profesní dráze učitele. V první kapitole věnujeme pozornost také mezinárodním organizacím, které se učiteli a jeho profesi věnují. Popisujeme důvody jejich vzniku a také jejich působení na současném mezinárodním poli. Ve **druhé kapitole** se zaměřujeme na učitele v současné české škole

² Pro zjednodušení budu dále v této práci užívat už jen termín „Olomouc“.

orientovaného na výuku občanské výchovy. V kapitole se zabýváme i samotným učitelem občanské výchovy, který jako nositel občanských a demokratických hodnot ve společnosti by měl být hlavním zprostředkovatelem právě těchto hodnot nejen žákům, ale i veřejnosti. Především však žáci by si dané hodnoty měly osvojit, pochopit a upevnit jejich význam pro ně samotné i pro společnost a opět je dále předávat budoucím generacím. **Třetí kapitola** popisuje stav kvalifikovanosti a aprobovanosti na druhých stupních základních škol v Olomouckém kraji na základě celorepublikového šetření, které v roce 2009 provedl Ústav pro informace ve vzdělávání spolu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Šetření proběhlo formou internetového dotazníku a bylo připraveno celkem pět dotazníků, a to pro mateřské školy, 1. stupně základních škol, 2. stupně základních škol, střední školy a vyšší odborné školy. My se ve třetí kapitole zaměříme na výsledky z 2. stupňů základních škol v Olomouckém kraji a následným celorepublikovým porovnáním.

Praktickou částí se zabývá **čtvrtá kapitola**, která analyzuje současný stav aprobovanosti učitelů pro výuku občanské výchovy na 2. stupních základních škol ve statutárním městě Olomouc. Potřebné informace pro tuto analýzu byly získány autorem této diplomové práce na praxi na Odboru školství Magistrátu města Olomouce ve dnech 1. – 12. března 2010. Důraz bude kladen především na analýzu stavu aprobovanosti učitelů pro výuku občanské výchovy, vystudované aprobační kombinaci jednotlivých učitelů, dále bude vymezen počet učitelů občanské výchovy na 2. stupních základních škol v Olomouci a jejich upřesnění dle pohlaví a dle délky jejich pedagogické praxe, podle které tyto učitele zařadíme do jednotlivých etap profesní dráhy učitele.

1 PROFESE UČITELE

V první kapitole se zaměříme na charakteristiku učitele jako pedagogického pracovníka dle zákona č. 563/2004, Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Dále se v kapitole věnujeme dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků v rámci ČR i v rámci mezinárodních organizací. V poslední části této kapitoly se zaměřujeme na vytyčení problému profesní a životní dráhy učitele s důrazem na její rozčlenění dle věku a zkušeností učitele - učitel začátečník, učitel expert a konzervativní učitel. Také se zmiňujeme o mezinárodních organizacích a dokumentech věnujících se problematice učitele. Mezi nejdůležitější dokumenty zabývající se problematikou učitelů je tzv. Charta učitelů, která byla přijata roku 1966. Co se týče mezinárodních organizací věnujících se problematice učitelů a učitelství, tak si v této kapitole seznámíme s důvody jejich vzniku, vývoje a uvedeme si důležité postavení těchto organizací na současné mezinárodní scéně.

1. 1 UČITEL V ČESKÝCH ZÁKONNÝCH NORMÁCH

Zákonná úprava učitele jako pedagogického pracovníka je podrobněji definována v zákoně č. 563/2004, Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Učitel³ je z pedagogického hlediska „jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluodpovědný za přípravu, řízení a organizaci tohoto procesu.“⁴ Vymezení potřebných předpokladů pro výkon učitelské profese je v českém právním systému ukotveno v zákoně č. 563/2004, Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Pedagogičtí pracovníci se podle tohoto zákona řídí od 1. ledna 2005.

³ Termín „učitel“ je v českém jazyce používán nikoli genderově, ale souhrnně jak pro ženy, tak i pro muže, kteří učitelské povolání vykonávají.

⁴ Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2003. s. 261.

„Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu⁵ (dále jen „přímá pedagogická činnost“).“⁶

Mezi vykonavatele přímé pedagogické činnosti podle zákona o pedagogických pracovnících řadíme učitele, pedagoga v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, vychovatele, speciálního pedagoga, psychologa, pedagoga volného času, asistenta pedagoga, trenéra, vedoucího pedagogického pracovníka.⁷ Všechny výše vymezené pedagogické profese se ve výchovně-vzdělávacím procesu dostávají do přímého kontaktu se žáky a proto je velmi důležité, že jsou právě tato povolání upravena zákonem.

Podle § 3 odst. 1 zákona č. 563/2004, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, může být pedagogickým pracovníkem ten, kdo splňuje následující předpoklady:

- a) je plně způsobilý k právním úkonům,
- b) má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává,
- c) je bezúhonný,
- d) je zdravotně způsobilý a
- e) prokázal znalost českého jazyka.

Bezúhonný je ten, kdo „nebyl pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin, nebo za trestný čin nedbalostní spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti pedagogického pracovníka.“⁸ Podle § 3 odst. 3 zákona č. 563/2004, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, fyzická osoba prokazuje bezúhonnost výpisem z rejstříku trestů, který nesmí být starší než 3 měsíce.

⁵ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

⁶ § 2 (1), zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷ § 2 (2), zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ § 3 (2), zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Znalost českého jazyka prokazují občané s cizí státní příslušností, kteří chtějí vyučovat v českém jazyce. Tato znalost se prokazuje zkouškou vykonanou „na vysoké škole v rámci programu celoživotního vzdělávání⁹ nebo v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků nebo v jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky¹⁰“.¹¹

Jelikož se tato diplomová práce zabývá aprobovaností učitelů pro výuku občanské výchovy na základních školách, je podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání patrné, že vyučovací předmět občanská výchova se vyučuje na druhém stupni základních škol. Z tohoto důvodu si dále vymezíme předpoklady pro učitele na druhém stupni základní školy.

Podle § 8 odst. 1 zákona č. 563/2004, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, učitel na druhém stupni základní školy získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu:

- a) „v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávací druhého stupně základní školy,
- b) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základní školy a všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy,
- c) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy,
- d) studijního oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů druhého stupně základní školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou zaměřeném na přípravu učitelů druhého stupně základní školy,

⁹ Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹¹ § 4 (2), zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

- e) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů prvního stupně základní školy a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základní školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou zaměřeném na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základní školy, nebo
- f) podle § 12¹² jen pro výuku cizího jazyka.¹³

1. 2 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ

Další vzdělávání pedagogických pracovníků je v současné době, v souvislosti s nárůstem informačních technologií, pokrokem ve vědě a výzkumu, zavedením internetu, nezbytným krokem k udržení učitelské populace ve šlépějích s těmito pokroky zaváděnými v hojných počtech do škol a do vyučování. V celosvětovém pohledu je další vzdělávání učitelů jako pedagogických pracovníků vcelku novým jevem, navzdory tomu, že v zemích střední Evropy má toto vzdělávání poměrně dlouhou tradici.

Např. můžeme vidět existenci dalšího vzdělávání učitelů v období vzniku novodobých školských systémů, tj. na konci 18. století, kdy se do tereziánských školních reforem začleňuje další vzdělávání učitelů. K prvnímu legislativnímu zakotvení dalšího vzdělávání učitelů došlo v roce 1869, kdy byla ve školském

¹² § 12 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje kvalifikaci učitele jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky vzděláním ve vysokoškolském magisterském studijním programu buď v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů cizích jazyků nebo v oblasti pedagogických věd zaměřené na cizí jazyk a vysokoškolským vzděláním získaném v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd, nebo v programu celoživotního vzdělávání na vysoké škole zaměřeném na pedagogiku, nebo studiem pedagogiky.

¹³ § 8 (1), zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

zákoně rakousko-uherské monarchie vymezena samostatná kapitola věnovaná právě dalšímu vzdělávání učitelů.¹⁴

Po vzniku samostatného Československého státu byl v první republice kladen velký důraz na vzdělávání, uchovávání společenských hodnot a podporu demokracie. Z toho důvodu byla věnována i velká péče o další vzdělávání učitelů, protože ti patřili mezi ty hlavní jedince, kteří předávali výše uvedené hodnoty dalším generacím. Byly to právě učitelské organizace, které se na vysoké odborné úrovni věnovaly dalšímu vzdělávání učitelů. Po skončení 2. světové války a se zavedením vysokoškolského vzdělávání učitelů začaly vznikat instituce pro další vzdělávání učitelů. Se vznikem nadnárodních a mezinárodních organizací ve 2. polovině 20. století se dalšímu vzdělávání učitelů začalo dostávat propracovanějších forem a systémů. Tento fenomén se postupem času začal rozšiřovat do celého světa a spolu s fenoménem celoživotního vzdělávání je sledován a podporován Evropskou unií, OECD, UNESCEM a dalšími organizacemi.

Z českého hlediska je další vzdělávání pedagogických pracovníků velmi důležité, protože mnohdy učitelé v naší zemi zůstávají své profesi věrni i 30 let a to je dlouhá doba na případné nové poznatky v oboru či používání nových technologií usnadňujících výuku. Z těchto důvodů je v současnosti další vzdělávání pedagogických pracovníků ukotveno v § 24 zákona č. 563/2004, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Pedagogičtí pracovníci v průběhu své pedagogické činnosti mají ze zákona „povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, upevňují a doplňují kvalifikaci.“¹⁵ Zákon jim rovněž umožňuje získat, zvýšit a rozšířit svoji kvalifikaci dalším vzděláváním. Další vzdělávání je organizováno ředitelem školy podle „plánu dalšího vzdělávání, který stanoví po předchozím projednání s příslušným odborovým orgánem; ... při jeho sestavování je nutné přihlížet ke studijním zájmům pedagogického pracovníka, potřebám a rozpočtu školy.“¹⁶

¹⁴ Srv. Průcha, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. s. 413.

¹⁵ § 24 (1), zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ § 24 (3), zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Další vzdělávání se podle § 24 odst. 4 zákona č. 563/2004, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, uskutečňuje na vysokých školách, v zařízeních dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a v jiných zařízeních na základě akreditace udělené ministerstvem školství; samostudiem nebo dalším vzděláváním zdravotnických pracovníků v případě učitelů zdravotnických studijních oborů. Dokladem o absolvování dalšího vzdělávání je osvědčení vydané vzdělávací institucí, která vzdělávání pořádala.¹⁷

Podrobnější vymezení dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků je ukotveno ve vyhlášce č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Tato vyhláška nabyla účinnosti dne 1. září 2005.

Výše citovaná vyhláška v § 1 vymezuje druhy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, kterými jsou: studium ke splnění kvalifikačních předpokladů; studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů a studium k prohlubování odborné kvalifikace.

Studiem v oblasti pedagogických věd je myšleno studium v oblasti pedagogických věd, studium pedagogiky, studium pro asistenty pedagoga, studium pro ředitele škol a školských zařízení a studium k rozšíření odborné kvalifikace.¹⁸ Studiem ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů se podle vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, týká vedoucích pedagogických pracovníků, studia pro výchovné poradce a studia k výkonu specializovaných činností. Studium k prohlubování odborné kvalifikace zahrnuje průběžné vzdělávání, které je zaměřeno na aktuální teoretické a praktické problémy týkající se procesu výchovy a vzdělávání.¹⁹

Hlavní institucí, která se v ČR zabývá dalším vzděláváním učitelů a pedagogických pracovníků je Národní institut pro další vzdělávání (dále jen

¹⁷ § 24 (5), zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ § 2-6, vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.

¹⁹ § 10, vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.

„NIDV“, www.nidv.cz). NIDV vznikl na začátku roku 2004 spojením čtrnácti krajských pedagogických center. Zpočátku instituce působila pod názvem Pedagogické centrum Praha a pod novým názvem Národního institutu pro další vzdělávání funguje od 1. dubna 2005.²⁰ NIDV je příspěvkovou organizací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v Praze a svá pracoviště má ve všech krajských městech ČR.

NIDV pořádá a nabízí přednášky, kurzy a semináře pro další vzdělávání učitelů. Jeho výhodou je celorepubliková působnost a silná lektorská základna. V současné době mezi hlavní priority NIDV patří např. vzdělávání učitelů týkající se kurikulární reformy, vzdělávání školského managementu, vzdělávání učitelů v cizích jazycích apod.²¹ NIDV realizuje vzdělávací programy pomocí financování ze strany MŠMT a také z Evropského sociálního fondu, což umožňuje minimalizování nákladů pro učitele – vzdělávání je pro ně tudíž bezplatné nebo si hradí pouze základní poplatky.

NIDV není samozřejmě jedinou institucí zabývající se dalším vzděláváním učitelů. Mezi další takové organizace můžeme řadit např. občanská sdružení; soukromé společnosti; základní, střední a fakulty vysokých škol; dále také instituce dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zřizovaných kraji apod.

Na poli mezinárodním se podpoře dalšího vzdělávání učitelů nejvýrazněji věnují Evropský unie a UNESCO. Evropská unie pokládá kvalitní výuku za nezbytně důležitý předpoklad rozhodující pro dlouhodobou konkurenceschopnost Evropy a dále jako hlavní předpoklad pro vytváření více pracovních míst. Je proto důležité, aby učitelé připravili žáky na prostředí EU založeného na znalostech a dovednostech, které velmi často vyžadují inovaci ve výukových metodách. Z důvodu volného pohybu v rámci EU učitelé velmi často pracují se žáky z odlišných kultur, proto je důležité vytvořit nové systémy odborné přípravy a vzdělávání učitelů, které budou všechny tyto důsledky zohledňovat. Dále je zcela nezbytná úzká spolupráce Evropské komise s členskými státy s cílem zlepšení kvality ve vzdělávání učitelů v EU jako součást

²⁰ Informace o nás. In <http://www.nidv.cz/cs/kontakty/uredni-deska/informace-o-nas.ep/?PHPSESSID=c19667cdcef03926bb8aa4b75a36760f>, 20.2.2011.

²¹ Informace o nás. In <http://www.nidv.cz/cs/kontakty/uredni-deska/informace-o-nas.ep/?PHPSESSID=c19667cdcef03926bb8aa4b75a36760f>, 20.2.2011.

celkového procesu strategické spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy, která podporuje další vnitrostátní reformy.²² Tato spolupráce následně vedla ke stávajícímu sdělení Komise z roku 2004, které poskytuje členským státům obecné směry pro inovace v dalším vzdělávání učitelů. Mezi ně patří: zajištění přístupu k znalostem, metodám pedagogickým dovednostem, které jsou potřeba pro efektivnější práci pro všechny učitele; dále zajištění koordinované a souvislé podpory a přiměřených zdrojů pro vzdělávání učitelů; podpora konceptu reflektivní praxe a výzkumu mezi učiteli; podpora postavení a uznání učitelského povolání a nakonec podpora v profesionalizaci výuky.²³

UNESCO se již od svého vzniku v roce 1945 ve velké míře zabývá důležitostmi a podporou vzdělávání a to jak dětí, dospělých, tak i samotných učitelů. UNESCO se zaměřuje především na přezkum a vývoj učebních materiálů v oblasti vzdělávání učitelů a snaží se podporovat členské státy v řešení otázek v oblasti zajišťování kvality v dalším vzdělávání učitelů.²⁴

1. 3 PROFESNÍ A ŽIVOTNÍ DRÁHA UČITELE

Absolvent pedagogického studijního oboru na vysoké škole se po ukončení studia sice stává učitelem, ale z pohledu profesní dráhy²⁵ stojí na úplném začátku své učitelské kariéry. Povolání učitele má se svou dlouholetou tradicí specifické etapy v profesním vývoji. Tyto etapy jsou podle odborníků charakterizovány vyšší výkonností a odborností učitele (ovšem ne vždy platí přímá úměra, že učitel s dlouholetou praxí je profesně zkušenější a jeho práce je kvalitnější než práce absolventa vysoké školy, který právě nastoupil do svého prvního zaměstnání).

²² Učitelé také potřebují dobré vzdělání! Komise navrhuje zlepšit kvalitu vzdělávání učitelů v Evropské unii. In http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/070806_cs.htm#, 20.2.2011.

²³ Učitelé také potřebují dobré vzdělání! Komise navrhuje zlepšit kvalitu vzdělávání učitelů v Evropské unii. In http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/070806_cs.htm#, 20.2.2011.

²⁴ Teacher education. In <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/education-building-blocks/teacher-education/>, 20.2.2011.

²⁵ „Objektivní průběh konkrétně vykonávané profesní činnosti během života člověka, sled povolání.“ In Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2003. s. 181.

Profesní dráha učitele také dává podněty k mnohým výzkumům. Tyto výzkumy byly realizovány na základě požadavků laické veřejnosti. Lidé se zajímají o to, kam své dítě dají do školy a kdo jej bude učit – zda začínající učitel nebo učitel s mnohaletou praxí. Podle Průchy bychom mohli v případě profesní dráhy učitelů rozlišovat následující fáze, které jsou podrobovány empirickým výzkumům:

- a) motivace uchazečů o studium učitelské profese,
- b) fáze studia a absolvování učitelského studia,
- c) profesní start (učitel-začátečník),
- d) profesní stabilizace (učitel-expert),
- e) profesní vyhoření.²⁶

Průcha také uvádí, že s výše uvedenými fázemi empirických výzkumů je spojena i odborná terminologie, která se používá k označení učitelů nacházejících se v určité fázi svého profesního vývoje. Mezi tyto termíny podle Průchy patří:

- 1) „student učitelství (student teacher);
- 2) začínající učitel (beginning teacher, novice teacher);
- 3) zkušený učitel, učitel-expert (experienced teacher, expert teacher).“²⁷

1. 4 TYPOLOGIE UČITELŮ

Učitelskou profesi můžeme diferencovat podle oborů, kterým se daný učitel profesně věnuje. „Nejmarkantnější je typologizace podle toho, na kterém druhu a stupni školy učitelé pracují.“²⁸ Učitelé podle této diferenciaci tedy mohou pracovat: v mateřské škole, na základní škole (učitelé prvního stupně, učitelé druhého stupně), na středních odborných školách, na středních odborných učilištích, na gymnáziích, na vysokých školách, na vyšších odborných školách a na jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky. V regionálním školství se učitelé kategorizují podle předmětů a to na učitele všeobecně

²⁶ Průcha, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. s. 398.

²⁷ Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. s. 202.

²⁸ Průcha, J. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. s. 22.

vzdělávacích předmětů, odborných předmětů a na učitele praktického vyučování.²⁹

Podle každoroční statistické ročenky, kterou vytváří Ústav pro informace ve vzdělávání, ve školním roce 2009/2010 pracovalo k 30. září 2009 ve školách v ČR 132 537 učitelů - z toho 58 417 na základních školách - 27 635 na prvních stupních a 30 782 na druhých stupních základních škol.³⁰

1. 5 VOLBA UČITELSKÉ PROFESÉ

Pokud se student chce stát učitelem, musí vystudovat učitelský studijní program na vysoké škole, protože jen tak bude z právního hlediska oprávněn učit na českých školách. Jak nám deklaruje Národní program rozvoje vzdělávání, Bílá kniha z roku 2001, učitelskou kvalifikaci lze získat pouze studiem na vysoké škole.

V současnosti lze získat učitelskou kvalifikaci několika způsoby:

- a) vyučování v mateřské škole – podmínkou je absolvování bakalářského studijního programu, kde je dominantní složkou pedagogika a psychologie;
- b) vyučování na základní a střední škole – podmínkou je absolvování bakalářského a navazujícího magisterského studijního oboru;
- c) vyučování odborných předmětů na střední škole – většinou je podmínka absolvování magisterského studijního programu a získání pedagogické způsobilosti (buď v bakalářském programu nebo v programu celoživotního vzdělávání);
- d) kvalifikace pro primární školu (1. stupeň ZŠ) lze doposud získat v nestrukturovaném pětiletém magisterském studijním oboru.³¹

Aby se ze studenta stal učitel, musí student nejprve začít tím, že si vybere pedagogický obor na jedné z devíti pedagogických fakult v České republice.³²

²⁹ Viz Průcha, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. s. 397.

³⁰ Výkonové ukazatele 2009/10 - kapitola A. In <http://www.uiv.cz/clanek/726/2024>, 7.2.2011.

³¹ Viz Průcha, 2009., s. 408.

³² Učitelství není realizováno jen na pedagogických fakultách, ale může být také nabízeno filozofickou, přírodovědeckou, tělovýchovnou aj. fakultou.

Mezi těchto devět fakult řadíme: Pedagogickou fakultu UK v Praze, Pedagogickou fakultu TU v Liberci, Pedagogickou fakultu UJEP v Ústí nad Labem, Pedagogickou fakultu ZČU v Plzni, Pedagogickou fakultu JČU v Českých Budějovicích, Pedagogickou fakultu VŠP v Hradci Králové, Pedagogickou fakultu MU v Brně, Pedagogickou fakultu UP v Olomouci a Pedagogickou fakultu OU v Ostravě.

Aby student mohl vstoupit do počátku své profesní dráhy učitele, musí nejprve zvolený obor vystudovat, úspěšně složit státní závěrečnou zkoušku a obhájit závěrečnou práci. To vše je završeno získáním diplomu v učitelském oboru. Teprve nyní stojí absolvent učitelského studijního programu na vysoké škole na počátku své profesní dráhy a stává se z něj „začínající učitel“.

1. 6 ZAČÍNÁJÍCÍ UČITEL

Začínajícím učitelem je ten, kdo absolvoval a úspěšně dokončil učitelské studium na vysoké škole a stojí na začátku své profesní dráhy učitele, tzn. že nastoupil do svého prvního povolání – v našem případě školy, ne už ale jako žák či student, ale jako učitel. Nastoupení do prvního zaměstnání je vždy pro každého mladého člověka něco nového. Ve škole byl student učen, že věci mají takový a takový postup. Realita je ovšem ve většině případech jiná. Začínající učitel už je první den nástupu do školy plnohodnotným učitelem, tzn. „že od prvního dne, kdy nastoupí na školu, přebírá všechny povinnosti „normálního“ učitele, plnou odpovědnost za vykonanou práci, kterou navíc vykonává sám, tj. nemá ve svých hodinách kromě žáků nikoho, kdo by mu radil a pomáhal.“³³ Průcha uvádí, že v některých zemích existuje statut uvádějího učitele. Uvádějí učitel je zkušený učitel, který seznamuje začínajícího učitele s chodem dané školy a především je mu rádcem po metodické stránce.³⁴ I když instituce uvádějího učitele u nás byla zavedena v 70. letech 20. století (vyhláška MŠ ČSR z roku 1977), v dnešní době se na školách uvedení

³³ Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. s. 208.

³⁴ Viz Průcha, 2005, s. 209-210.

do praxe povinně neprovádí.³⁵ Většina začínajících učitelů ve svém prvním zaměstnání potřebuje pomoc od svých zkušenějších kolegů, kteří by měli být ochotni mu poradit, protože také jednou byli začínajícími učiteli. V případě neznalosti začínajícího učitele je potřeba mu poradit či osvětlit mu danou problematiku, aby si s ní v budoucnosti už uměl poradit. Na místě je také povzbuzení od svých kolegů, které jistě mladého začínajícího člověka potěší a motivují ho do další práce, která ne vždy je lehká a podle představ.³⁶

V Evropské unii v souvislosti s uváděním nových učitelů do praxe platí opatření, která ve dvou formách podporují začínající učitele. První formou podpory jsou podpůrná opatření, která jsou speciálně koncipována pro poskytování informací, rad a pomoci učitelům vstupujícím do prvního zaměstnání.³⁷ Druhá forma podpory začínajících učitelů se zabývá povinným školením během prvního roku v zaměstnání (v současné době toto opatření platí např. v Řecku, Španělsku nebo Itálii.)³⁸ Jak uvádí Průcha, mezi nejčastější typy této podpory v zemi EU patří formální nebo poloformální pohovory o úspěších a potížích učitelů, dále účast na třídních činnostech a sledování výuky, pomoc učiteli při plánování výuky a hodnocení žáků, poskytnutí rad týkajících se učitelských dovedností a organizace seminářů pro začínající učitele.³⁹

Mareš fází začínajícího učitele vystihuje následovně: „Adaptace začínajících učitelů probíhá obtížně, začátečníci se dostávají do stresových situací. Objevují se konflikty mezi začínajícím učitelem a jeho nadřízenými, rodiči, kolegy. Vznikají konflikty mezi školní praxí a fakultami připravujícími učitele (školy viní fakulty z nedostatečné pozornosti k praktické stránce pregraduální přípravy, fakulty tvrdí, že nemohou produkovat „hotové“ učitele). Trpí i žáci, neboť začínající učitel získává pedagogické zkušenosti metodou pokusu a omylu.“⁴⁰ I tento problém, který se týká těžkého začátku budování učitelské kariéry může stát za tím, že absolventi učitelských oborů po ukončení studia

³⁵ Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. s. 210.

³⁶ Rady a pomoc ze strany starších kolegů by rozhodně neměly vyznívat jako poučování, mentorování atd., které by začínajícího učitele mohly demotivovat a případně i odradit od pedagogické činnosti.

³⁷ Viz Průcha, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. s. 420.

³⁸ Viz Průcha, 2009, tamtéž.

³⁹ Viz Průcha, 2009, tamtéž.

⁴⁰ Mareš, J. a kol.: Učitelé a jejich problémy. *Pedagogika*, 41, 1991, č. 3, s. 261.

nenastupují do školství, ale volí povolání v jiných oblastech na trhu práce.⁴¹ Šimoník první nástup do pracovního procesu u začínajícího učitele charakterizuje jako proces, kdy dochází k záměně rolí – z žáka, posluchače, který byl po řadu let vyučujícím kontrolován a podněcován, se stává učitel, který již sám musí vést odpovědnost za výchovu a vzdělávání, musí podněcovat a rozvíjet řadu žáků.⁴²

Časové vymezení pro statut začínajícího učitele je podle Kalhouse a Horáka určeno na období 1-3 roky pedagogické praxe na škole.⁴³ Odborná veřejnost se na tomto časovém rozpětí vcelku shoduje, i když podle Šimoníka období začínajícího učitele může být vymezeno pouhým prvním školním rokem pedagogického působení, protože školní rok představuje z hlediska práce školy, učitele a žáků relativně uzavřený celek, za jehož průběhu získává začínající učitel potřebný obraz o celkovém chodu školy, upřesňuje si i rozsah a obsah své pedagogické činnosti a zároveň si rozšiřuje i didaktické schopnosti.⁴⁴

Začínající učitel, který stojí na začátku své profesní dráhy bude vždy čelit profesionálním problémům – je proto třeba eliminovat počáteční nedostatky na co nejmenší počet tím, že budoucí učitelé budou lépe připravováni na pedagogických fakultách a na nových pracovištích jim bude připraveno příznivé a hlavně podnětné pracovní prostředí. Neboť jen tak docílíme toho, že se začínající učitel ve škole nezalekne a bude i nadále pracovat jak na svém osobním, tak i pracovním rozvoji.⁴⁵

1. 7 ZKUŠENÝ UČITEL (UČITEL EXPERT)

Po období začínajícího učitele nastává podle odborné literatury období stabilizace. Toto období je charakterizováno adaptací učitele na školní prostředí, na práci v průběhu výuky i mimo ni a v neposlední řadě také na žáky. Podle Průchy je to „období, kdy učitel začíná být „zkušený“, je současně hranicí, za kterou již není nutno poskytovat učiteli soustavnou odbornou pomoc jakožto

⁴¹ Průcha, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. s. 398.

⁴² Viz Šimoník, O. *Začínající učitel*. Brno: MU, 1994. s. 15.

⁴³ Viz Kalous, Z., Horák, F.: K aktuálním problémům začínajících učitelů. *Pedagogika*, 46, 1996, č. 3, s. 245.

⁴⁴ Viz Šimoník, 1994, s. 9.

⁴⁵ Viz Šimoník, 1994, s. 7.

„uvádění“ do praxe. Naopak, mají být zaváděny formy tzv. dalšího vzdělávání učitelů, příp. atestace aj.⁴⁶ Zároveň období zkušeného učitele může být dáno jako podklad pro jeho postup či zařazení do vyššího platového stupně.

Pokud bychom období stabilizace v učitelské profesi měli určit časově, tak v tomto směru je odborná veřejnost velmi nejednotná. Autoři pedagogických spisů se v určení časového horizontu období stabilizace velmi liší. Pokud, jak uvádí Průcha, řada českých a zahraničních výzkumníků vymezuje „statut“ začínajícího učitele na období 1-3 roky pedagogické praxe, pak období stabilizace začíná přibližně po třech letech od nástupu do učitelského povolání. Chráska dokonce ve svém výzkumu došel k tomu, že se učitelé stávají učitelem-expertem v průměru po 22,9 letech praxe.⁴⁷ Zde také můžeme vidět časovou nejednotnost ve vymezení období pro učitele-experta a nadále se budeme držet Průchova vymezení, že období stabilizace, resp. začátek nabývání vlastností experta učitel získává po pěti letech učitelovy práce.⁴⁸ Nastínili jsme si periodizaci období učitele-experta, jenže důležitější než časové vymezení je v našem případě charakteristika jeho nabývaných vlastností v tomto období.

Jak bychom měli charakterizovat učitele-experta? Nejde nám zde o otázku, jaký by měl učitel-expert být, ale jaké jsou jeho charakteristické vlastnosti, tzv. profesní kompetence učitele. Oficiální souhrn těchto kompetencí zatím neexistuje. Jsou zde ovšem pokusy jak ze strany Ministerstva, mládeže a tělovýchovy, tak i ze strany odborné pedagogické veřejnosti formulovat profesní kompetence učitele.

MŠMT navrhuje vytvořit standardy kvality profese učitele, které budou popisovat žádoucí kompetence a činnosti učitele ve zvolených ukazatelích; dále vystihnou úroveň kvality, kterou by měli vykazovat všichni učitelé po několikaleté praxi; standard bude základním kamenem pro systém profesního růstu učitele a v neposlední řadě bude popisovat žádoucí stav, který je reálně

⁴⁶ Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. s. 217.

⁴⁷ Chráska, M.: Které vědomosti a dovednosti z pedagogiky považují učitelé za důležité? *Pedagogika*, 46, 1996, č. 3, s. 257.

⁴⁸ Průcha, 2005, s. 217.

dosažitelný pouze za předpokladu vytvoření systémové podpory učitelů ve zvyšování kvality jejich práce.⁴⁹

Růst profesní dráhy učitele, jak uvádí Průcha, se v ministerském návrhu chápe jako kvalifikační vzestup v profesní kariéře učitele, který má být stimulován zavedením tzv. atestace⁵⁰, která by nebyla pro učitele povinná, avšak její úspěšné absolvování by učiteli zajišťovalo nárok na zvýšení platu a zároveň by bylo předpokladem pro výkon určitých vybraných funkcí.⁵¹ V našem vymezení učitele-experta MŠMT navrhuje kdy se učitel-začátečník může k atestaci přihlásit a dále vymezuje, že po jejím úspěšné složení učitel oficiálně získá status experta ve své profesi. Časové hledisko atestace je opět nejednotné, hovoří se o první atestaci po třech letech nebo po pěti letech pedagogické praxe. Jak uvádí Průcha, toto časové hledisko je „vlastně ve shodě s výše uvedenou periodizací vývoje profesní dráhy učitelů stanovenou na základě různých výzkumů.“⁵²

Výše uvedený pojem „kompetence učitele“ je v současnosti na pedagogické půdě velmi diskutované téma. Ministerstvem navrhovaný profesní standard kvality profese učitele sice kompetence učitele zahrnuje, ale jen ve velmi obecné rovině. Upřesnění kompetencí má podle ministerstva přijít v pozdější fázi vývoje standardu.⁵³ Konkrétněji vymezit kompetence učitele se ovšem pokusila Spilková, která uvádí následující seznam profesních kompetencí učitele:

- a) kompetence odborně předmětové („vědecké základy daných předmětů se stávají stále více *conditio sine qua non*“);
- b) kompetence psychodidaktické („vytvářet příznivé podmínky pro učení – motivovat k poznávání, aktivizovat myšlení, vytvářet příznivé sociální, emocionální a pracovní klima, řídit procesy žákova učení – individualizovat je z hlediska času, tempa, hloubky, míry pomoci,

⁴⁹ Standard v otázkách a odpovědích, *MŠMT*. In <http://www.msmt.cz/standarducitele/standard-v-otazkach-a-odpovedich>, 9.2.2011.

⁵⁰ Atestace se v profesním standardu učitele neobjevuje, avšak jejím složením se by se učiteli měl zvedat i plat, což koresponduje s výrokem uvedeným ve standardu, že standard bude základním kamenem pro profesní růst učitele.

⁵¹ Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. s. 219.

⁵² Průcha, 2005, s. 219.

⁵³ Týden.cz: Učitelé jako lékaři – budou skládat atestace? *MŠMT*. In <http://www.msmt.cz/standarducitele/tyden-cz-ucitele-jako-lekari-budou-skladat-atestace?highlightWords=atestace>, 9.2.2011.

interpretovat učivo, základy jednotlivých oborů vzhledem k věkovým zvláštnostem žáků apod.“);

- c) kompetence komunikativní („nejen ve vztahu k dětem, ale i k světu dospělých – rodičům, kolegům, nadřízeným a jiným sociálním partnerům školy“);
- d) kompetence organizační a řídicí („plánovat a projektovat svou činnost, navozovat a udržovat určitý řád a systém“);
- e) kompetence diagnostické a intervenční („jak žák myslí, cítí, jedná a proč, jaké to má příčiny, kde má žák problémy, jak mu lze pomoci“);
- f) kompetence poradenská a konzultativní („zejména ve vztahu k rodičům“);
- g) kompetence reflexe vlastní činnosti („já a moje činnost jako předmět analýzy, ze zjištěného umět vyvodit důsledky, např. modifikovat své chování, přístupy a metody“).⁵⁴

Podle odborníků je vymezení výše uvedených kompetencí tak rozsáhlé a různorodé z pohledu činností, že si nejsou jisti, zda je v úplném rozsahu může realizovat učitel-expert, natož začínající učitel, který by vlastně měl tyto vlastnosti mít pochyceny ze svých studií na vysoké škole.

Kyriacou popisuje učitelovy kompetence ne z pohledu jaký by měl učitel být, ale vychází z dnešních požadavků na učitele a z toho, co učitel opravdu dělá a musí. Na základě toho vymezil sedm klíčových dovedností, které popisují v zásadě kompetence zkušeného učitele. Jsou to následující složky:

- 1) plánování a příprava (výběr vzdělávacích cílů učební jednotky, volba cílových výstupů, které mají žáci na konci lekce zvládnout a také v neposlední řadě volba takových dovedností, které volí nejlepší prostředky pro dosažení těchto cílů);
- 2) realizace vyučovací jednotky (dovednosti, které jsou potřebné k úspěšnému zapojení žáků do procesu učení);
- 3) řízení vyučovací jednotky (zde jsou potřebné dovednosti k takovému řízení a organizaci studijních činností, které se odehrávají během vyučovací jednotky – udržení pozornosti žáků, jejich zájem, aktivita a spolupráce);

⁵⁴ Spilková, V.: Východiska vzdělávání učitelů primárních škol. *Pedagogika*, 46, 1996, č. 2, s. 136.

- 4) klima třídy (potřebné jsou zde dovednosti k vytvoření a hlavně udržení pozitivních postojů žáků vůči vyučování a udržení jejich motivace k učení se);
- 5) kázeň (dovednosti potřebné k udržení pořádku a k řešení nežádoucích projevů chování žáků);
- 6) hodnocení prospěchu žáků (dovednosti potřebné k hodnocení výsledků žáků aplikované s cílem napomoci dalšímu vývoji žáka, ale i hodnocení pro formulaci zpráv a vedení záznamů o dosažených výsledcích žáka);
- 7) reflexe vlastní práce a evaluace (dovednost pro vlastní evaluaci pedagogické činnosti s cílem vlastního zlepšení se).⁵⁵

Kyriacou v souvislosti s klíčovými dovednostmi uvádí, že podle výzkumů bylo zjištěno, že zkušení učitelé se odlišují např. od studentů učitelství tím, že dokáží určitým specifickým způsobem užívat svoji profesní kompetenci, např. v simulované situaci přípravy na vyučovací hodinu.⁵⁶

Co se týče mezinárodního výzkumu stadia učitel-expert, tak se jím, jak uvádí Lukášová-Kantorková, dlouhodobě zabývá D. C. Berliner, který je profesorem na Arizonské státní univerzitě v USA. Berliner na základě svého výzkumu uvedl následující znaky, podle kterých bychom měli posuzovat učitele-experty. Mezi tyto znaky patří: excelentnost v profesní doméně učitele a v dílčích kontextech; vyvíjení automaticky opakovatelných operací, které jsou potřebné k výsledným cílům; větší přiměřenost a flexibilita ve svém vyučování, než jsou učitelé začátečníci; větší citlivost k požadovaným úkolům a sociálním situacím, které učitele obklopují, když řeší problémy; kvalitativnější prezentace problémů než učitelé začátečníci; rychlost a přesnost; vzorové rozpoznávání schopností; rozumí více smysluplným modelům v doméně, ve které jsou experty; učitelé-experti mohou být v řešení problémů pomalejší, avšak vybírají si bohaté a více osobní zdroje informací, které vnášejí do problémů, které se snaží vyřešit.⁵⁷

Jak jsme výše uvedli, existují pokusy o „vylepšení či zprofesionalizování“ učitelského povolání. Jelikož se jedná o velmi razantní změnu, která nezasáhne

⁵⁵ Kyriacou, Ch. *Klíčové dovednosti učitele. Cesta k lepšímu vyučování*. Praha, Portál: 2008. s. 23.

⁵⁶ Kyriacou, 2008, s. 24.

⁵⁷ Viz Lukášová-Kantorková, H. *Učitelská profese v primárním vzdělávání a pedagogická příprava učitelů*. Ostrava: Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, 2003. s. 32.

pouze učitelskou profesí, ale i fakulty, které připravují budoucí učitele, tak je potřeba prozkoumat všechna zákoutí chystané změny a promyslet všechna pro a proti a následné budoucí dopady na všechny zúčastněné.

1. 8 KONZERVATIVNÍ („VYHASÍNAJÍCÍ“) UČITEL

Jak už nám samotný název napovídá, v profesní dráze učitelské profese se jedná o třetí, tedy poslední etapu výkonu učitelského povolání. Průcha uvádí, že v dané fázi se profesionálové vyznačují zvláště charakteristikami spojenými se změnou hodnot, jako např. zvýšená orientace na zájem o výdělek (z důvodu výše budoucího starobního důchodu), dále pak je zde zvýšený zájem o pracovní podmínky (důraz je kladen na hodnoty zdraví a životní pohodu) a v poslední řadě je kladen důraz na dobrý pracovní kolektiv a interpersonální vztahy.⁵⁸

Projevy konzervatismu se u učitelů, jak u žen, tak i u mužů vcelku neliší. Mezi hlavní projevy konzervativního chování můžeme zařadit stěžování na apatické či hrubé žáky; únava z vyučování; obavy z jednání s rodiči; nezájem o další sebevzdělávání; tendence k ignorování reformního úsilí a inovací ve vyučování – učitelé to nedělají schválně, jen se už pouze na konci své pedagogické kariéry nechtějí učit ničemu novému, tzn. chtějí dokončit svoji kariéru v klidu.⁵⁹

Z hlediska pedagogických výzkumů, které byly prováděny spíše v zahraničí než v ČR, poznatky o stadiu konzervativního učitele jsou spíše ojedinělé. Průcha se i navzdory tomu pokusil sestavit alespoň částečný obraz této profesní fáze na základě vlastností učitelů, které se týkají jejich stránky psychické a zdravotní. Došel tedy k závěru, že se zde setkávají dva protichůdné názory, které vychází spíše z empirického bádání než z výzkumných analýz.⁶⁰

Na jedné straně se mluví o tom, že učitel, který se nachází ve své poslední fázi profesní dráhy (tedy po 50. roce života, tj. po 25-30 letech pedagogické

⁵⁸ Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. s. 226.

⁵⁹ Viz Průcha, 2005, s. 227.

⁶⁰ Průcha, 2005, tamtéž.

praxe) je nejzkušenější; na straně druhé máme poznatky o tom, že se u učitelů s přibývajícím věkem objevují některé negativní jevy jako např. nárůst konzervativních postojů, nástup rezignace a u některých učitelů se může objevit tzv. efekt vyhasínání či vyhoření.⁶¹

V zahraniční pedagogické literatuře je popisován tzv. efekt vyhasínání neboli vyhoření⁶² (burnout effect). Při definování syndromu vyhoření odborníci vychází z pojetí německých autorů Henninga a Kellera „syndrom vyhoření je důsledkem dlouhodobě působícího stresu a nevhodného vypořádání se s psychickou i tělesnou zátěží. Proces, jehož vyvrcholením je vyhoření, většinou trvá mnoho let.“⁶³ Podle těchto autorů syndrom vyhoření postihuje asi 15-20 % učitelů zvláště na školách s vysokým počtem problémových žáků.

Celkový přehled dosavadních poznatků o poslední fázi učitelské dráhy najdeme u Kyriacoua, který uvádí, že klíčovým prvkem v této fázi je učitelovo vnímání, které je ohroženo jak ve smyslu vnitřním (z vlastního „já“), i ve směru od ostatních - to má potom hlavní vliv na kvalitu pracovního života a zejména na vztah učitelů k žákům.⁶⁴ Jak uvádí Kalhous a Obst, tak možnou cestou oddálení syndromu vyhoření je již zmíněné další vzdělávání. V dalším vzdělávání by učitelé měli získat nové stimuly pro práci se žáky a také nový smysl učitelského života.⁶⁵ Podle Vašutové by učitelé měli být schopni předcházet stresům a měli by posilovat svoji psychickou odolnost zejména tím, že budou mít zdravé sebevědomí a budou asertivní ke svému okolí; budou hrdi na svoji práci a budou umět zdůvodnit její společenskou důležitost; budou mít zájmy a koníčky, které budou realizovat mimo školní vyučování; budou mít dobré rodinné zázemí a oporu ve svém partnerovi; budou mít oporu v učitelském sboru; budou se účastnit podpůrných antistresových programů a budou se účastnit programů dalšího vzdělávání pro zdokonalení ve své profesi.⁶⁶

Jelikož učitelská profese je velmi náročné povolání, učitelé by měli mít na paměti důležitost aktivit, které jim pomohou odreagovat se a načerpat síly

⁶¹ Viz Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. s. 226.

⁶² Projevy efektu vyhoření mohou být: vyčerpání zejména psychických sil, profesní ochablost, apatie ke snaze znovu „být aktivní“ a mít radost ze svého povolání.

⁶³ Henning, C., Keller, G.: *Antistresový program pro učitele*. Praha: Portál 1996. s. 21-37.

⁶⁴ Burnout efekt. In http://www.fek.zcu.cz/cz/cecev/mes_mat/stres/burnout.htm, 8.3.2011.

⁶⁵ Kalhous, Z., Obst, O. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2009. s. 113.

⁶⁶ Viz Vašutová, J. *Být učitelem. Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: PdF UK, 2007. s. 26.

do dalších let pedagogické praxe. Mezi hlavní období, kdy by si měli učitelé odpočinout a načerpat síly patří hlavní prázdniny. Jak Vašutová, tak i Kalhous a Obst uvádí důležitost využívání prázdnin některými učiteli k sebezdokonalování se na různých vzdělávacích akcích, jako např. jazykové kurzy, poznávací zájezdy aj. Právě účastí na těchto vzdělávacích akcích si učitelé zvyšují odolnost vůči negativnímu působení duševního zatížení na organismus a zamezují tak vzniku syndromu vyhoření.⁶⁷

1. 9 ŽIVOTNÍ DRÁHA UČITELŮ

Životní dráha učitele, pokud zůstane věrný svému povolání až do odchodu do důchodu, je velmi dlouhá a plná inovací. Učitelé jsou vystavováni neustálému vyrovnávání se se změnami a pokud se inovace týkají oblasti vyučování, je potřeba si nejprve dané inovativní metody osvojit, protože jenom tak se učitel může zlepšovat a poté může nově osvojené poznatky přenášet na žáky. Životní dráha učitelů není v ČR prozatím zaznamenána. Ovšem v zahraničí se výzkumy životní dráhy vyskytují. Co takový výzkum obnáší? Učitel popisuje jednotlivé rozhodující fáze, přelomové momenty a klíčová rozhodnutí ve své profesi.⁶⁸ Jelikož zatím nemáme poznatky od českých učitelů, myslím si, že by nebylo špatné, aby někteří učitelé popsali svoji životní dráhu. Možná bychom byli překvapeni čemu všemu jsou dnešní učitelé vystavováni.

1. 10 UČITEL V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A DOKUMENTECH

Učitel jakožto hlavní nositel vzdělanosti a předavatel nabytých vědomostí mladé generaci je v „celosvětovém měřítku považován za klíčový fenomén vzdělávacích systémů a koncepcí vyučování.“⁶⁹ Učitelskému povolání jsou věnovány mezinárodní výzkumy, které nám potvrzují, že problémy učitelů jsou

⁶⁷ Viz Kalhous, Z., Obst, O. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2009. s. 113.

⁶⁸ Průcha, J. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. s. 29.

⁶⁹ Vašutová, J. *Být učitelem. Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: PdF UK, 2007. s. 72.

obdobné v různých zemích i v odlišných společenských souvislostech. Vašutová uvádí, že od konce minulého století přichází podněty o sdružování učitelů, které by jim usnadnilo vzájemnou komunikaci na odborném poli a to jak ve své zemi, tak i na úrovni mezinárodní.⁷⁰

Ve Švýcarsku byl v roce 1847 poprvé vysloven požadavek na ustanovení mezinárodní asociace učitelů. Na základě tohoto podnětu v roce 1905 vzniká Mezinárodní výbor učitelů primárních škol a o pět let později vzniká obdobná organizace pro učitele středních škol. Po 1. světové válce, v roce 1926, je založena Mezinárodní federace učitelských asociací (IFTA).

Po 2. světové válce vzniká mnoho mezinárodních organizací. Co se učitelské profese týče, po 2. světové válce vzrostl zájem o toto povolání, které je v té době zároveň posilováno reformami vzdělávacích systémů v Evropě. Jednou z nejvýznamnějších organizací vznikajících právě po 2. světové válce je UNESCO, které je založeno roku 1946 v Paříži. Jeho hlavním posláním je rozvoj vzdělanosti, péče o děti a mládež a také problematika učitelské profese. V tom samém roce vzniká ještě další mezinárodní organizace učitelů Světová organizace pro učitelskou profesi (World Organization of the Teaching Profession, WOTP), která je v roce 1952 přeměněna na Světovou konfederaci organizací pro učitelskou profesi (World Confederation of Organizations of the Teaching Profession, WCOTP).⁷¹

V současné době patří mezi evropské nejvýznamnější organizace týkající se učitelské profese Asociace pro vzdělávání učitelů v Evropě (Association of the Teacher Education in Europe, ATEE), která byla založena v roce 1976 a zajímá se o problematiku učitelů primárních, sekundárních a speciálních škol a snaží se rozvíjet spolupráci vysokoškolských institucí, které vzdělávají učitele a snaží se přispět i ke zkvalitnění vzdělávání učitelů.⁷² K dalším organizacím, které se věnují výchově a vzdělávání a i učitelské profesi patří např. OECD, Evropská komise, UNESCO atd.

⁷⁰ Viz Vašutová, J. *Být učitelem. Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: PdF UK, 2007. s. 72.

⁷¹ Viz Vašutová, 2007, tamtéž.

⁷² The Association. In http://www.atee1.org/the_association, 6.3.2011.

Již výše zmíněné UNESCO se zasloužilo o vydání jednoho z nejdůležitějších dokumentů pro učitele, tzv. Charty učitelů.⁷³ Tato charta (*viz příloha č. 2*) přijatá na konferenci v Paříži roku 1966 klade význam na uznání učitelství jako profese a týká se učitelské profese na úrovni primárního a sekundárního vzdělávání. Charta se skládá ze 145 paragrafů, které jsou rozděleny do 13 kategorií, které se týkají např. definováním učitele v rámci výchovně-vzdělávacího procesu, cílů a politiky v oblasti vzdělávání, přípravou na povolání učitele, dalšího vzdělávání učitelů, zaměstnáním a kariérou, přípravou a povinnostmi učitelů, podmínkami pro efektivní vyučování a učení, platy učitelů, sociálním zabezpečením atd.⁷⁴

⁷³ Vašutová, J. *Být učitelem. Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: PdF UK, 2007. s. 73.

⁷⁴ Recommendation concerning the Status of Teachers. In http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=5366&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, 8.3.2011.

2 OBČANSKÁ VÝCHOVA V SOUČASNÉ ŠKOLE

Ve druhé kapitole budeme analyzovat občanskou výchovu jako vyučovací předmět a učitele občanské výchovy v současné české škole. Nejdříve se zaměříme na proměnu současné školy z důvodu školní reformy, která proběhla na základě tří důležitých dokumentů: Národního programu vzdělávání z roku 2001, na ten navazujícího Rámcového vzdělávacího programu a zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Dále se v kapitole budeme věnovat definováním pedagogických termínů - vyučovací předmět a výchova. V kapitole také předložíme přehled, ve kterém se budeme zabývat vytyčením různých názvů pro vyučovací předmět občanská výchova – občanská nauka a výchova k občanství. Na základě české reformy školství si přiblížíme současné postavení občanské výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a také její postavení v rámci průřezových témat RVP (dále je „RVP“). Nakonec budeme charakterizovat samotného učitele občanské výchovy – jeho nelehké postavení ve výchovně-vzdělávacím procesu právě tak důležitého multioborového vyučovacího předmětu, jakým občanská výchova bezesporu je a jejíž důležitost v edukačním procesu je společností velmi často opomíjena.

2. 1 ŠKOLSKÁ REFORMA

V posledních letech české školství prošlo významnými změnami. Oproštění se od státem daných osnov a možnost tvorby vlastních osnov samotnými školami je právě jednou z nich. Vašutová uvádí, že tato změna spočívá v chápání vzdělávání jako přípravy jedince pro reálný život ve společnosti a to jak osobní, tak i pracovní a jako přípravy pro budoucnost a pro její aktivní ovlivňování.⁷⁵ Stát jako garant kvality vzdělávání vytvořil Národní program vzdělávání a Rámcový vzdělávací program. Národní program vymezuje vzdělávání jako celek, tzn. že „charakterizuje české vzdělávání v obecných cílech,

⁷⁵ Viz Vašutová, J. *Být učitelem. Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: PdF UK, 2007. s. 64.

oblastech, obsahu a prostředcích a představuje tak nejvyšší úroveň kurikulárních dokumentů.⁷⁶ Vzhledem k jeho důležitosti by bylo logické jeho prvotní vytvoření, avšak dosud nebyl vytvořen.

Reforma se tedy musela začít odvíjet od nižších stupňů kurikulárních dokumentů. RVP jako druhá úroveň kurikulární reformy má celostátní platnost a má zajistit sjednocení vzdělávací funkce autonomních škol různých zřizovatelů. RVP má sloužit jako podklad pro vytváření školních vzdělávacích programů jednotlivých škol. Školy v tomto případě dostaly od státu větší míru autonomie a při tvorbě vlastních školních vzdělávacích programů tak mohou zohledňovat charakter a potřeby školy. Stát vytvořil rámcové vzdělávací programy pro následující typy škol: mateřské, základní, základní umělecké, gymnázia, dvojjazyčná gymnázia, sportovní školy, střední odborné školy, střední odborná učiliště, vyšší odborné školy a jazykové školy. Podle § 3 odstavce 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“) RVP vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání a jsou také závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů a hodnocení výsledků ve vzdělávání dětí a žáků. Zároveň ale také RVP musí odpovídat nejnovějším poznatkům z vědních disciplín, jejichž základy praktického využití má vzdělávání zprostředkovat a také musí odpovídat nejnovějším poznatkům z pedagogiky a psychologie o účinných metodách a organizačním uspořádání vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji žáků a studentů.⁷⁷

RVP pro základní vzdělávání (dále jen „RVP ZV“) školám neudává přesné názvy vyučovacích předmětů, určuje školám pouze vzdělávací oblasti, okruhy, vymezuje na jakém stupni na základní škole bude vzdělávací oblast realizována a s jakou časovou dotací. Podle těchto parametrů si pak základní školy tvoří třetí úroveň kurikulární reformy, tedy vlastní školní vzdělávací programy⁷⁸ (dále jen „ŠVP“), kde jsou už náplně vyučovacích předmětů blíže konkretizovány. ŠVP pro základní vzdělávání (dále jen „ŠVP ZV“) tedy musí být v souladu s RVP ZV

⁷⁶ Vašutová, J. *Být učitelem. Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: PdF UK, 2007. s. 64.

⁷⁷ § 4 (2), zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁸ Základní školy byly povinny učit podle vytvořených ŠVP ZV od 1.9.2007. Toto datum se týkalo zahájení výuky podle ŠVP ZV v 1. a 6. ročnících. MŠMT – Školská reforma. In <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/harmonogram>, 27.1.2011.

a jsou vydávány ředitelem školy.⁷⁹ ŠVP ZV jsou již konkrétním dokumentem pro danou školu, který vychází z potřeb a podmínek jednotlivých škol a stávají se závazným dokumentem pro konkrétní školu. ŠVP je podle slov Vašutové „produkt participativního a kooperativního úsilí celých pedagogických sborů a jejich vedení.“⁸⁰

Kurikulární dokumenty jsou tvořeny strukturováním vzdělávacích obsahů do tzv. vzdělávacích oblastí, které sdružují tradiční vyučovací předměty a učivo lze tudíž koncipovat předmětově nebo mezipředmětově.⁸¹

2. 2 VYMEZENÍ POJMŮ VYUČOVACÍ PŘEDMĚT A VÝCHOVA

Jelikož se tato diplomová práce zabývá aprobovaností učitelů pro výuku občanské výchovy na základních školách, budeme se věnovat ukotvením občanské výchovy v RVP ZV. Abychom se dostali k podstatě občanské výchovy jako vyučovacího předmětu, vysvětlíme si nejprve pojmy vyučovací předmět a výchova.

Jak jsme již uvedli, RVP ZV přesné vymezení vyučovacích předmětů, tato pravomoc byla přenesena na samotné školy při tvorbě vlastních ŠVP ZV. Co představuje pojem vyučovací předmět? Vyučovací předmět je podle Průchy „organizační jednotka obsahu vzdělávání ve školách“.⁸² V současné podobě vzdělávacích programů jsou vyučovací předměty označovány jako obory a rozděleny do vzdělávacích oblastí, např. společenskovední předmět, přírodovědný předmět. Jelikož se dále budeme zabývat vymezením občanské výchovy, která podle RVP ZV spadá právě do skupiny společenskovedních předmětů, vysvětlíme si i samotný pojem společenskovední předmět. Pedagogický slovník definuje společenskovední předmět jako „součást všeobecného vzdělání, jejímž obsahem je poznávání minulého a současného života společnosti a člověka

⁷⁹ § 5, zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁰ Vašutová, J. *Být učitelem. Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: PdF UK, 2007. s. 65.

⁸¹ Viz Vašutová, 2007, s. 66.

⁸² Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J.. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. s. 355.

v sociálních vztazích.⁸³ Podle nyní platného RVP ZV (2007) je právě občanská výchova (výchova k občanství) zařazena do společenskovední oblasti vzdělávání.

Průcha vymezuje výchovu jako „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.“⁸⁴ Občanská výchova pak bude jakýmsi souborem znalostí a dovedností, které pomáhají žákům k pochopení pravidel a mravních principů společnosti a následnou socializací se do dané společnosti, poskytuje jim sebepoznání a zároveň i poznání druhých lidí kolem sebe a pochopení vlastního jednání v daném kontextu životních událostí.⁸⁵

2. 3 OBČANSKÁ VÝCHOVA – OBČANSKÁ NAUKA – VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

V pedagogice často nalezneme termíny, které nemají jasné a přesné vymezení. Pohled na takové termíny je často multiparadigmatický a záleží na každém, v jakém pohledu a kontextu bude na daný termín pohlížet. Mezi takové termíny patří i náš vyučovací předmět občanská výchova, který je někdy uváděn jako občanská nauka či výchova k občanství. Pojďme si tyto termíny nyní objasnit.

Občanská výchova a nauka se jako vyučovací předmět poprvé objevila a byla zařazena do školní výuky v roce 1922.⁸⁶ Od 20. let 20. století se název tohoto vyučovací předmětu několikrát změnil, avšak podle Staňka se nejčastěji střídaly varianty občanská výchova a nauka.⁸⁷ Pedagogický slovník definuje občanskou výchovu jako „výchovu k občanství, jejímž cílem je utvářet u žáků hodnoty a postoje, které sdílí demokratická společnost, rozvíjet schopnost žít ve společnosti a plnit role občana a vybavit mladé lidi příslušnými znalostmi.“⁸⁸ Protože občanská výchova vznikly jako jeden předmět, kdy výchova a nauka byla

⁸³ Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J.. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. s. 280.

⁸⁴ Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J., 2003. s. 277.

⁸⁵ Viz Staněk, A.. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s.r.o., 2007. s. 51.

⁸⁶ Viz Staněk, 2007, s. 47.

⁸⁷ Staněk, 2007, tamtéž.

⁸⁸ Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J., 2003, s. 141.

synonyma, i my dnes nebude tento model rušit a zachováme rovnocenný vztah mezi výchovou a naukou.

Hlavním cílem občanské výchovy je výchova demokratického občana. Má za úkol „vychovávat žáky k občanským postojům a propojovat život ve škole s životem mimo ni tím, že bude uvádět žáky do veřejného života obce, ... je prioritně zaměřena na zkušenosti a je orientována především na osvojení si určitých postojů...“.⁸⁹ Výchova demokratického občana je ve výchově prioritou od roku 1989, kdy v našem státě došlo k převratným změnám a byla podle Staňka potřeba vychovat zodpovědné občany, kteří si jsou vědomi svých práv a znají způsoby, jak je uplatňovat a realizovat tak i svou zodpovědnost.⁹⁰ V dosavadním pojetí občanské výchovy jako vyučovacího předmětu se vidí těžiště ve výchově k občanství a koncentruje se především na utváření kvalit, které souvisejí s orientací žáků v sociální realitě a jejich začleňováním do různých společenských vztahů a vazeb, klade se důraz na mravní principy a pravidla společenského soužití, které žáky učí přebírat zodpovědnost za své vlastní názory, chování a jednání a samozřejmě i za jejich důsledky.⁹¹ Z těchto důvodů je ve vyučování kladen velký důraz na motivaci žáků k aktivní účasti na životě v demokratické společnosti.⁹²

Obsahem náplně vyučovacího předmětu občanská výchova je 6 složek: vlastivědné, právní, ekonomické, antropologické, ekologické a politologické, do kterých jsou vkládány poznatky z dalších vědních oborů, především z dějepisu, psychologie, sociologie, filozofie, etiky atd. Každá z těchto složek má žákům přinést důležité poznatky, kterými u vlastivědné složky jsou uvědomění si náležitosti k národnímu společenství a osvojení si těchto hodnot; u složky právní má být žákům demonstrován právní rámec demokratické společnosti, ve které žijí; u složky ekonomické je cílem nápomoc žákům k úspěšnému začlenění se do ekonomického života společnosti a naučit je zodpovědnosti při hospodaření nejen s penězi; antropologická složka klade důraz na žáky tak, aby se stali zralou osobností a byli schopni se začlenit do lidské společnosti;

⁸⁹ Staněk, A.. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s.r.o., 2007. s. 51.

⁹⁰ Viz Staněk, 2007, s. 50.

⁹¹ Viz Staněk, 2007, tamtéž.

⁹² Viz Staněk, 2007, tamtéž.

ekologická výchova klade důraz na důležitost přírody, její ochranu a využití a v neposlední řadě složka politologická učí žáky, jak žít v naší demokratické občanské společnosti.⁹³ Staněk píše, že „občanská výchova je vyučovací předmět s jasným vnitřně strukturovaným obsahem s jednotícím etickým rozměrem, ... etická dimenze umožňuje žákům pochopit, že nejsou jen výrobci a spotřebiteli, ale že jsou především lidmi.“⁹⁴ A právě toto by si měl každý člověk v dnešní době, kdy bohužel převládají materiální a konzumní hodnoty právě nad těmi společenskými a „lidskými“, uvědomit.

Výchovu k občanství můžeme tedy chápat i jako dlouhodobý proces a myslím si, že i celoživotní proces z důvodu neustálého se učení a osvojování si nových poznatků, které užíváme po celý život. Neučíme se pouze ve školách, ale každodenním životem ve společnosti.

Aby se naše společnost mohla posunout od socialistické společnosti k demokratické, bylo potřeba převzít hodnoty demokracie. A právě tento úděl na školách měla občanská výchova - předat demokratické hodnoty mladé generaci a vytvořit tak novou českou demokratickou společnost.

V této diplomové práci budeme používat termín občanská výchova pro vyučovací předmět dle dříve platných osnov na druhých stupních základních škol, termín občanská nauka jako vyučovací předmět na středních odborných školách a termín výchova k občanství jako dlouhodobý proces a širší soubor poznatků, dovedností a jako název vzdělávací oblasti dle platného RVP ZV z důvodu její mezioborovosti a multikulturního charakteru, které v sobě zahrnují mj. právě i vyučovací předmět občanská výchova.⁹⁵

2. 4 OBČANSKÁ VÝCHOVA V RÁMCI RVP

V RVP ZV již pojem občanská výchova nenajdeme. Samotná občanská výchova je vyučována na 2. stupni základní školy a je zahrnuta do vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Podrobněji je vymezena ve vzdělávacím oboru

⁹³ Viz Staněk, A.. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s.r.o., 2007. s. 50-51.

⁹⁴ Staněk, 2007, s. 51.

⁹⁵ Viz Staněk, 2007, s. 52.

Výchova k občanství, který klade důraz na vytváření kvalit souvisejících se žákovou orientací v sociální realitě a jeho začleňování do společenských vztahů a vazeb; učí žáky respektovat a uplatňovat morální zásady a přebírat odpovědnost za vlastní jednání; dále rozvíjí občanské a právní vědomí žáků a motivuje žáky k aktivnímu životu v demokratické společnosti.⁹⁶

Vzdělávací obor Výchova k občanství je rozčleněn do pěti následujících oblastí: Člověk ve společnosti, Člověk jako jedinec, Stát a hospodářství, Stát a právo a Mezinárodní vztahy a globální svět.⁹⁷ Vzdelávací oblast Člověk ve společnosti se zabývá tématy jako např. naše škola, naše obec a náš region, naše vlast a kulturní život, lidská setkání, vztahy mezi lidmi a zásady lidského soužití; oblast Člověk jako jedinec se věnuje podobnostem a odlišnostem lidí, vnitřnímu světu člověka a osobnímu rozvoji; oblast Stát a hospodářství se zabývá tématy majetek a vlastnictví, peníze, výroba, obchod a služby a principy tržního hospodářství; oblast Stát a právo se věnuje právním základům státu, státní správě a samosprávě, principům demokracie a lidským právům, právnímu řádu České republiky, protiprávnímu jednání a právu v každodenním životě; a poslední vzdělávací oblast Mezinárodní vztahy a globální svět v sobě zahrnuje evropskou integraci, mezinárodní spolupráci a i téma globalizace.⁹⁸

Podle Maňáka jsou „formulace RVP ZV týkající se občanské výchovy celkem obsahově správné a stylisticky zdařilé, ale jejich vyznění je abstraktně obecné, takže jejich konkretizace vyžaduje značnou pedagogickou kulturu a výchovně-vzdělávací zkušenosti.“⁹⁹ Podstatná část občanské výchovy se zaměřuje na osobnost žáka jako na člověka a především občana. Maňák v této souvislosti poukazuje na to, že do okruhu oblastí občanské výchovy patří také morální výchova, která je bezesporu pro úspěšný život člověka rozhodující, avšak nemá v současném RVP ZV odpovídající zastoupení – větší pozornost je kladena

⁹⁶ RVP ZV. Praha: VÚP, 2007. s. 43.

⁹⁷ RVP ZV. Praha: VÚP, 2007. 48-50.

⁹⁸ RVP ZV, 2007, tamtéž.

⁹⁹ Maňák, J. Postavení občanské výchovy v kurikulu základní školy. In Staněk, Antonín; Mezihorák, František. *Výchova k občanství pro 21. století*. Praha: SPHV, 2008. s. 340.

státovědě, právu, ekonomii, přičemž rozvoj morálních hodnot a kvalit člověka je postaven do pozadí právě na úkor těchto „důležitějších“ oblastí.¹⁰⁰

2. 5 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA V RVP ZV VZTAHUJÍCÍ SE K VÝCHOVĚ K OBČANSTVÍ¹⁰¹

Aby bylo žákům poskytnuto co nejkomplexnější vzdělání, RVP ZV vymezuje průřezová témata, která mají právě za úkol propojit žákům poznatky ze vzdělávání z různých vzdělávacích oblastí. Průřezová témata jsou povinnou součástí základního vzdělávání a škola je tam musí uvést do svých ŠVP. Podmínkou účinnosti průřezových témat dle RVP ZV je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů a s dalšími aktivitami a poznatky realizovaných ve škole i mimo ni. Mezi průřezová témata základního vzdělávání patří: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.

Průřezové téma Osobnostní a sociální výchova má velmi úzký vztah ke vzdělávacímu oboru Výchova k občanství a k jeho tématům Člověk ve společnosti a Člověk jako jedinec, jelikož daná témata rozvíjí těmito tématickými okruhy: Rozvoj schopností poznávání; Sebepoznání a sebepojetí; Poznávání lidí; Mezilidské vztahy; Řešení problémů a rozhodovací dovednosti; Hodnoty, postoje a praktická etika.

Velký přínos do vzdělávacího oboru Výchova k občanství má také průřezové téma Výchova demokratického občana, protože rozvíjí kritické myšlení, vymezuje hodnoty jako např. spravedlnost, tolerance a odpovědnost, demokracie, demokratické uspořádání společnosti a demokratické jednání a řešení problémů. Výchova demokratického občana je zaměřena na následující tématické okruhy: Občanská společnost a škola; Občan, občanská společnost a stát; Formy

¹⁰⁰ Viz Maňák, J. Postavení občanské výchovy v kurikulu základní školy. In Staněk, Antonín; Mezihorák, František. *Výchova k občanství pro 21. století*. Praha: SPHV, 2008. s. 341.

¹⁰¹ *RVP ZV*. Praha: VÚP, 2007. s. 90-99

participace občanů v politickém životě; Principy demokracie jako forma vlády a způsobu rozhodování.

Průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech doplňuje vzdělávací obor Výchova k občanství ve vytyčení sociálních, ekonomických, právních a kulturních souvislostech v evropské a globální dimenzi a je dáno následujícími tématickými okruhy: Evropa a svět nás zajímá; Objevujeme Evropu a svět a Jsme Evropané.

Průřezové téma Multikulturní výchova si klade za cíl seznámit žáky s rozmanitostí různých kultur, jejich tradicemi a hodnotami. Na základě získaných poznatků si poté studenti uvědomí své vlastní postavení ve světě, význam hodnot a tradic společnosti, ve které žijí. Multikulturní výchova se prolíná všemi vzdělávacími oblastmi a v našem zaměření se na výuku výchovy k občanství se dotýká i vzdělávací oblasti Výchovy k občanství, zejména v tematických okruzích Kulturní difference; Lidské vztahy; Etnický původ a Princip sociálního smíru a solidarity.

2. 6 UČITEL OBČANSKÉ VÝCHOVY

Občanská výchova jako vyučovací předmět prošla v minulosti velkými proměnami. Jako jediný vyučovací předmět je nejvíce poplatný politické ideologii. A můžeme říci, že v našem státě se politické ideologie v minulosti hojně měnily. Z toho důvodu to i samotný učitel občanské výchovy nemá lehké. Pokud se v zemi vyznává ideologie, se kterou učitel nesouhlasí, je velmi těžké překonat sám sebe a žákům ve škole říkat, v čem je daná ideologie správná či nesprávná. V této chvíli se v učiteli začínají mísit složky vlastního přesvědčení vs. ideologie vyznávané státem. Otázkou je, která složka v učiteli převládne – zda zvítězí složka vlastního přesvědčení, úcta z vlastního „já“ a učitel např. odejde ze školy nebo se učitel zařekne, že sice bude vyučovat to, co si žádá ideologie vyznávaná státem, ale ve svém vnitřku s tím nebude souhlasit a dostane se tak do rozporu s vlastním „já“.

Učitel občanské výchovy má dvojí zodpovědnost vůči svým žákům: výchovnou a odbornou. Výchovnou v tom smyslu, že učitel žákům věnuje

takovou péči, kterou oni sami vyžadují a je zároveň i jejich průvodcem ve vzdělání a ne jejich trenér, který jim bude říkat co mají a nemají dělat, jak si mnozí lidé myslí.¹⁰² Právě u učitelů občanské výchovy je toto stanovisko podstatné z důvodu, že vychovávají své žáky k občanství, vychovávají je i po stránce morální a lidské a hlavně je učí tolerantnímu nadhledu nad věcmi¹⁰³, protože člověk často narazí na řešení otázky ne pro něj velmi příjemných.

Pitrová v souvislosti s výukou občanské výchovy na základních školách upozorňuje na důležitost etiky. Protože právě v právu, ekologii, ekonomii aj. (tj. v jednotlivých složkách občanské výchovy) je etika přítomna a učitel zde může na jednotlivých příkladech žákům ukázat základní etické pojmy – co je svoboda, dobro a zlo, přátelství, láska a zrada, pravda a lež, spolehlivost, zodpovědnost atd. Pitrová zdůrazňuje, že při výchově nejde o to, aby učitel definoval tyto pojmy, ale aby je žákům ukázal či přiblížil např. v podobě příběhů.¹⁰⁴ Podle Pitrové jde ve výchově o to, aby učitel právě k těmto pojmům žáky dovedl a umožnil jim jejich vlastní rozhodnutí a volbu mezi vlastnostmi kladnými a zápornými.¹⁰⁵

Co se týče odborné odpovědnosti učitelů občanské výchovy vůči svým žákům, tak můžeme říci, jak již bylo zmíněno výše, že to učitelé občanské výchovy nemají zrovna lehké. Jelikož je občanská výchova multioborový předmět, jejich rozhled je opravdu veliký. Nemůžeme tedy očekávat, že učitelé občanské výchovy budou experty ve všech odvětvích svého oboru jako např. učitelé chemie.¹⁰⁶ Důležité je také stanovisko propojení učitelské praxe s požadavky měnící se společnosti. Učitel občanské výchovy by měl mít „schopnost podívat se na tutéž věc z nejrozumnějších možných úhlů pohledů, diferencovat předpoklady, možnosti, ale také meze přístupů těchto pohledů

¹⁰² Viz Staněk, A. *Výchova k občanství v současné škole: Profesní identita učitele výchovy k občanství*. Praha: Epocha, 2009. s. 56.

¹⁰³ Viz Staněk, 2009, tamtéž.

¹⁰⁴ Viz Pitrová, M. Význam osobnosti učitele ve výuce občanské výchovy. In *Etika pro učitele*. Olomouc : Pedagogická fakulta UP, 1994. s. 79.

¹⁰⁵ Viz Pitrová, 1994, s. 79.

¹⁰⁶ Viz Piňha, P. a kol. *Úvod do výchovy k občanství*. Praha: AVED, 1992. s. 24.

jednotlivých vědních disciplín.“¹⁰⁷ Z tohoto důvodu by učitel občanské výchovy měl dobře znát své žáky, jejich reakce a atmosféru ve třídě, protože jen tak může zvolit vhodný pohled na zrovna vyučované téma občanské výchovy. Nad úskalím multioborovosti se zamýšlí i Maňák, který uvádí, že „občanská výchova sdílí s celou společností, se školou potřebu adekvátně reagovat na nové potřeby doby. Její situace je obtížná, poněvadž rozsah jejího zaměření není ustálen a má tendenci se dále rozšiřovat.“¹⁰⁸

Učitel občanské výchovy je odlišný od ostatních učitelů a jak říká v tomto směru Staněk, jde o „učitele silně exponovaného, často diskutovaného, přesto mnohdy přehlíženého a nedoceňovaného vyučovacího předmětu. Její interdisciplinární charakter a silně výchovný akcent, jež ji charakterizují, predestinují pregraduální přípravu i další celoživotní profesní rozvoj učitele tohoto vyučovacího předmětu, jenž má v českém školním vzdělávání více než pětaosmdesátiletou tradici.“¹⁰⁹

¹⁰⁷ Pelcová, N. Dilemata učitelství předmětu Základy společenských věd. In *Základy společenských věd: pro učitele učitelů – studenty pedagogických fakult, pro učitele středních škol a jejich žáky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 22

¹⁰⁸ Maňák, J. Postavení občanské výchovy v kurikulu základní školy. In *Výchova k občanství v 21. století*. Eds.: A. Staněk a F. Mezihorák. Praha: SPHV, 2008. s. 347.

¹⁰⁹ Staněk, A. *Výchova k občanství v současné škole: Profesní identita učitele výchovy k občanství*. Praha: Epocha, 2009.

3 PROBLEMATIKA KVALIFIKOVANOSTI A APROBOVANOSTI UČITELŮ¹¹⁰

Ve třetí kapitole se budeme zabývat stavem kvalifikovanosti a aprobovanosti na druhých stupních základních škol v Olomouckém kraji. Budeme vycházet z analýzy celorepublikového šetření, kterou provedl Ústav pro informace ve vzdělávání spolu s MŠMT ve dnech 7.-14. září 2009, kdy bylo mateřským školám, 1. stupňům základních škol, 2. stupňům základních škol, středním školám a vyšším odborným školám přes internet posláno celkem 5 dotazníků. K účasti bylo dopisem vyzváno celkem 8554 škol podle stavu v rejstříku škol k 1. září 2009¹¹¹, přičemž každá škola měla vyplnit ty dotazníky, které odpovídaly jejím součástem. Na základě získaných dat vytvořil ÚIV celkovou zprávu z tohoto šetření. Zpráva z šetření je veřejně dostupná na internetových stránkách ÚIV. Všechna následující data uvedená v této kapitole, byla převzata právě ze zprávy, která je dostupná na internetových stránkách ÚIV. Jelikož se v této diplomové práci zaměřujeme na 2. stupeň základní školy, budou i následující data zaměřena na 2. stupeň základních škol v rámci celorepublikového šetření.

2. stupně základních škol se umístily na prvním místě v počtu čisté návratnosti dotazníků (přes 70 %). Na druhém místě v počtu čisté dotazníkové návratnosti se umístily střední školy (67,1 %) a na třetím místě se umístily 1. stupně základních škol (66,2 %), (viz graf č. 1).¹¹² Ze 14 krajů ČR se Olomoucký kraj v rámci návratnosti dotazníků umístil na 6. místě (73 %) za kraji Královéhradeckým (75,8 %), Ústeckým (75,4 %), Vysočinou (75,2 %), Moravskoslezským (73,9 %) a Středočeským (73,4 %).¹¹³

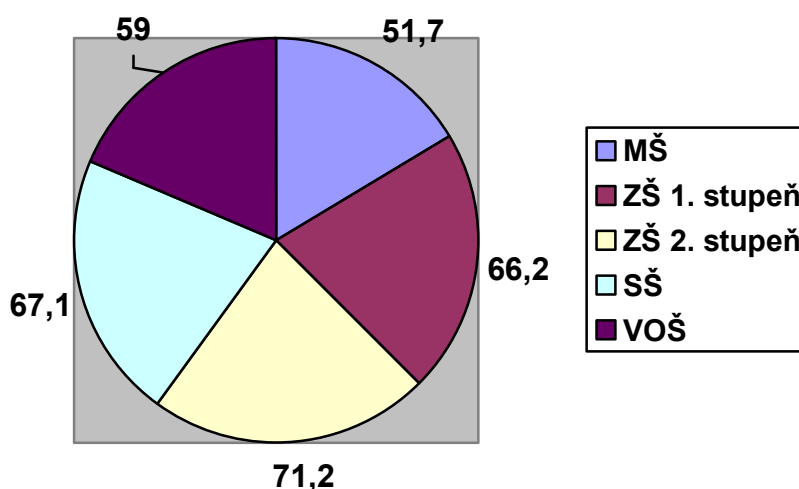
¹¹⁰ Analýza kvalifikovanosti a aprobovanosti. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

¹¹¹ 1. Metodika. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

¹¹² Tabulka 1.1 Počet získaných a využitých dotazníků, návratnost podle druhu dotazníku. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

¹¹³ Tabulka 1.4 Návratnost dotazníků pro 2. stupeň základní školy. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

Graf č. 1 – Čistá návratnost dotazníků vzhledem k jednotlivým typům škol

Charakteristika dotazníků pro 2. stupeň ZŠ je dána specializovaností na jednotlivé vyučovací předměty a právě z tohoto důvodu je zde důležitá aprobovanost učitelů pro výuku jednotlivých vyučovacích předmětů.

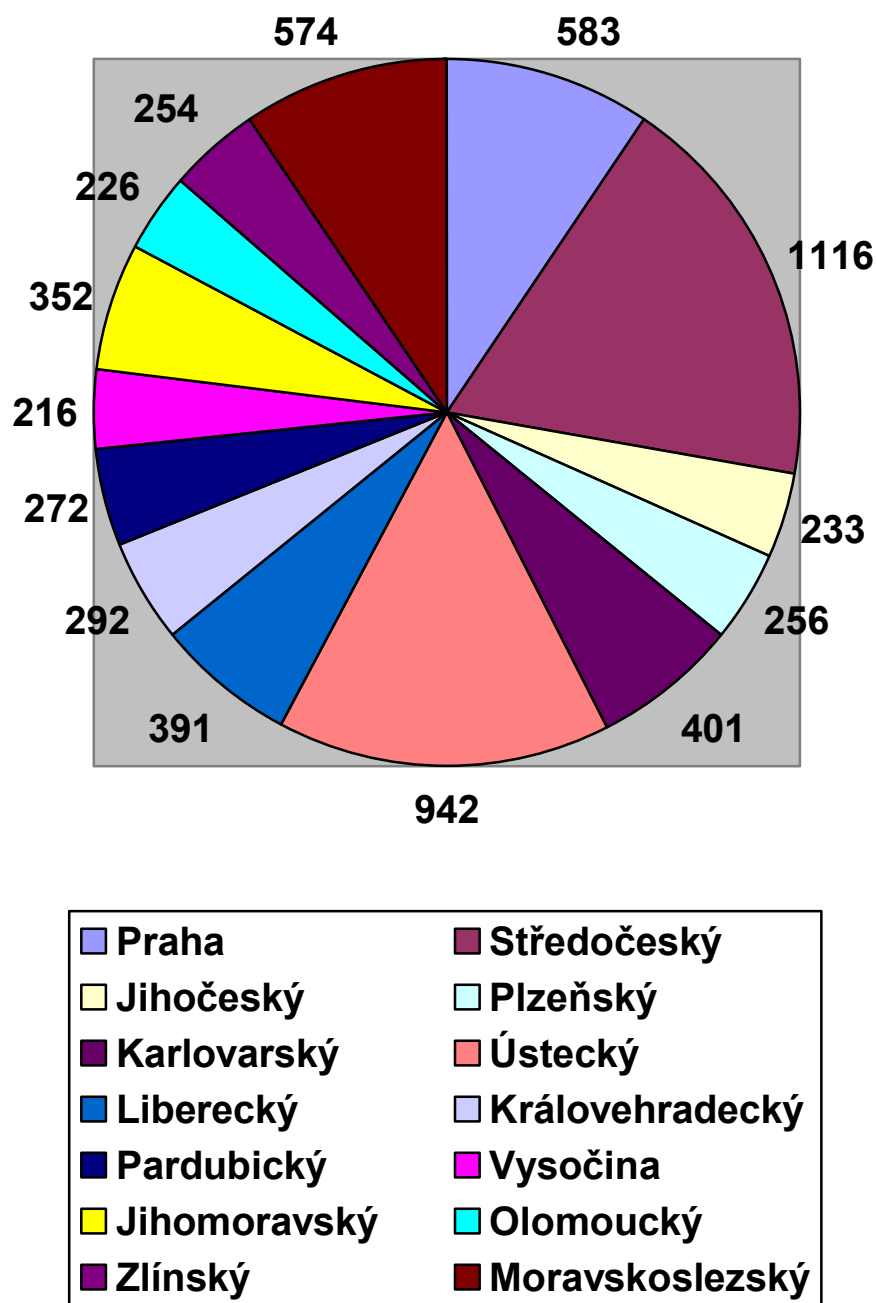
Na celorepublikový počet 35 687 učitelů 2. stupně ZŠ je 6 109 nekvalifikovaných učitelů, což činí 17,1 %.¹¹⁴ Co se týče počtu a podílu nekvalifikovaných učitelů na speciálních školách (jsou to ty školy, které mají speciální třídy a z toho důvodu je třeba je zkoumat odděleně), tak ve speciálních školách je 3 664 učitelů a z toho je 1 115 učitelů nekvalifikovaných, což představuje 30,4 %.¹¹⁵ Podle dotazníkového šetření je v Olomouckém kraji 226 nekvalifikovaných učitelů, což činí 10,4 % z celkového počtu nekvalifikovaných mezi učiteli (*viz graf č. 2*). Nejmenší podíl nekvalifikovaných mezi učiteli je v Jihomoravském kraji (9,4 %), který je následován právě již zmíněným Olomouckým krajem (10,4 %). V dalších krajích ČR se podíl nekvalifikovaných mezi učiteli zvyšuje, např. Ústecký kraj má 942

¹¹⁴ Tabulka 4.2.1 Celkový počet a podíl nekvalifikovaných učitelů. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

¹¹⁵ Tabulka 4.2.1 Celkový počet a podíl nekvalifikovaných učitelů. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

nekvalifikovaných učitelů, což je 30,1 % z celkového počtu nekvalifikovaných mezi učiteli.¹¹⁶

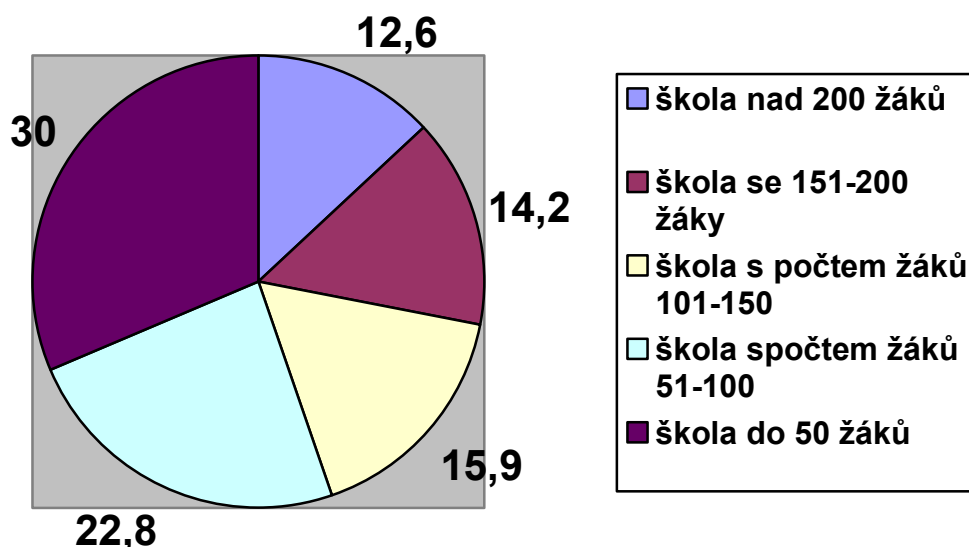
Graf č. 2 – Podíly nekvalifikovaných učitelů podle krajů v ČR

¹¹⁶ Tabulka 4.2.2 Podíly nekvalifikovaných učitelů podle kraje.
In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

Podíl nekvalifikovaných učitelů podle velikosti se zmenšuje s rostoucí velikostí školy. Nejmenší podíl nekvalifikovaných učitelů je ve škole nad 200 žáků – 12,6 %; u školy s počtem žáků 151-200 žáků je podíl nekvalifikovaných učitelů 14,2 %; u školy s počtem žáků 101-150 je podíl nekvalifikovaných učitelů 15,9 %; u školy s počtem žáků 51-100 je podíl nekvalifikovaných učitelů 22,8 % a u škol do 50 žáků je podíl nekvalifikovaných učitelů 30,0 %.¹¹⁷ Z výsledků je tedy zřejmé, že podíl nekvalifikovaných učitelů se zmenšuje s rostoucí velikostí školy (viz graf č. 3).

Graf č. 3 – Podíl nekvalifikovaných učitelů vzhledem k velikosti školy

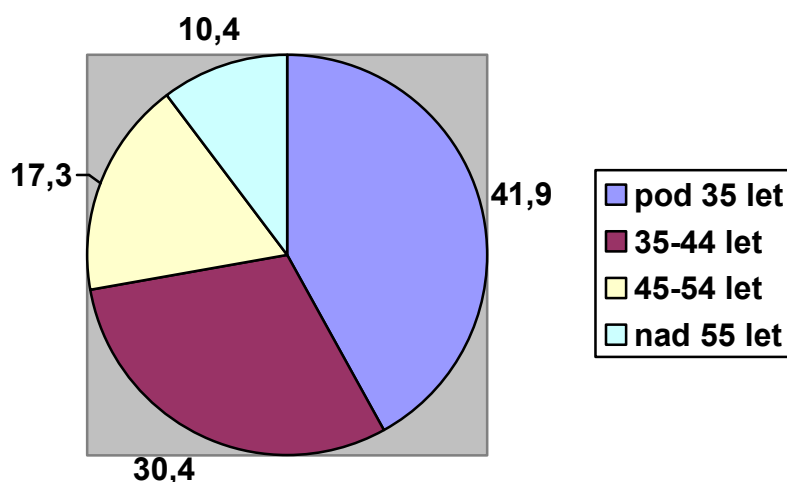
ÚIV dále zjišťoval podíl nekvalifikovaných učitelů podle zřizovatele školy. Co se týče veřejného zřizovatele škol, tak celkový počet nekvalifikovaných učitelů je 5 950, což činí 16,9 % a co se týče neveřejného zřizovatele škol, tak počet nekvalifikovaných učitelů činí 159, což je 27,4 % z celkového počtu nekvalifikovaných učitelů.¹¹⁸

¹¹⁷ Tabulka 4.2.3 Podíly nekvalifikovaných učitelů podle velikosti školy. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

¹¹⁸ Tabulka 4.2.4 Podíly nekvalifikovaných učitelů podle zřizovatele. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

Vzhledem k věkové struktuře nekvalifikovaných učitelů, největší podíl v této kategorii zastupuje věková skupina pod 35 let (40,8 %).¹¹⁹ Druhý největší podíl zastupuje věková skupina 35-44 let (27,3 %), dále následovaná věkovou skupinou 45-54 let (20,8 %) a nakonec je věková skupina 55 let a více, jejíž podíl ve skupině nekvalifikovaných učitelů je 11,1 %. Co se týče věkové struktury nekvalifikovaných učitelů v Olomouckém kraji¹²⁰, tak ve věkové skupině pod 35 let je 41,9 % z celkového počtu nekvalifikovaných. Ve věkové skupině 35-44 let to činí 30,4 %, ve věkové skupině 45-54 let to činí 17,3 % a v poslední věkové skupině 55 let a výše to činí 10,4 % oproti celkovému počtu nekvalifikovaných mezi učiteli (viz graf č. 4).

Graf č. 4 – Věková struktura nekvalifikovaných učitelů v Olomouckém kraji

Z níže uvedených výsledků v tabulce č. 1 je patrné, že největší podíl mezi nekvalifikovanými učiteli podle velikosti školy a jejich věku zaujímají „mladí“ učitelé do 35 let, naopak nejmenší podíl v této skupině zaujímají učitelé experti, kterým je 55 let a více.

¹¹⁹ Tabulka 4.3.1 Složení skupiny nekvalifikovaných učitelů podle věku. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

¹²⁰ Tabulka 4.3.2 Složení skupiny nekvalifikovaných učitelů podle kraje a věku. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

Tabulka č. 1 – Složení skupiny nekvalifikovaných v ČR podle velikosti školy
a věku¹²¹

Velikost školy	Věková struktura nekvalifikovaných učitelů			
	Pod 35 let	35-44 let	45-54 let	55 let a více
Nad 200 žáků	47,8 %	24,9 %	19,5 %	7,7 %
151-200 žáků	42,7 %	26,6 %	19,3 %	11,3 %
101-150 žáků	41,6 %	29,0 %	20,3 %	9,0 %
51-100 žáků	37,3 %	29,0 %	20,3 %	13,4 %
Do 50 žáků	32,9 %	26,6 %	26,2 %	14,3 %
Celkem	40,8 %	27,3 %	20,8 %	11,1 %

Vzhledem k vzdělanostní struktuře skupiny nekvalifikovaných¹²² je největší zastoupení nekvalifikovaných učitelů s dosaženým středoškolským vzděláním s maturitou (3 118), což je 51 % z celkového podílu nekvalifikovaných mezi učiteli. 31,7 % zastupují nekvalifikovaní učitelé s dosaženým vysokoškolským magisterským vzděláním (1 936). 13,0 % zastupují nekvalifikovaní učitelé s dosaženým vysokoškolským bakalářským vzděláním (792) a 4,3 % zastupují nekvalifikované učitele s nejvyšším dosaženým vyšším odborným vzděláním (263), (viz tabulka č. 2 a graf č. 5).

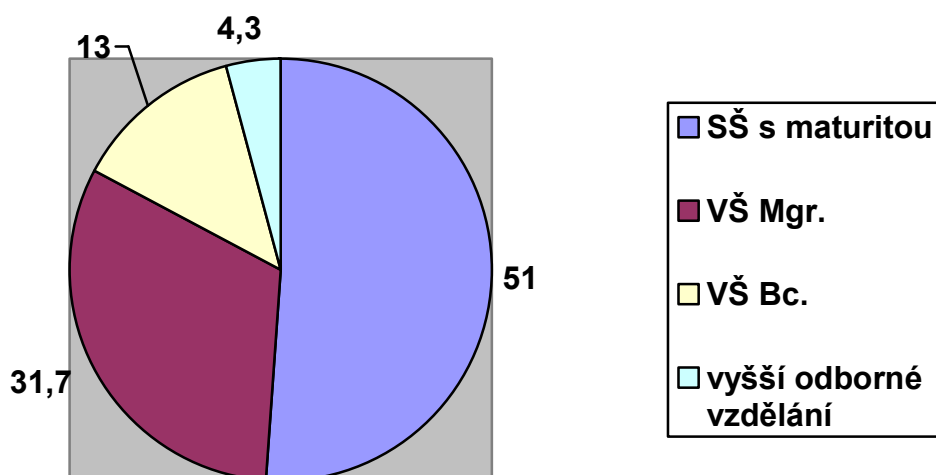
¹²¹ Data převzata z Analýzy kvalifikovanosti a aprobovanosti – Tabulka 4.3.3 Složení skupiny nekvalifikovaných podle velikosti školy a věku. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

¹²² Tabulka 4.4.1 Nekvalifikovaní učitelé podle vzdělání. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

Tabulka č. 2 – Zastoupení nekvalifikovaných učitelé v ČR podle věku
a vzdělání¹²³

Věková skupina	nejvýše SŠ s maturitou	vyšší odborné	VŠ bakalářské	VŠ magisterské
Pod 35 let	53,0 %	5,9 %	18,6 %	22,5 %
35-44 let	48,3 %	3,4 %	13,3 %	35,0 %
45-54 let	47,9 %	2,7 %	6,2 %	43,2 %
55 let a více	50,7 %	4,0 %	3,3 %	42,0 %
Celkem	51,0 %	4,3 %	13,0 %	31,7 %

Graf č. 5 – Zastoupení nekvalifikovaných učitelů v ČR dle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání

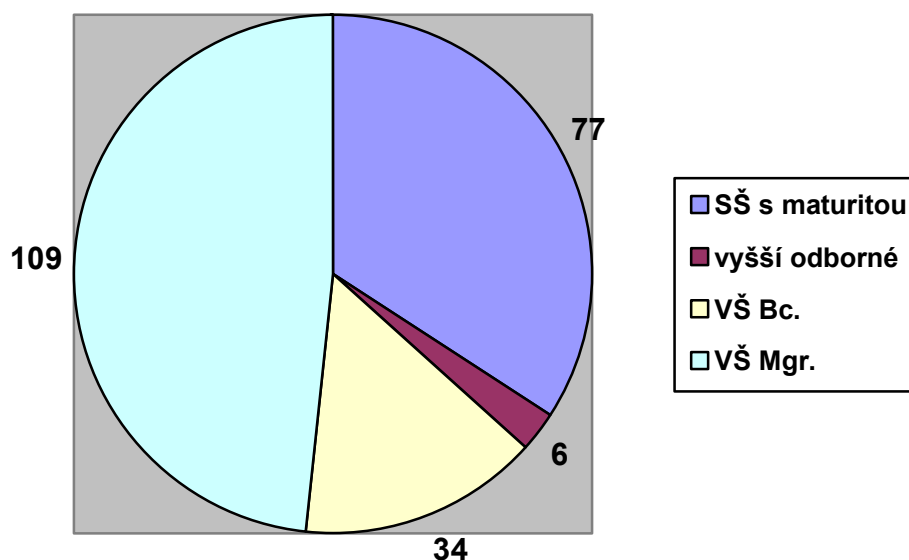
Z hlediska nekvalifikovaných učitelů podle kraje a vzdělání¹²⁴ má Olomoucký kraj 77 nekvalifikovaných učitelů s nejvyšším dosaženým středoškolským vzděláním s maturitou, což činí 34,0 % z celkového podílu nekvalifikovaných učitelů se středoškolským vzděláním s maturitou (viz graf č. 6). Dále je v Olomouckém kraji 6 nekvalifikovaných učitelů s nejvyšším

¹²³ Data převzata z Analýzy kvalifikovanosti a aprobovanosti – Tabulka 4.4.2 Nekvalifikovaní učitelé podle věku a vzdělání. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

¹²⁴ Tabulka 4.4.3 Nekvalifikovaní učitelé podle kraje a vzdělání. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

dosaženým vyšším odborným vzděláním, což činí 2,7 % z celkového podílu nekvalifikovaných učitelů s vyšším odborným vzděláním. V Olomouckém kraji je dále 34 nekvalifikovaných učitelů s nejvyšším dosaženým vzděláním VŠ bakalářským, což činí 15,0 % z celkového podílu nekvalifikovaných učitelů s bakalářským vzděláním. A nakonec v Olomouckém kraji máme 109 nekvalifikovaných učitelů s nejvyšším dosaženým vzděláním VŠ magisterským, což je 48,3 % z celkového podílu nekvalifikovaných učitelů s magisterským vzděláním.

Graf č. 6 – Počet nekvalifikovaných učitelů v Olomouckém kraji dle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání

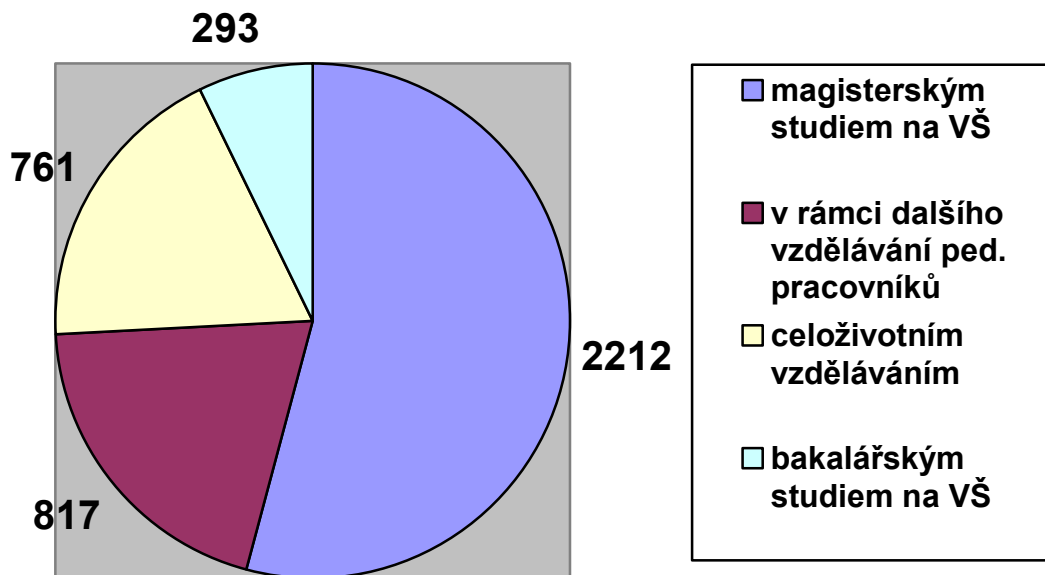

Vzhledem k počtu nekvalifikovaných učitelů byla v dotazníku uvedena i otázka doplňování odborné způsobilosti. V Olomouckém kraji by nekvalifikovaní učitelé nejraději získali potřebnou odbornou způsobilost studiem magisterského programu na vysoké škole (78 zájemců) a 74 zájemců by preferovalo studium v programu celoživotního vzdělávání.¹²⁵ Celkově nekvalifikovaní učitelé preferují studium v magisterském programu na vysoké škole pro získání odborné způsobilosti před studiem v rámci programu celoživotního vzdělávání.

¹²⁵ Tabulka 4.5.2.1 Preferovaný druh studia pro doplnění odborné způsobilosti podle kraje. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

Učitelé v dotazníku také měli vyjádřit svůj zájem o doplnění potřebné způsobilosti.¹²⁶ Co se týče pedagogické způsobilosti, na prvním místě učitelé uvedli doplnění pedagogické způsobilosti magisterským studiem na vysoké škole (2 212); na druhém místě by si 817 učitelů chtělo doplnit pedagogickou způsobilost v instituci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků; na třetím místě se zájmem 761 učitelů se umístil program celoživotního vzdělávání a na posledním místě by si 293 učitelů chtělo pedagogickou způsobilost doplnit bakalářským studiem na vysoké škole (*viz graf č. 7*). Svoji odpověď uvedlo celkem 4 084 nekvalifikovaných učitelů, což činí 66,9 % z celkového počtu 6 109 nekvalifikovaných učitelů 2. stupně ZŠ. Odbornou způsobilost k výkonu pedagogické praxe by si 2 015 učitelů chtělo doplnit studiem magisterského oboru na vysoké škole; 1 512 učitelů uvedlo zájem o doplnění odborné způsobilosti v programu celoživotního vzdělávání. Odbornou způsobilost by si celkem chtělo doplnit 3 528 učitelů, což je 57,7 % z celkového počtu 6 109 nekvalifikovaných učitelů.

Graf č. 7 – Počet zájemců o doplnění potřebné způsobilosti dalším studiem

¹²⁶ Tabulka 4.5.1 Celkový zájem o doplnění způsobilosti. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

V dotazníku byly učitelům položeny i otázky, které se týkaly překážek v zahájení doplňujícího studia. Mezi hlavní překážky¹²⁷ respondenti uváděli nedostatečnou nabídku nebo kvalitu vzdělávacích programů, vzdálenost či špatnou dopravní obslužnost od místa, kde by se doplňující vzdělávání uskutečňovalo. Mezi další překážky podle respondentů patří náročnost přijímacího řízení, nesoulad v nabízených studijních programech, nedostatečná nabídka konkrétních vzdělávacích programů, nedostatek času a finančních prostředků a také nedostatečná motivace ke studiu z důvodu vysokého věku, zdravotního stavu či nízké odvahy a nechuti k dalšímu studiu. Mnoho respondentů také uvedlo, že by uvítali přizpůsobení forem studia učícím pedagogům – některé formy studia jsou prý příliš teoretické, jsou kladeny příliš velké požadavky na výkony v rámci tělesné výchovy nebo není reflektován věk a zkušenosti uchazečů na dalším vzdělávání. Někteří respondenti také nevidí důvod v doplnění aprobace, protože na škole učí jen jako zástup za mateřskou dovolenou, mají smlouvu na dobu určitou – vidí své působení na škole pouze jako dočasné, nebo mají malou motivaci, protože doplnění aprobace by pro ně neznamenal finanční či jiný přínos. S rozšířením aprobace respondenti také uvedli fakt, že pro ně rozšiřující studium nemá žádný přínos (finanční, osobní či jiný) a není ani úměrné vynaloženým nákladům, které by do rozšiřujícího studia museli investovat (čas, finance atd.). Pár respondentů také uvedlo, že spoléhají na budoucí novelizaci zákona a tudíž prodloužení výjimky pro nekvalifikované učitele.

¹²⁷ Kapitola 4.7 a 4.9. Analýza kvalifikovanosti a aprobovanosti. In <http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>, 5.2.2011.

4 APROBOVANOST UČITELŮ OBČANSKÉ VÝCHOVY

Ve čtvrté kapitole popíšeme současný stav aprobovanosti učitelů pro výuku občanské výuky na 2. stupních základních škol ve statutárním městě Olomouc. Předložíme celkový přehled o stavu aprobovaných a neaprobovaných učitelů pro výuku občanské výchovy na 2. stupních základních škol v Olomouci z hlediska profesní dráhy učitelů, počtu let pedagogické praxe, vystudování občanské výchovy v kombinaci s jinými vyučovací předměty...

Získání potřebných dat pro tento oborově-didakticky zaměřený výzkum bylo uskutečněno na praxi autora této diplomové práce a to na Odboru školství Magistrátu města Olomouc ve dnech 1. – 12. března 2010. Sběr dat byl uskutečněn studiem výročních zpráv¹²⁸ jednotlivých základních škol v Olomouci, případně e-mailovým dotázáním ředitelů těch škol, kteří ve svých výročních zprávách neuvedli počet učitelů občanské výchovy, jejich aprobovanost pro výuku OV a délku pedagogické praxe, tedy data potřebná pro tento výzkum.

Výzkumem provedeným autorem této diplomové práce chceme potvrdit či vyvrátit naše dvě stanovené hypotézy, které zní: že na 2. stupních základních škol v Olomouci vyučují občanskou výchovu pouze aprobovaní učitelé a že občanskou výchovu budou na olomouckých základních školách hlavně vyučovat učitelé experti a konzervativní učitelé, tedy ti, co za sebou mají více jak 4 roky pedagogické praxe.

Uvědomujeme si, že tento oborově-didaktický výzkum pořádaný pouze na základních školách v Olomouci nebude dostatečně reprezentativní z důvodu malého počtu respondentů. Avšak myslíme si, že zde bude nastíněn problém, který může dále posloužit jako určité východisko pro výzkum hlubší, reprezentativnější.

¹²⁸ Ředitelé základních, středních a vyšších odborných škol mají podle § 10 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) každoroční povinnost zpracovávat výroční zprávu o činnosti školy za školní rok. Po vyhotovení výroční zprávy ji ředitelé posílají svému zřizovateli a uveřejňují ji na přístupném místě ve škole tak, aby do ní mohl každý nahlížet a pořizovat si z ní opisy a výpisy, případně i její kopii.

4. 1 ZÁKLADNÍ ŠKOLY V OLOMOUCKÉ KRAJI

Olomoucký kraj se nachází na území Moravy a je pátým největším krajem z celkového počtu 14 krajů v ČR. Území Olomouckého kraje tvoří 5 územních okresů: Olomouc, Prostějov, Přerov, Šumperk a Jeseník.¹²⁹

V Olomoucké kraji se nachází 274 veřejných základní škol, 23 škol zřizovaných Olomouckým krajem pro žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním a 51 základních škol a školských zařízení jiného zřizovatele (tzn. školy soukromé).¹³⁰

Z celkového počtu 274 veřejných základních škol se 19 nachází v krajském městě Olomouc. Mezi těchto 19 základní škol patří: ZŠ a MŠ Demlova, ZŠ a MŠ Dvorského, ZŠ Gagarinova, ZŠ a MŠ Gorkého, Fakultní ZŠ Hálkova, ZŠ Heyrovského, Fakultní ZŠ a MŠ Holečkova, ZŠ Mozartova, ZŠ a MŠ Holice – Náves Svobody, ZŠ a MŠ Olomouc – Nemilany, ZŠ a MŠ Nedvědova, ZŠ 8. května, Fakultní ZŠ a MŠ Dr. M. Horákové, ZŠ a MŠ Řezníčkova, ZŠ Stupkova, ZŠ a MŠ Svatoplukova, Fakultní ZŠ Tererovo nám. s odloučeným pracovištěm: Fakultní ZŠ Helsinská, ZŠ tř. Spojenců a ZŠ Zeyerova. Mezi výše uvedenými 19 základními školami v Olomouci nemá 2. stupeň ZŠ pouze ZŠ Gagarinova.

4. 2 STAV APROBOVANOSTI UČITELŮ PRO VÝUKU OBČANSKÉ VÝCHOVY V OLOMOUCI

V této kapitole popíšeme stav aprobovanosti učitelů a jejich profesní aprobační kombinaci pro vyučovací předměty ve všech 19 základních školách s druhým stupněm v Olomouci. Učitele rozdělíme na základě profesní dráhy učitele, která byla popsána v kapitole č. 1, tedy na učitele začátečníky (1 – 3 roky

¹²⁹ Kraj v číslech. In http://www.kr-olomoucky.cz/OlomouckyKraj/V%C5%A1eobecn%C3%A9+informace+o+kraji/Informace+o+kraji_CZ.htm?lang=CZ, 4.3.2011.

¹³⁰ Seznam škol a školských zařízení v Olomouckém kraji. In http://www.kr-olomoucky.cz/OlomouckyKraj/%C5%A0kolstv%C3%AD+ml%C3%A1de%C5%BE+a+sport/%C5%A0koly+a+%C5%A1kolsk%C3%A1+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+v+Olomouck%C3%A9m+kraji/%C5%A0koly+a+%C5%A1kolsk%C3%A1+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+v+Olomouck%C3%A9m+kraji_CZ.htm?lang=CZ, 4.3.2011.

pedagogické praxe); učitele experty (4 – 25 let pedagogické praxe) a konzervativní („vyhořelé“) učitele s více jak 26letou pedagogickou praxí.

ZŠ a MŠ DEMLOVA

ZŠ Demlova se nachází v olomoucké městské části Lazce a je spádovou školou pro přilehlé sídliště.

Z výroční zprávy ZŠ a MŠ Demlova vyplynulo, že na 2. stupni není plně aprobovaný vyučující pro výuku občanské výchovy. Tento vyučovací předmět vyučují čtyři učitelé s následujícími aprobacemi: dějepis – francouzský jazyk, dějepis – anglický jazyk, český jazyk – německý jazyk a český jazyk – hudební výchova.

Co se týče pedagogické praxe, tak tito neaprobovaní učitelé pro výuku občanské výchovy za sebou mají 27 – 30 let praxe. Z hlediska profesní dráhy učitele jde už o konzervativní („vyhasínající“) učitele.

ZŠ a MŠ DVORSKÉHO

ZŠ Dvorského se nachází na Svatém Kopečku a je spádovou školou pro městské části Svatý Kopeček, Droždín, Lošov, Radíkov a pro obec Samotíšky.¹³¹

Na 2. stupni této základní školy mají dva aprobované učitele pro výuku občanské výchovy. Tito učitelé vystudovali občanskou výchovu v kombinaci s českým jazykem a matematikou.

Z pohledu profesní dráhy učitele, jde o učitele s 5-ti a 6-ti letou praxí. Můžeme tedy říci, že se již jedná o učitele experty.

ZŠ a MŠ GORKÉHO

ZŠ Gorkého je malá škola rodinného typu a nachází se v městské části Pavlovičky. Škola klade důraz na malý počet žáků ve třídách, což umožňuje individuální přístup učitelů k žákům.¹³²

Na 2. stupni této základní školy nemají aprobovaného učitele pro výuku občanské výchovy. OV tady vyučují tři učitelé s následujícími aprobacemi: matematika – zeměpis a český jazyk – dějepis.

¹³¹ ZŠ a MŠ Svatý Kopeček. In <http://www.zskopecek.cz/>, 11. 3.2011,

¹³² O škole. In <http://www.zsgorkeho.cz/o-skole>, 11.3.2011.

Co se týče pedagogické praxe, tak tito neaprobovaní učitelé za sebou mají 24, 32 a 23 let praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele se jedná o dva učitele experty a jednoho konzervativního („vyhasínajícího“) učitele s 32letou pedagogickou praxí.

FAKULTNÍ ZŠ HÁLKOVA

ZŠ Hálkova je škola s rozšířenou výukou cizích jazyků a s třídami pro mimořádně nadané děti. Na škole se vyučuje angličtina, němčina, francouzština a ruština.¹³³ Angličtina se vyučuje již od 1. třídy jako první vyučovací jazyk a francouzština nebo němčina jako druhý vyučovací jazyk od 6. třídy. Již zmíněná ruština se vyučuje jako volitelný jazyk od 7. třídy.

Na 2. stupni této fakultní základní školy učí čtyři aprobovaní učitelé pro výuku občanské výchovy. Do jejich aprobační kombinace s občanskou výchovou patří český jazyk a anglický jazyk.

Tito čtyři aprobovaní učitelé mají za sebou 20, 24, 26 a 31 let pedagogické praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele jde o dva učitele experty a dva konzervativní učitele.

ZŠ HEYROVSKÉHO

ZŠ Heyrovského se nachází v městské části Povel a je spádovou školou pro přilehlé sídliště. Škola se specializuje na rozšířenou výuku jazyků (od 3. ročníku) a na rozšířenou výuku tělesné výchovy. Od 5. ročníku je pro žáky otevřena specializovaná třída na fotbal, od 6. ročníku se žáci mohou zaměřit na atletiku a basketbal.¹³⁴

Občanskou výchovu na 2. stupni této základní škole vyučují 4 aprobovaní učitelé pro výuku občanské výchovy v následujících kombinacích: přírodopis, anglický jazyk, matematika a český jazyk.

Pedagogická praxe těchto učitelů je 0, 4, 20 a 31 let. Můžeme zde tedy vidět zastoupení všech profesních drah učitele a to jak začínajícího učitele, učitele experty a i konzervativního učitele.

¹³³ Naše škola. In <http://www.zshalkova.cz/>, 11.3.2011.

¹³⁴ Úvodní slovo. In <http://www.zsheyrovskeho.cz/index.htm>, 11.3.2011.

FAKUTLNÍ ZŠ A MŠ HOLEČKOVA

ZŠ Holečkova se nachází v městské části Povel a je spádovou školou pro přilehlé sídliště. Žákům nabízí třídy orientované na tanec a na druhém stupni žákům nabízí sportovně zaměřené třídy.¹³⁵

Na této základní škole je jeden aprobovaný učitel pro výuku občanské výchovy v kombinaci s matematikou. Tento učitel má za sebou 29 let pedagogické praxe, jde tedy už o konzervativního učitele.

ŽS MOZARTOVA

ZŠ Mozartova se nachází v městské části Nová Ulice. Na této základní škole občanskou výchovu vyučuje ředitel školy. Jeho pedagogická aprobace je pedagogika a občanská nauka a má za sebou 29 let pedagogické praxe, jedná se tedy o konzervativního učitele.

ZŠ A MŠ HOLICE – NÁVES SVOBODY

Tato základní škola se nachází v městské části Holice. Je spádovou školou právě pro tuto městskou část.

Na 2. stupni této základní školy občanskou výchovu vyučuje aprobovaný učitel pro výuku občanské výchovy v kombinaci s českým jazykem. Tento učitel má za sebou 9 let pedagogické praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele se jedná o učitele experta.

ZŠ A MŠ OLOMOUC – NEMILANY

Tato základní škola se nachází v městské části Nemilany a je spádovou školou pro tuto městskou část.

Na této základní škole se nachází jeden aprobovaný učitel pro výuku občanské výchovy v kombinaci s českým jazykem. Tento učitel má za sebou 19 let pedagogické praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele se jedná o učitele experta.

¹³⁵ Naše škola. In http://www.zsholeckova.cz/zs_holeckova/default.asp, 11.3.2011.

ZŠ A MŠ NEDVĚDOVA

ZŠ Nedvědova se nachází v městské části Povel a spolu se ZŠ Heyrovského je spádovou školou pro přilehlé sídliště. Škola se vyznačuje vlastním krytým bazénem, z toho důvodu je již od 1. třídy zavedena jedna vyučovací hodina plavání týdně.¹³⁶

Občanskou výchovu na 2. stupni této základní školy vyučují dva aprobovaní učitelé pro výuku OV v kombinaci s českým jazykem. Tito učitelé za sebou mají 10 a 29 let pedagogické praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele se jedná o jednoho učitele experta a jednou konzervativního učitele.

ZŠ 8. KVĚTNA

ZŠ 8. května se nachází v centru města Olomouce a je spádovou školou pro již zmíněné centrum města. Tato základní škola se specializuje na rozšířenou výuku výtvarné výchovy.¹³⁷

Na této základní škole vyučuje občanskou výchovu aprobovaný učitel pro výuku OV v kombinaci s českým jazykem a rodinnou výchovou. Tento učitel má za sebou 26 let pedagogické praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele se tedy jedná o konzervativního učitele.

FAKULTNÍ ZŠ A MŠ DR. M. HORÁKOVÉ

Tato základní škola se nachází v městské části Nové Sady a je spádovou školou pro přilehlé sídliště.

Na 2. stupni této základní školy občanskou výchovu vyučují ředitel školy a zástupce ředitele školy. Ředitel školy je aprobovaný učitel pro výuku občanské výchovy v kombinaci s českým jazykem. Má za sebou 22 let pedagogické praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele se jedná o učitele experta.

Zástupce ředitele školy je aprobovaný učitel pro výuku občanské výchovy v kombinaci s matematikou. Má za sebou 26 let pedagogické praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele se tedy jedná již o konzervativního učitele.

¹³⁶ O škole. In http://www.zsnedvedova.cz/index.php?seo_url=o-skole, 11.3.2011.

¹³⁷ Charakteristika školy. In http://komenium.olomouc.indos.cz/o_skole/charakteristika_skoly.htm, 11.3.2011.

ZŠ A MŠ ŘEZNÍČKOVA

ZŠ Řezníčkova je spádovou školou městské části Hodolany. Na 2. stupni této základní školy vyučuje občanskou výchovu jeden aprobovaný učitel pro výuku občanské výchovy v kombinaci s českým jazykem. Tento učitel má za sebou 26 let pedagogické praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele se jedná už konzervativního učitele.

ZŠ STUPKOVA

ZŠ Stupkova se nachází v městské části Nová Ulice a je spádovou školou pro přilehlé sídliště. Tato škola nabízí žákům třídy s rozšířenou výukou matematiky, informatiky a hudební výchovy.¹³⁸

Občanskou výchovu na 2. stupni této základní škole celkem vyučuje 5 učitelů, z toho jsou 2 učitelé aprobovaní pro výuku občanské výchovy a 3 neaprobovaní. Aprobovaní učitelé pro výuku OV mají pedagogickou kombinaci ještě s českým jazykem. Neaprobovaní učitelé, kteří vyučují OV jednu a dvě vyučovací hodiny týdně, mají aprobaci pro výuku českého jazyka – anglického jazyka.

Aprobovaní učitelé mají za sebou 26 a 33 let praxe, z pohledu profesní dráhy učitele jde už o konzervativní učitele. Neaprobovaní učitelé mají za sebou 14, 17 a 21 let praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele jde o učitele experty.

ZŠ A MŠ SVATOPLUKOVA

ZŠ Svatoplukova je spádovou školou pro městskou část Řepčín a navenek se škola prezentuje jako škola rodinného typu s malým počtem žáků ve třídách, s individuálním přístupem učitelů a dlouholetou sportovní tradicí.¹³⁹

Na 2. stupni této základní školy vyučují občanskou výchovu dva aprobovaní učitelé, kteří mají OV v kombinaci s tělesnou výchovou a českým jazykem. Jejich pedagogická praxe je 17 a 31 let. Z pohledu profesní dráhy učitele jde o jednoho učitele experta a jednoho konzervativního učitele.

¹³⁸ O škole. In http://www.zs-stupkova.cz/o_skole/, 11.3.2011.

¹³⁹ Informace vedení školy. In <http://www.volny.cz/zssvatoplukova/vedeni.htm>, 11.3.2011.

FAKULTNÍ ZŠ TEREROVO NÁM.

Tato základní škola se nachází v městské části Neředín a je spádovou školou právě pro tuto oblast, zvláště pak pro přilehlé sídliště. Škola se na 2. stupni specializuje na rozšířenou výuku tělesné výchovy především se zaměřením na volejbal, florbal, judo a tenis.¹⁴⁰

Občanskou výchovu na 2. stupni této základní školy vyučuje ředitel školy, který není aprobovaný pro výuku občanské výchovy, ale jeho aprobační kombinace je 1. stupeň ZŠ – tělesná výchova. Ředitel školy má za sebou 24 let praxe, jde tedy ještě o učitele experta.

Druhým vyučujícím OV na této škole je aprobovaný učitel, jehož aprobační kombinaci doplňuje německý jazyk. Tento učitel má za sebou 19 let praxe. Z profesní dráhy učitele jde tudíž o učitele experta.

FAKULTNÍ ZŠ HELSINSKÁ

Tato základní škola je odloučeným pracovištěm Fakultní ZŠ na Tererově náměstí. Nachází se nedaleko ZŠ na Tererově náměstí a to v městské části Nová Ulice. Škola se stejně jako ZŠ Tererovo nám. zaměřuje na 2. stupni na rozšířenou výuku tělesné výchovy, především se zaměřením na volejbal, florbal, judo a tenis.¹⁴¹

Na 2. stupni této základní školy občanskou výchovu vyučuje aprobovaný učitel, jehož kombinace je občanská výchova – český jazyk. Tento učitel má za sebou 20 let praxe. Z pohledu profesní dráhy učitele jde o učitele experta.

ZŠ TŘ. SPOJENCŮ

Tato základní škola se nachází nedaleko centra města a spolu ze ZŠ 8. května je spádovou školou právě pro žáky z této oblasti. Škola žákům od 6. ročníku nabízí specializované třídy tělesné výchovy se zaměřením na lední hokej a plavání.¹⁴²

¹⁴⁰ Charakteristika školy. In http://www.zsterera.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=3&Itemid=4, 11.3.2011.

¹⁴¹ Charakteristika školy. In http://www.zsterera.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=3&Itemid=19, 11.3.2011.

¹⁴² Profil školy. In <http://www.zsspojencuol.com/profil.php>, 11.3.2011.

Na 2. stupni této základní školy občanskou výchovu vyučuje jeden aprobovaný učitel a jeden neaprobovaný učitel. Aprobovaný učitel, jehož aprobační kombinace je občanská výchova – český jazyk, má za sebou 30 let pedagogické praxe a z pohledu profesní dráhy učitele jde již o konzervativního učitele.

Neaprobovaný učitel, jehož aprobační kombinace je přírodopis – hudební výchova, se v pedagogické praxi vyskytuje 2 roky a z pohledu profesní dráhy učitele jde ještě o učitele začátečníka.

ZŠ ZEYEROVA

ZŠ Zeyerova se nachází v městské části Hodolany a od 5. třídy nabízí žákům ve spolupráci s fotbalovým klubem 1. HFK Olomouc, a.s. sportovní třídy se zaměřením na fotbal.¹⁴³

Na této základní škole vyučují občanskou výchovu tři aprobovaní učitelé. První aprobovaný učitel, jehož aprobační kombinace je OV – přírodopis, má za sebou 3 roky pedagogické praxe. Druhý aprobovaný vyučující, jehož aprobační kombinace je OV – český jazyk, má za sebou 3 roky pedagogické praxe. Třetí učitel, jehož aprobační kombinací je OV – přírodopis, má za sebou také 3 roky pedagogické praxe. Všichni tito tři aprobovaní učitelé jsou z pohledu profesní dráhy učitele na konci dráhy učitele začátečníka a na úplném pokraji fáze následující – učitele experta.

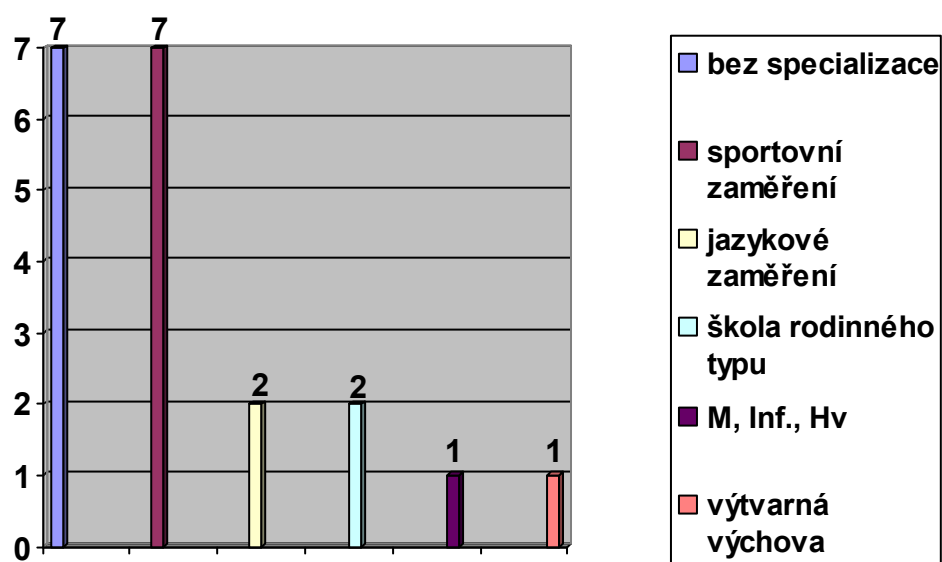
4. 3 SHRNU TÍ

Na základě získaných dat z výročních zpráv jednotlivých olomouckých základních škol jsme si v předešlé podkapitole nastínili stav aprobovaných a neaprobovaných učitelů pro výuku občanské výchovy na 2. stupni základních škol ve statutárním městě Olomouc. Z důvodu zachování anonymity jsme neuváděli konkrétní jména učitelů, ovšem pro jasnější představu si alespoň znázorníme k jakému pohlaví tito učitelé OV patří.

¹⁴³ Sportovní třídy. In http://www.zs-zeyerova.cz/12_0.htm, 11.3.2011.

Co se týče specializovaností již zmíněných 19 základních škol, tak se v Olomouci nachází 7 základních škol bez speciálního zaměření, 7 škol se zaměřením na rozšířenou výuku tělesné výchovy, 2 školy se zaměřením na rozšířenou výuku cizích jazyků, 2 školy rodinného typu¹⁴⁴, 1 škola se zaměřením na rozšířenou výuku matematiky, informatiky a hudební výchovy a jedna základní škola se zaměřením na rozšířenou výuku výtvarné výchovy (viz graf č. 8). Tímto rozdělením dojdeme k celkové číslu 20-ti škol, přičemž jedna základní škola se specializuje zároveň na rozšířenou výuku cizích jazyků a tělesné výchovy.

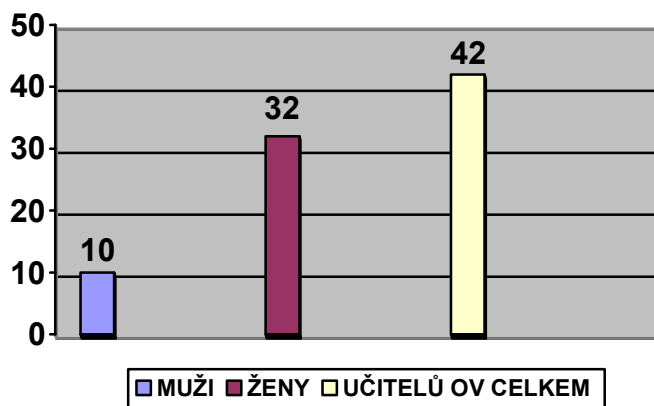
Graf č. 8 – Počet ZŠ v Olomouci dle jejich speciálního zaměření

Z celkového počtu 42 učitelů občanské výchovy na 2. stupni základních škol v Olomouci je 10 zástupců mužského pohlaví a 32 zástupkyň ženského pohlaví (viz graf č. 9).

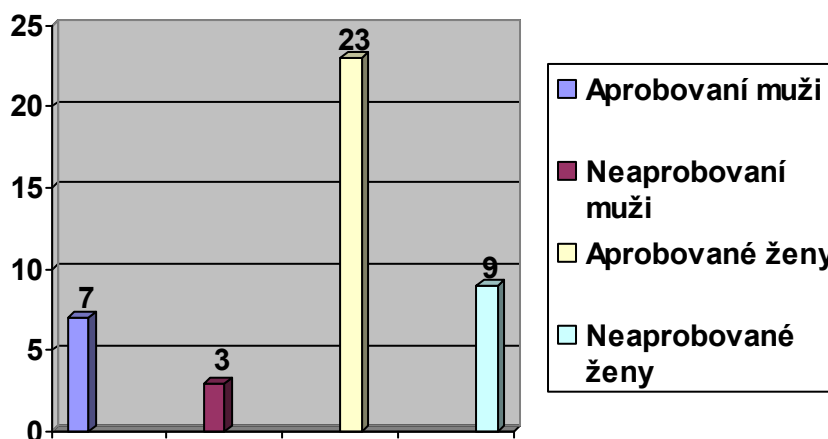
¹⁴⁴ Označením „škola rodinného typu“ se tyto 2 ZŠ v Olomouci prezentují veřejnosti na svých webových stránkách.

Graf č. 9 - Učitelé OV dle pohlaví

Co se týče stavu aprobovanosti a neaprobovanosti mezi jednotlivými pohlavími, tak z celkového počtu 10 učitelů – mužů, je v Olomouci 7 aprobovaných učitelů pro výuku občanské výchovy a 3 neaprobovaní učitelé. Mezi ženami je z celkového počtu 32 žen – učitelů, 23 zástupkyň aprobovaných učitelů a 9 zástupkyň neaprobovaných učitelů (*viz graf č. 10*).

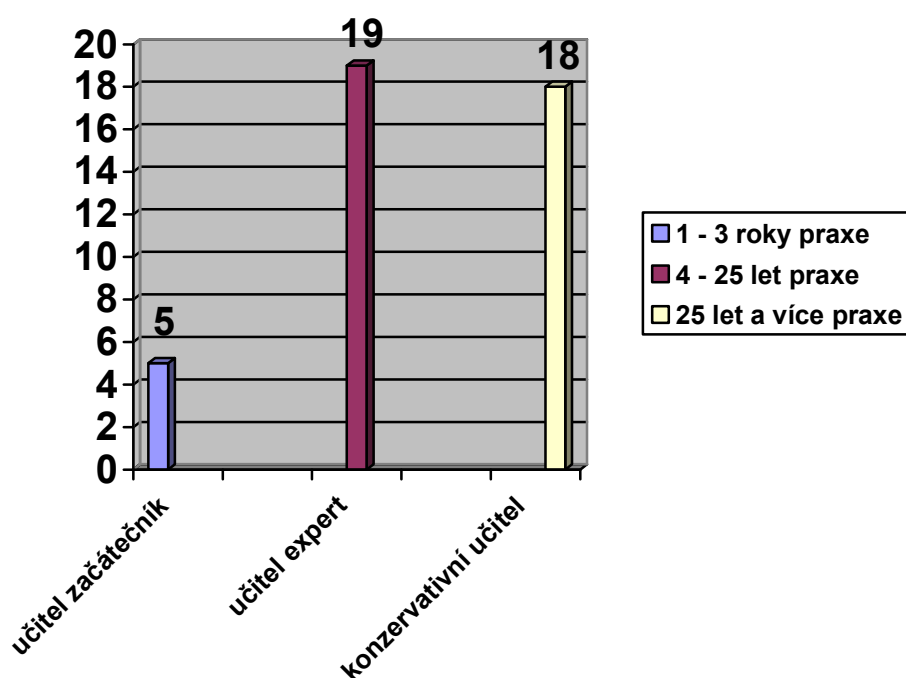
Graf č. 10 - Počet aprobovaných a neaprobovaných učitelů dle pohlaví

Podle zjištěné délky pedagogické praxe učitelů občanské výuky na 2. stupni základních škol v Olomouci jsme učitele následně rozčlenili právě podle délky jejich pedagogické praxe na učitele začátečníka (délka pedagogické

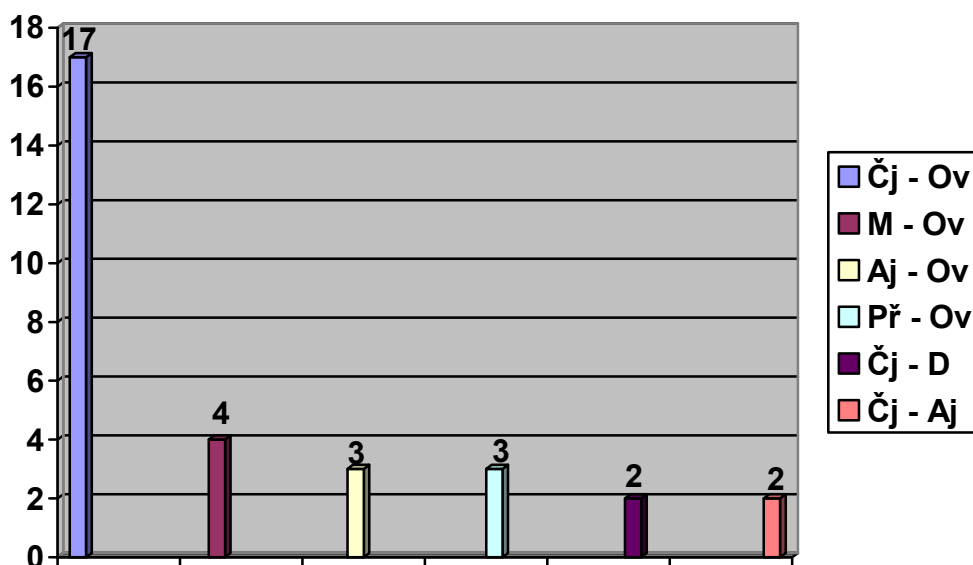
praxe 1 – 3 roky), učitele experta (délka pedagogické praxe 4 – 25 let) a konzervativního („vyhořelého“) učitele (délka pedagogické praxe více jak 25 let). Na 2. stupních základních škol v Olomouci je 5 učitelů začátečníků, 19 učitelů expertů a 18 konzervativních učitelů (*viz graf č. 11*).

Graf č. 11 – Učitelé a délka jejich pedagogické praxe

Co se týče aprobační kombinace těchto učitelů: největší zastoupení mají učitelé v aprobační kombinaci český jazyk – občanská výchova, celkem 17 učitelů má vystudovanou tuto kombinaci (*viz graf č. 12*). Na druhém místě se umístila aprobační kombinace matematika – občanská výchova a to se zastoupením 4 učitelů. Na třetím místě se se stejným počtem tří učitelů umístily aprobační kombinace anglický jazyk – občanská výchova a přírodopis – občanská výchova. Na čtvrtém místě se umístily s opět stejným počtem dvou učitelů aprobační kombinace český jazyk – dějepis a český jazyk – anglický jazyk.

Graf č. 12 – Nejvíce zastoupené aprobační kombinace mezi učiteli OV

Na pátém místě se umístily následující aprobační kombinace, každá se zastoupením jednoho učitele: dějepis – francouzský jazyk, dějepis – anglický jazyk, český jazyk – německý jazyk, český jazyk – hudební výchova, matematika – zeměpis, pedagogika – občanská nauka, tělesná výchova – občanská nauka, 1. stupeň ZŠ – tělesná výchova, německý jazyk – občanská výchova a přírodopis – hudební výchova.

Výše uvedeným výzkumem jsme první hypotézu falzifikovali a druhou hypotézu verifikovali. První hypotézu jsme vyvrátili. Důvod vyvrácení první hypotézy je ten, že občanskou výchovu na základních školách v Olomouci nevyučují pouze aprobovaní učitelé, ale i ti, jejichž vystudovaná aprobace vůbec nezahrnuje předmět občanská výchova. Z celkového počtu 42 učitelů je 12 neaprobovaných pro výuku občanské výchovy, což činí asi 1/3 z celkového počtu všech učitelů. Druhou hypotézu jsme výzkumem potvrdili. Výzkumem jsme zjistili, že délka pedagogické praxe učitelů občanské výchovy na olomouckých základních školách je u 37 učitelů větší než 4 roky – tzn. že těchto 37 učitelů patří z pohledu profesní dráhy učitele experty a konzervativní učitele.

Ze 42 učitelů občanské výchovy má pouze 5 učitelů pedagogickou praxi kratší než 4 roky, tzn. že je řadíme mezi učitele začátečníky.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat současný stav aprobovaných učitelů pro výuku občanské výchovy na druhých stupních základních škol ve statutárním městě Olomouc. Zároveň jsme podali celkový přehled o zaměření jednotlivých základních škol se 2. stupněm v Olomouci a o učitelích vyučovacího předmětu občanská výchova z hlediska délky jejich pedagogické praxe, vystudované aprobační kombinaci a zastoupení jednotlivých pohlaví mezi učiteli občanské výchovy na základních školách v Olomouci.

V teoretické části jsme se zaměřili na charakteristiku učitele jako pedagogického pracovníka a na jeho ukotvení v českých legislativních normách. Věnovali jsme se popisu profesní dráhy učitele, kde jsme podle délky pedagogické praxe učitele rozčlenili na učitele začátečníka, učitele experta a konzervativního učitele. Toto rozdělení bylo následně použito při zpracovávání dat ve výzkumu uvedeném ve 4. kapitole. Jelikož jsme se v této diplomové práci zaměřovali na předmět občanská výchova, přiblížili jsme současnou reformu v české školství a také jsme se zabývali postavením občanské výchovy v rámci RVP. Neopomněli jsme i samotného učitele občanské výchovy, který je jedním z nejdůležitějších elementů právě při výchově žáků k občanským a demokratickým hodnotám.

Autor této diplomové práce získal data potřebná pro realizaci kvantitativního výzkumu na své praxi na Odboru školství Magistrátu města Olomouc ve dnech 1. – 12. března 2010. Na základě dat získaných studiem výročních zpráv jednotlivých základních škol v Olomouci byly položeny k potvrzení či vyvrácení dvě hypotézy. První hypotéza zní, že na 2. stupních základních škol v Olomouci vyučují občanskou výchovu pouze aprobovaní učitelé. Druhou hypotézou je tvrzení, které zní, že občanskou výchovu na olomouckých základních školách hlavně vyučují učitelé experti a konzervativní učitelé, tedy ti, co za sebou mají více jak 4 roky pedagogické praxe.

Empirickým výzkumem jsme první hypotézu falzifikovali a druhou hypotézu verifikovali. První hypotéza byla vyvrácena z toho důvodu,

že občanskou výchovu na základních školách v Olomouci nevyučují pouze aprobovaní učitelé, ale i ti, jejichž vystudovaná aprobace vůbec nezahrnuje předmět občanská výchova. Z celkového počtu 42 učitelů je 12 neaprobovaných pro výuku občanské výchovy, což činí asi 1/3 z celkového počtu všech učitelů. Druhá hypotéza byla výzkumem potvrzena. Výzkumem bylo zjištěno, že délka pedagogická praxe učitelů občanské výchovy na olomouckých základních školách je u 37 učitelů delší než 4 roky – tzn. že těchto 37 učitelů patří z pohledu profesní dráhy učitele mezi učitele experty a konzervativní učitele. Ze 42 učitelů občanské výchovy má pouze 5 učitelů pedagogickou praxi kratší než 4 roky, tzn., že je řadíme mezi učitele začátečníky.

Vzhledem k ohraničení výzkumu pouze na učitele občanské výchovy na druhých stupních základních škol v Olomouci si uvědomujeme, že vzorek 42 učitelů není příliš reprezentativní. Avšak myslíme si, že tento oborově-didakticky zaměřený výzkum nastínil problém, který může být podkladem pro výzkum hlubší, více reprezentativnější.

V současné době se potvrzuje mínění Maňáka, že rozsah zaměření občanské výchovy není ustálený, což vede k jeho neustálému rozšiřování.¹⁴⁵ Pitrová uvádí, že je potřeba klást důraz na etickou složku ve výuce občanské výchovy.¹⁴⁶ S tímto souhlasí i Maňák, který uvádí, že „občanská výchova musí i nadále spojovat výchovu k občanství s důrazem na mravní výchovu, poněvadž tato orientace je základem pro rozvoj osobnosti budoucího občana.“¹⁴⁷

V minulosti byl učitel spolu s duchovním jedna z nejvýše postavených osob ve společnosti. Bylo to z důvodu předávání hodnot a výchovy budoucích generací. Dnešní uspěchaná doba na učitele nepohlíží s velkým obdivem. Učitel to v dnešní společnosti, kde na prvním místě v žebříčku hodnot nestojí vzdělání, nemá lehké. Z tohoto důvodu by bylo dobré si opět uvědomit, co učitel pro společnost znamená. Jako jediný v naší společnosti učitel předává hodnoty a vychovává další generace. Proto je důležité věnovat učitelům pozornost a připravit jim takové podmínky pro profesní dráhu, které jim budou umožňovat

¹⁴⁵ Maňák, J. Postavení občanské výchovy v kurikulu základní školy. In *Výchova k občanství v 21. století*. Eds.: A. Staněk a F. Mezihorák. Praha: SPHV, 2008. s. 347.

¹⁴⁶ Viz Pitrová, M. Význam osobnosti učitele ve výuce občanské výchovy. In *Etika pro učitele*. Olomouc : Pedagogická fakulta UP, 1994. s. 79.

¹⁴⁷ Maňák, 2008, s. 347.

jak osobní, tak i profesní růst. Neboť jedině s podporou a důvěrou v učitelské povolání má naše společnost opět šanci si uvědomit důležitost a potřebu vzdělání jako celospolečenské hodnoty, kterou je třeba vrátit zpět na první příčky v řebříčku lidských hodnot.

PRAMENY A LITERATURA

Tištěné prameny

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2005, 111, s. 5654-5676. ISSN 1211-1244.

Elektronické prameny

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2006. [cit. 2011-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>>.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2006. [cit. 2011-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/platne-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>>.

Tištěná literatura

HENNIG, Claudius; KELLER, Gustav. *Antistresový program pro učitele*. Praha: Portál, 1996. 99 s. ISBN 80-7178-093-6.

CHRÁSKA, M.: Které vědomosti a dovednosti z pedagogiky považují učitelé za důležité? *Pedagogika*, 46, 1996, č. 3, s. 256-264.

KALHOUS, Zdeněk; OBST, Otto. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.

KALOUS, Z., HORÁK, F.: K aktuálním problémům začínajících učitelů. *Pedagogika*, 46, 1996, č. 3, 245-255.

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2008. 155 s. ISBN 978-80-7367-434-2.

LUKÁŠOVÁ-KANTORKOVÁ, Hana. *Učitelská profese v primárním vzdělávání a pedagogická příprava učitelů*. Ostrava: Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, 2003. 306 s. ISBN 80-7042-272-6.

MAŇÁK, J. Postavení občanské výchovy v kurikulu základní školy. In *Výchova k občanství v 21. století*. Eds.: Antonín Staněk a František Mezihorák. Praha: SPHV, 2008, s. 337-348. ISBN 978-80-904187-0-7.

MAŇÁK, Josef. Postavení občanské výchovy v kurikulu základní školy. In STANĚK, Antonín; MEZIHORÁK, František. *Výchova k občanství pro 21. století*. Praha: SPHV, 2008. s. 337-348. ISBN 978-80-904187-0-7.

MAREŠ, J. a kol.: Učitelé a jejich problémy. *Pedagogika*, 41, 1991, č. 3, s. 257-268.

PELCOVÁ, N. Dilemata učitelství předmětu Základy společenských věd. In: JIRÁSKOVÁ, V., KOŤA, J., PELCOVÁ, N., PEŠKOVÁ, J. a kol. *Základy společenských věd: pro učitele učitelů – studenty pedagogických fakult, pro učitele středních škol a jejich žáky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 21-24. ISBN: 80-246-1265-2.

PIŤHA P., a kol. *Úvod do výchovy k občanství*. Praha: AVED, 1992.

PITROVÁ, Milena. Význam osobnosti učitele ve výuce občanské výchovy. In *Etika pro učitele*. Olomouc: Pedagogická fakulta UP, 1994. s. 77-80. ISBN neuvedeno.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2000. 481 s. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. 160 s. ISBN 80-7178-621-7.

PRŮCHA, Jan. Učitelé a jiní pedagogičtí pracovníci. In *Pedagogická encyklopedie*. Jan Průcha (ed.). Praha: Portál, 2009. s. 396-442. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-722-8.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

SPILKOVÁ, V.: Východiska vzdělávání učitelů primárních škol. *Pedagogika*, 46, 1996, č. 2, s. 135-146.

STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s.r.o., 2007. 166 s. ISBN 80-7182-224-8.

STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství v současné škole: profesní identita učitele výchovy k občanství*. Praha: EPOCH, 2009. 136 s. ISBN 978-80-7425-082-8.

ŠIMONÍK, Oldřich. *Začínající učitel*. Brno: MU, 1995. 101 s. ISBN 80-210-0944-6.

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: PdF UK, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7290-325-2.

VORLÍČEK, Chrudoš. *Úvod do teorie výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 238 s.

Elektronická literatura

Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2002. 98 s. [cit. 2011-02-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>>. ISBN: 80-211-0372-8.

Internetové zdroje

Association for Teacher Education in Europe [online]. 2005 [cit. 2011-03-06]. The Association. Dostupné z WWW: <http://www.ateel.org/the_association>.

Český statistický úřad [online]. 2008 [cit. 2011-02-18]. Studenti a absolventi vysokých škol v ČR celkem. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/studenti_a_absolventi_vysokych_skol_v_cr_celkem>.

Evropská komise [online]. 2007 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://ec.europa.eu>>.

MEŠ - Management a ekonomika školy [online]. neuvedeno [cit. 2011-03-08]. Burnout efekt. Dostupné z WWW: <http://www.fek.zcu.cz/cz/cecev/mes_mat/stres/burnout.htm>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2006 [cit. 2011-02-09]. Standard v otázkách a odpovědích. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/standarducitele/standard-v-otazkach-a-odpovedich>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2006 [cit. 2011-02-09]. Týden.cz: Učitelé jako lékaři - budou skládat atestace. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/standarducitele/tyden-cz-ucitele-jako-lekari-budou-skladat-atestace?highlightWords=atestace>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2006 [cit. 2011-01-27]. Harmonogram. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/harmonogram>>.

Národní institut pro další vzdělávání [online]. 2006 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <www.nidv.cz>.

Olomoucký kraj [online]. 2004 [cit. 2011-03-04]. Školy a školská zařízení v Olomouckém kraji. Dostupné z WWW: <http://www.kr-olomoucky.cz/OlomouckyKraj/%C5%A0kolstv%C3%AD+ml%C3%A1de%C5%BE+a+sport/%C5%A0koly+a+%C5%A1kolsk%C3%A1+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+v+Olomouck%C3%A9m+kraji/%C5%A0koly+a+%C5%A1kolsk%C3%A1+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+v+Olomouck%C3%A9m+kraji_CZ.htm?lang=CZ>.

RVP Metodický portál [online]. 2009 [cit. 2011-01-27]. RVP ZV. Dostupné z WWW: <<http://rvp.cz>>.

RVP ZV [online]. Praha: VÚP, 2007 [cit. 2011-02-22]. Dostupné z WWW: <<http://rvp.cz/informace/dokumenty-rvp/rvp-zv>>.

UNESCO [online]. 1995 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <www.unesco.org>.

UNESCO [online]. 1995 [cit. 2011-03-08]. Recommendation concerning the Status of Teachers. Dostupné z WWW: <http://portal.unesco.org/education/en/ev.phpURL_ID=5366&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>.

Ústav pro informace ve vzdělávání [online]. 2002 [cit. 2011-02-05]. Kvalifikovanost a aprobovanost učitelů. Dostupné z WWW: <<http://www.uiv.cz/clanek/725/1962>>.

Ústav pro informace ve vzdělávání [online]. 2002 [cit. 2011-02-07]. Výkonové ukazatele 2009/10 - kapitola A. Dostupné z WWW: <<http://www.uiv.cz/clanek/726/2024>>.

ZŠ Dvorského na Svatém Kopečku [online]. 2009, 10.3.2011 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.zskopecek.cz/index.htm>>.

ZŠ Gorkého [online]. 2009 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsgorkeho.cz/>>.

ZŠ Hálkova [online]. nevedeno, 9.3.2011 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.zshalkova.cz/>>.

ZŠ Helsinská [online]. 2011 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <http://www.zsterera.com/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=19>.

ZŠ Heyrovského [online]. nevedeno [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsheyrovskeho.cz/index.htm>>.

ZŠ Holečková [online]. nevedeno [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <http://www.zsholeckova.cz/zs_holeckova/default.asp>.

ZŠ Komenium, 8. května [online]. nevedeno [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://komenium.olomouc.indos.cz/default.htm>>.

ZŠ Nedvědova [online]. 2011 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsnedvedova.cz/>>.

ZŠ Stupkova [online]. 2010 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <http://www.zs-stupkova.cz/o_skole/>.

ZŠ Svatoplukova [online]. nevedeno [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.volny.cz/zssvatoplukova/>>.

ZŠ Tererovo nám. [online]. 2011 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <http://www.zsterera.com/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1>.

ZŠ tř. Spojenců [online]. 2010 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsspojencuol.com/profil.php>>.

ZŠ Zeyerova [online]. 2005 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <http://www.zs-zeyerova.cz/12_0.htm>.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

ZÁKON č. 563/2004 Sb.
ze dne 24. září 2004

o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

PEDAGOGIČTÍ PRACOVNÍCI ŠKOL A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ

HLAVA I

OBEČNÁ USTANOVENÍ

§ 1

Předmět a rozsah úpravy

(1) Tento zákon upravuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogických pracovníků, jejich pracovní dobu, další vzdělávání a kariérní systém.

(2) Tento zákon se vztahuje na pedagogické pracovníky škol a školských zařízení, které jsou zapsány do rejstříku škol a školských zařízení¹⁾ (dále jen "škola"), a na pedagogické pracovníky v zařízeních sociálních služeb.

§ 2

Pedagogický pracovník

(1) Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu¹⁾ (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb.

(2) Přímou pedagogickou činnost vykonává

- a) učitel,
- b) pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,
- c) vychovatel,
- d) speciální pedagog,

- e) psycholog,
- f) pedagog volného času,
- g) asistent pedagoga,
- h) trenér,
- i) vedoucí pedagogický pracovník.

HLAVA II

PŘEDPOKLADY A POŽADAVKY PRO VÝKON ČINNOSTI PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ

Díl 1

Předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka a předpoklady pro výkon činnosti ředitele školy

§ 3

Předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka

(1) Pedagogickým pracovníkem může být ten, kdo splňuje tyto předpoklady:

- a) je plně způsobilý k právním úkonům,
- b) má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává,
- c) je bezúhonný,
- d) je zdravotně způsobilý a
- e) prokázal znalost českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak.

(2) Za bezúhonného se pro účely tohoto zákona považuje ten, kdo nebyl pravomocně odsouzen

- a) za úmyslný trestný čin, nebo
 - b) za trestný čin nedbalostní spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti pedagogického pracovníka,
- pokud se na něj nehledí, jako by nebyl odsouzen.

(3) Bezúhonnost prokazuje fyzická osoba před vznikem pracovněprávního vztahu předložením výpisu z evidence Rejstříku trestů; výpis nesmí být starší než 3 měsíce.

(4) V průběhu trvání pracovněprávního vztahu je pedagogický pracovník povinen informovat do deseti pracovních dnů ředitele školy nebo ředitele zařízení sociálních služeb o tom, že byl pravomocně odsouzen za trestný čin, jímž by mohl pozbýt předpoklad bezúhonnosti; do jednoho měsíce od nabytí právní moci rozsudku předloží pedagogický pracovník nový výpis z evidence rejstříku trestů.

(5) Posuzování předpokladu podle odstavce 1 písm. d) se řídí zvláštním právním předpisem.³⁾

(6) Uznávání odborné kvalifikace a splnění předpokladu bezúhonnosti a zdravotní způsobilosti u státních příslušníků členských států Evropské unie, případně jejich rodinných příslušníků, a státních příslušníků ostatních států, kteří jsou v členském nebo jiném státě oprávněni konat přímou pedagogickou činnost, se řídí zvláštními právními předpisy⁴⁾.

§ 4

Znalost českého jazyka

(1) Fyzická osoba, která získala příslušnou odbornou kvalifikaci stanovenou tímto zákonem v jiném vyučovacím jazyce než českém, je povinna prokázat znalost českého jazyka zkouškou, pokud není dále stanoveno jinak.

(2) Zkoušku z českého jazyka lze vykonat na vysoké škole v rámci programu celoživotního vzdělávání 5) nebo v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků 1) nebo v jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky.¹⁾

(3) Zkouška nenahrazuje odbornou kvalifikaci k výuce českého jazyka na základních, středních a vyšších odborných školách.

(4) Prokázání znalosti českého jazyka se nevyžaduje u fyzické osoby,

- a) která bude působit ve škole s jiným vyučovacím jazykem než českým,
- b) která úspěšně vykonala maturitní zkoušku z českého jazyka a literatury,
- c) která vyučuje cizí jazyk nebo konverzaci v cizím jazyce.

(5) Pedagogičtí pracovníci, kromě pedagogických pracovníků uvedených v § 6 a 7, mohou prokázat znalost českého jazyka předložením dokladu o složení jazykové zkoušky v zahraničí.

§ 5

Předpoklady pro výkon činnosti ředitele školy

(1) Ředitelem školy může být fyzická osoba, která splňuje předpoklady podle § 3 a získala praxi spočívající ve výkonu přímé pedagogické činnosti nebo v činnosti, pro kterou jsou potřebné znalosti stejného nebo obdobného zaměření, nebo v řídicí činnosti nebo v činnosti ve výzkumu a vývoji v délce

- a) 3 roky pro ředitele mateřské školy,
- b) 4 roky pro ředitele základní školy, základní umělecké školy a školských zařízení s výjimkou školských zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a školských zařízení pro preventivně výchovnou péči,
- c) 5 let pro ředitele střední školy, jazykové školy, konzervatoře, vyšší odborné školy a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a školských zařízení pro preventivně výchovnou péči.

(2) Ředitelem školy zřizované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen "ministerstvo"), krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí, jehož předmětem činnosti jsou úkoly v oblasti školství (dále jen "svazek obcí"), může být jen ten, kdo vedle předpokladů uvedených v odstavci 1 získal nejpozději do 2 let ode dne, kdy začal vykonávat činnost ředitele školy, znalosti v oblasti řízení školství absolvováním studia pro ředitele škol v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků podle § 24 odst. 4 písm. a).

(3) Povinnost absolvovat studium pro ředitele školy zřizované ministerstvem, krajem, obcí a svazkem obcí se nevztahuje na ředitele, který znalosti v oblasti řízení školství získal vysokoškolským vzděláním v akreditovaném studijním programu⁵⁾ školský management, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou zaměřeném na organizaci a řízení školství.

Díl 2

Získávání odborné kvalifikace pedagogických pracovníků

§ 6

Učitel mateřské školy

(1) Učitel mateřské školy získává odbornou kvalifikaci

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na pedagogiku předškolního věku,
- b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy¹⁾ v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů předškolního vzdělávání,
- c) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání¹⁾ v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů předškolního vzdělávání, nebo
- d) vzděláním podle odstavce 2 písm. a).

(2) Učitel mateřské školy, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě nebo škole zřízené pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, získává odbornou kvalifikaci

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo
- b) vzděláním stanoveným pro učitele předškolního vzdělávání podle odstavce 1 a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.

§ 7

Učitel prvního stupně základní školy

(1) Učitel prvního stupně základní školy získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na

- a) přípravu učitelů prvního stupně základní školy,
- b) pedagogiku předškolního věku a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů prvního stupně základní školy nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů prvního stupně základní školy,
- c) přípravu učitelů druhého stupně základní školy a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů prvního stupně základní školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů prvního stupně základní školy, nebo
- d) vzděláním podle odstavce 2 písm. a).

(2) Učitel prvního stupně základní školy, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě nebo škole zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, získává odbornou kvalifikaci

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku pro učitele, nebo
- b) vzděláním stanoveným pro učitele prvního stupně základní školy podle odstavce 1 a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.

§ 8

Učitel druhého stupně základní školy

(1) Učitel druhého stupně základní školy získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu

- a) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základní školy,
- b) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základní školy a všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy,
- c) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy,
- d) studijního oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů druhého stupně základní školy, nebo vzděláním v programu celoživotního

vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou zaměřeném na přípravu učitelů druhého stupně základní školy,

e) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů prvního stupně základní školy a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základní školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou zaměřeném na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základní školy, nebo

f) podle § 12 jen pro výuku cizího jazyka.

(2) Učitel druhého stupně základní školy, který vzdělává ve třídě nebo škole zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku pro učitele, nebo

b) vzděláním stanoveným pro učitele druhého stupně základní školy podle odstavce 1 a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.

§ 9

Učitel střední školy

(1) Učitel všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu

a) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy,

b) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základní školy a všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy,

c) ve studijním oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného všeobecně vzdělávacího předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy,

d) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů pro 2. stupeň základní školy a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo

e) podle § 12 jen pro výuku cizího jazyka.

(2) Učitel odborných předmětů střední školy získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu

a) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů odborných předmětů střední školy, nebo

b) studijního oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného odborného předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo studiem pedagogiky podle § 22 odst. 1 (dále jen "studium pedagogiky").

(3) Učitel praktického vyučování získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu studijního oboru, který odpovídá charakteru praktického vyučování, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo studiem pedagogiky,

b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru praktického vyučování, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo studiem pedagogiky, nebo

c) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo studiem pedagogiky s praxí v oboru v délce nejméně 3 let.

(4) Učitel praktického vyučování zdravotnických oborů vzdělání musí mít také způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle zvláštního právního předpisu⁶⁾ v oboru, který vyučuje.

(5) Učitel odborného výcviku získává odbornou kvalifikaci vzděláním stanoveným pro učitele praktického vyučování podle odstavce 3 a středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu. To se nevztahuje na učitele odborného výcviku zdravotnických oborů vzdělání, který získává odbornou kvalifikaci vzděláním podle odstavců 3 a 4.

(6) Učitel střední školy, který vzdělává ve třídě nebo škole zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, získává odbornou kvalifikaci vzděláním stanoveným pro učitele střední školy podle odstavců 1 až 5 a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.

§ 10

Učitel uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední odborné škole a konzervatoři

(1) Učitel uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední odborné škole a konzervatoři získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu studijního oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného uměleckého předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo studiem pedagogiky,

b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením osmiletého nebo šestiletého vzdělávacího programu oboru vzdělání konzervatoře,¹⁾ který odpovídá charakteru vyučovaného uměleckého předmětu,

c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného uměleckého předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo studiem pedagogiky,

d) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením odpovídající části vzdělávacího programu konzervatoře a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo studiem pedagogiky, nebo

e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední odborné školy v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného uměleckého předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo studiem pedagogiky.

(2) Ředitel základní umělecké školy, střední odborné školy a konzervatoře může v odůvodněných případech rozhodnout, že upouští od předpokladu splnění odborné kvalifikace u učitele uměleckého předmětu, který vykonává umělecko-pedagogickou činnost, pokud je nebo byl výkonným umělcem.⁷⁾ Rozhodnutí musí

být vydáno písemnou formou. Tímto rozhodnutím se pro pracovněprávní účely považuje předpoklad odborné kvalifikace učitele na dané škole za splněný.

§ 11

Učitel vyšší odborné školy

(1) Učitel všeobecně vzdělávacích předmětů nebo odborných předmětů vyšší odborné školy získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu studijního oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného všeobecně vzdělávacího nebo odborného předmětu.

(2) Učitel praktického vyučování a odborné praxe získává odbornou kvalifikaci

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu studijního oboru, který odpovídá charakteru praktického vyučování,
- b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru praktického vyučování, nebo
- c) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a praxí v oboru v délce trvání nejméně 3 let.

(3) Učitel praktického vyučování a odborné praxe zdravotnických oborů vzdělání musí mít také způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle zvláštního právního předpisu 6) v oboru, který vyučuje.

(4) Ředitel vyšší odborné školy může v odůvodněných případech rozhodnout, že upouští od předpokladu splnění odborné kvalifikace u učitele uměleckého předmětu, který vykonává umělecko-pedagogickou činnost, pokud je nebo byl výkonným umělcem. Rozhodnutí musí být vydáno písemnou formou. Tímto rozhodnutím se pro pracovněprávní účely považuje předpoklad odborné kvalifikace učitele na dané škole za splněný.

§ 12

Učitel jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky

Učitel jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu

- a) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů cizích jazyků, nebo
- b) v oblasti společenských věd zaměřené na cizí jazyky a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo studiem pedagogiky.

§ 13

Učitel v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

Učitel v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků získává odbornou kvalifikaci

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd, nebo
- b) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v jiném akreditovaném magisterském studijním programu než podle písmene a)
- a pedagogickou praxí nebo praxí v oboru, který odpovídá charakteru vzdělávacích předmětů, v délce nejméně 7 let a v rozsahu, který odpovídá nejméně polovině stanovené týdenní pracovní doby.⁸⁾

§ 14

Učitel náboženství

Učitel náboženství získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu

- a) v oblasti teologických věd,
- b) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů náboženství, nebo
- c) v oblasti pedagogických nebo společenských věd a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů náboženství, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů náboženství.

§ 15

Učitel odborného výcviku v zařízení sociálních služeb

Učitel odborného výcviku v zařízení sociálních služeb získává odbornou kvalifikaci jako učitel odborného výcviku podle § 9 odst. 5 a současně absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu zaměřeného na speciální pedagogiku a uskutečňovaného zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.

§ 16

Vychovatel

(1) Vychovatel získává odbornou kvalifikaci

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na vychovatelství nebo sociální pedagogiku,
- b) vysokoškolským vzděláním podle § 7 až 12 s výjimkou § 11,
- c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku,
- d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene c) a vysokoškolským vzděláním

získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku, nebo studiem pedagogiky,

e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů, nebo

f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední školy a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství.

(2) Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, nebo ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči, získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku pro vychovatele nebo sociální pedagogiku, nebo

b) vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odstavce 1 a studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.

§ 17

Pedagog volného času

Pedagog volného času získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na pedagogiku volného času nebo sociální pedagogiku,

b) vysokoškolským vzděláním podle § 7 až 12 s výjimkou § 11,

c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na pedagogiku volného času nebo vychovatelství nebo sociální pedagogiku,

d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene c) a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku volného času nebo sociální pedagogiku nebo vychovatelství, nebo studiem pedagogiky,

e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na pedagogiku volného času nebo vychovatelství, nebo

f) středním vzděláním s maturitní zkouškou a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku volného času nebo vychovatelství, nebo studiem pedagogiky.

§ 18

Speciální pedagog

Speciální pedagog získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku.

§ 19

Psycholog

Psycholog získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu psychologie.

§ 20

Asistent pedagoga

Asistent pedagoga získává odbornou kvalifikaci

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,
- b) vyšším odborným vzděláním získaným studiem v akreditovaném vzdělávacím programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů nebo sociální pedagogiku,
- c) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů,
- d) středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání a studiem pedagogiky, nebo
- e) základním vzděláním a absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga uskutečňovaného zařízením dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

§ 21

Trenér

Trenér získává odbornou kvalifikaci

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů tělesné výchovy a získáním osvědčení nejméně II. třídy trenéra příslušné specializace,
- b) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu ve studijním oboru tělesná výchova a sport a získáním osvědčení nejméně II. třídy trenéra příslušné specializace,
- c) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti zaměřené na tělesnou výchovu a sport a získáním osvědčení nejméně II. třídy trenéra příslušné specializace, nebo

d) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání nebo středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání a trenérskou školou tělovýchovných fakult vysokých škol a získáním osvědčení nejméně II. třídy trenéra příslušné specializace.

§ 22

Společná ustanovení k získávání odborné kvalifikace

(1) Studium pedagogiky se rozumí vzdělání získané studiem v akreditovaném vzdělávacím programu v oblasti pedagogických věd uskutečňovaném zařízením dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků

a) pro učitele odborných předmětů střední školy, pro učitele praktického vyučování a odborné praxe vyšší odborné školy, pro učitele uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední odborné škole a konzervatoři a pro učitele jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky v rozsahu nejméně 120 hodin s obsahovým zaměřením na pedagogiku, psychologii a didaktiku,

b) pro vychovatele, pedagoga volného času a asistenta pedagoga v rozsahu nejméně 80 hodin s obsahovým zaměřením na pedagogiku a psychologii.

(2) Předpokladem odborné kvalifikace učitelů vykonávajících přímou pedagogickou činnost s dětmi, žáky a studenty, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, je také prokázaná znalost českého znakového jazyka, případně dalších komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob.

(3) Pedagogický pracovník, který vykonává přímou pedagogickou činnost, pro kterou má odbornou kvalifikaci, ve větším rozsahu hodin přímé pedagogické činnosti, než je polovina jemu stanoveného rozsahu hodin podle § 23 odst. 1, splňuje pro pracovní právní účely předpoklad podle § 3 odst. 1 písm. b).

HLAVA III

PRACOVNÍ DOBA A PŘÍMÁ PEDAGOGICKÁ ČINNOST

§ 22a

Pracovní doba pedagogických pracovníků

(1) Pedagogičtí pracovníci vykonávají v pracovní době

a) přímou pedagogickou činnost,

b) práce související s přímou pedagogickou činností.

(2) Pedagogický pracovník je povinen být na pracovišti zaměstnavatele v době stanovené rozvrhem jeho přímé pedagogické činnosti, v době stanovené rozvrhem jeho dohledu nad dětmi a žáky, v době zastupování jiného pedagogického pracovníka a v případech, které stanoví v souladu se zákoníkem práce zaměstnavatel.

(3) Jde-li o výkon jiné práce než podle odstavce 2, vykonává pedagogický pracovník sjednanou práci v pracovní době, kterou si sám rozvrhuje, a na místě, které si sám určí. Náklady, které pedagogickému pracovníkovi vzniknou výlučně v souvislosti s výkonem práce na jiném místě než na pracovišti zaměstnavatele podle věty první, se nepovažují za náklady vzniklé v souvislosti s výkonem závislé práce, a není-li dohodnuto jinak, hradí je pedagogický pracovník.

§ 23

Rozsah přímé pedagogické činnosti

(1) Týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti stanoví ředitel školy pedagogickému pracovníkovi na období školního vyučování nebo na pololetí školního vyučování.¹⁾ Ředitel školy s celoročním provozem a ředitel zařízení sociálních služeb stanoví rozsah hodin přímé pedagogické činnosti na období kalendářního roku.

(2) Ředitel školy zřizované ministerstvem, krajem, obcí a svazkem obcí stanoví týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti podle prováděcího právního předpisu. Při sjednání kratší než stanovené týdenní pracovní doby se úměrně tomu sníží rozsah přímé pedagogické činnosti.

(3) Ředitel školy nebo ředitel zařízení sociálních služeb může nařídít pedagogickému pracovníkovi konání přímé pedagogické činnosti nad jemu stanovený rozsah nejvýše v rozsahu 4 hodin týdně, další hodiny s ním může dohodnout.

(4) Za přímou pedagogickou činnost nad rozsah hodin stanovený ředitelem školy nebo zařízením sociálních služeb se považuje vykonaná přímá pedagogická činnost podle odstavce 3 i v případě, že pedagogický pracovník nesplnil ředitelem stanovený týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti vyplývající z týdenního rozvrhu přímé pedagogické činnosti, protože v době, která se posuzuje jako výkon práce^{8b)}, přímou pedagogickou činnost nevykonával, nebo místo výkonu přímé pedagogické činnosti vykonával práce související s přímou pedagogickou činností. U pedagogických pracovníků s kratší pracovní dobou je přímou pedagogickou činností nad stanovený rozsah přímá pedagogická činnost přesahující týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti odpovídající stanovené týdenní pracovní době^{8c)}; těmto pedagogickým pracovníkům není možné konání přímé pedagogické činnosti nad stanovený rozsah nařídít.

(5) Vláda stanoví nařízením rozsah přímé pedagogické činnosti pedagogických pracovníků škol zřizovaných ministerstvem, krajem, obcí a svazkem obcí.

HLAVA IV

DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ A KARIÉRNÍ SYSTÉM PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ ŠKOL ZŘIZOVANÝCH MINISTERSTVEM, KRAJEM, OBCÍ A SVAZKEM OBCÍ A ZAŘÍZENÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

§ 24

Další vzdělávání pedagogických pracovníků

(1) Pedagogičtí pracovníci mají po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, udržují a doplňují kvalifikaci.

(2) Pedagogičtí pracovníci se mohou účastnit dalšího vzdělávání, kterým si zvyšují kvalifikaci. Zvýšením kvalifikace se podle zvláštního právního předpisu⁹⁾ rozumí též její získání nebo rozšíření.

(3) Ředitel školy organizuje další vzdělávání pedagogických pracovníků podle plánu dalšího vzdělávání, který stanoví po předchozím projednání s příslušným odborovým orgánem. Při stanovení plánu dalšího vzdělávání je nutno přihlížet ke studijním zájmům pedagogického pracovníka, potřebám a rozpočtu školy.

(4) Další vzdělávání pedagogických pracovníků se uskutečňuje

- a) na vysokých školách, v zařízeních dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a v jiných zařízeních (dále jen "vzdělávací instituce") na základě akreditace udělené ministerstvem,
- b) samostudiem,
- c) dalším vzděláváním zdravotnických pracovníků podle zvláštního právního předpisu⁶⁾ v případě učitelů zdravotnických studijních oborů.

(5) Dokladem o absolvování dalšího vzdělávání podle odstavce 4 písm. a) je osvědčení vydané vzdělávací institucí, která další vzdělávání uskutečňovala.

(6) Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem druhy a podmínky dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a způsob jeho ukončení. Ministerstvo vnitřně stanoví prováděcím právním předpisem druhy a podmínky dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a způsob jeho ukončení pro pedagogické pracovníky škol zřizovaných Ministerstvem vnitřně.

(7) K dalšímu vzdělávání uvedenému v odstavci 4 písm. b) pedagogickým pracovníkům přísluší volno v rozsahu 12 pracovních dnů ve školním roce, nebrání-li tomu vážné provozní důvody nebo účast pedagogického pracovníka na dalším vzdělávání podle odstavce 1 nebo 2; dobu čerpání volna určuje ředitel školy. Za dobu čerpání tohoto volna přísluší náhrada platu, která se rovná výši ušlého platu. Trvá-li pracovní poměr jen část školního roku, přísluší za každý měsíc trvání pracovního poměru jedna dvanáctina volna podle věty první. Při sjednání kratší než stanovené týdenní pracovní doby se úměrně tomu sníží rozsah volna podle věty první. Nevyčerpané volno či jeho poměrná část bez

dalších nároků zaniká. Volno podle věty první se pro pracovněprávní účely považuje za překážku v práci na straně zaměstnance.

(8) Další vzdělávání pedagogických pracovníků se nepovažuje za rekvalifikaci podle zvláštního právního předpisu^{9a)}.

§ 25

Akreditace vzdělávacích institucí a vzdělávacích programů

(1) Ministerstvo akredituje pro účely tohoto zákona vzdělávací instituce a jejich vzdělávací programy zaměřené na další vzdělávání pedagogických pracovníků na základě žádosti fyzické nebo právnické osoby (dále jen "žadatel") a za podmínek stanovených tímto zákonem. Ministerstvo vede evidenci žadatelů, která obsahuje údaje uvedené v § 26 odst. 1, případně § 27 odst. 1. Osobní údaje o fyzických osobách vedené v této evidenci zpracovává ministerstvo v souladu se zvláštním zákonem.¹⁰⁾

(2) Akreditace vzdělávací instituce se uděluje na dobu 6 let. Akreditace vzdělávacího programu se uděluje na dobu 3 let. Akreditace vzdělávací instituce se automaticky prodlužuje bez žádosti držitele akreditace, a to na dobu, po kterou po ukončení příslušné doby platnosti akreditace vzdělávací instituce přetrvává platnost akreditace alespoň jednoho vzdělávacího programu dané vzdělávací instituce.

(3) Akreditace vzdělávací instituce nebo akreditace vzdělávacího programu je nepřevoditelná a nepřechází na právní nástupce.

(4) Ministerstvo kontroluje činnost akreditovaných vzdělávacích institucí při uskutečňování akreditovaných programů.

(5) Zjistí-li ministerstvo při kontrole nedostatky při uskutečňování vzdělávacího programu, vyzve vzdělávací instituci, aby v přiměřené lhůtě zjednala nápravu. Nejedná-li vzdělávací instituce ve stanovené lhůtě nápravu, ministerstvo jí akreditaci vzdělávací instituce nebo akreditaci vzdělávacího programu odejme.

(6) Ministerstvo akreditaci vzdělávací instituce nebo akreditaci vzdělávacího programu odejme i v případě, že na straně vzdělávací instituce nastaly takové okolnosti, které by odůvodňovaly zamítnutí žádosti o akreditaci vzdělávací instituce nebo akreditaci vzdělávacího programu.

(7) Při kontrole činnosti akreditovaných vzdělávacích institucí postupuje ministerstvo podle zvláštního právního předpisu.¹¹⁾

§ 26

Akreditace vzdělávací instituce

(1) Žádost o akreditaci vzdělávací instituce obsahuje jméno, příjmení, místo podnikání a identifikační číslo osoby (dále jen „identifikační číslo“) žadatele, je-li žadatel fyzickou osobou, nebo název, sídlo, popřípadě umístění organizační složky, statutární orgán a identifikační číslo žadatele, je-li žadatel právnickou osobou.

(2) Součástí žádosti o akreditaci vzdělávací instituce musí být i žádost o akreditaci alespoň jednoho vzdělávacího programu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků podle § 27.

(3) K žádosti o akreditaci vzdělávací instituce se přiloží

- a) oprávnění ke vzdělávací činnosti podle zvláštního právního předpisu,¹²⁾
- b) přehled o personálním, technickém a materiálním vybavení žadatele o akreditaci vzdělávací instituce v oblasti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků,
- c) přehled o dosavadní činnosti žadatele o akreditaci,
- d) vzdělávací program, o jehož akreditaci se současně žádá.

(4) Ministerstvo udělí fyzické nebo právnické osobě akreditaci vzdělávací instituce, splňuje-li podmínky uvedené v odstavcích 1 až 3; vychází přitom z posouzení akreditační komise.

(5) Ministerstvo akreditaci vzdělávací instituci neudělí, jestliže fyzická nebo právnická osoba

- a) k žádosti nepřiložila doklady podle odstavce 3,
- b) k žádosti uvedla nesprávné nebo neúplné údaje a ve lhůtě stanovené ministerstvem je neopravila nebo nedoplnila,
- c) přiložila vzdělávací program, který nesplňuje náležitosti podle § 27 odst. 3,
- d) přiložila vzdělávací program, který akreditační komise nedoporučí k akreditaci.

(6) Ministerstvo vede seznam všech akreditovaných vzdělávacích institucí a programů, který zveřejňuje vždy k počátku školního roku ve Věstníku ministerstva a na internetových stránkách ministerstva.

§ 27

Akreditace vzdělávacího programu

(1) Žádost o akreditaci vzdělávacího programu obsahuje jméno, příjmení, místo podnikání a identifikační číslo žadatele, je-li žadatel fyzickou osobou, nebo název, sídlo, popřípadě umístění organizační složky, statutární orgán a identifikační číslo žadatele, je-li žadatel právnickou osobou.

(2) K žádosti o akreditaci vzdělávacího programu se přiloží

a) ověřená kopie akreditace vzdělávací instituce, která bude vzdělávací program uskutečňovat, nebo žádost fyzické nebo právnické osoby o akreditaci vzdělávací instituce,

b) vzdělávací program.

(3) Vzdělávací program obsahuje

a) název, typ, formu a cíle; typ vzdělávacího programu vyjadřuje druh dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků; forma vzdělávacího programu vyjadřuje, zda jde o vzdělávání prezenční, distanční nebo o jejich kombinaci,

b) vzdělávací předměty a jejich charakteristiku,

c) vzdělávací plán, který stanoví časovou a obsahovou posloupnost vzdělávacích předmětů a dobu vzdělávání,

d) seznam lektorů s uvedením jejich jmen, příjmení a odborných předpokladů pro vzdělávací program.

(4) Ministerstvo udělí fyzické nebo právnické osobě akreditaci vzdělávacího programu, splňuje-li vzdělávací program podmínky uvedené v odstavci 3; vychází přitom z posouzení akreditační komise.

(5) Ministerstvo akreditaci neudělí, jestliže fyzická nebo právnická osoba

a) k žádosti nepřipojila doklady podle odstavce 2,

b) v žádosti uvedla nesprávné nebo neúplné údaje a ve lhůtě stanovené ministerstvem je neopravila nebo nedoplnila,

c) přiložila vzdělávací program, který nesplňuje požadavky podle odstavce 3,

d) přiložila vzdělávací program, který akreditační komise nedoporučí k akreditaci.

§ 28

Akreditační komise

(1) Ministerstvo zřizuje akreditační komisi jako svůj poradní orgán pro udělování akreditací podle § 25 až 27.

(2) Členy akreditační komise jmenuje a odvolává ministr školství, mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem složení akreditační komise a pravidla její činnosti.

(3) Akreditační komise posuzuje zejména

a) plnění podmínek pro udělení akreditace,

b) obsah vzdělávacího programu,

c) odborné předpoklady lektorů.

(4) Na základě posouzení skutečností uvedených v odstavci 3 zpracuje akreditační komise stanovisko k žádosti.

§ 29 **Kariérní systém**

(1) Kariérní systém je soubor pravidel, stanovených pro zařazení pedagogických pracovníků do kariérních stupňů.

(2) Kariérní stupeň je určen popisem činností, odbornou kvalifikací, popřípadě dalšími kvalifikačními předpoklady a systémem hodnocení, které musí pedagogický pracovník plnit, aby tyto činnosti mohl vykonávat.

(3) Zařazení pedagogického pracovníka do vyššího kariérního stupně je podmíněno

a) výkonem činností

1. specializovaných, nebo metodických, nebo metodologických, nebo náročnějších zejména z hlediska psychické námahy a náročnosti na přípravu, 2. řídicích,

b) plněním odborné kvalifikace podle § 6 až 21 a u činností, které stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem, též plněním dalších kvalifikačních předpokladů.

(4) Dalšími kvalifikačními předpoklady jsou

a) pedagogická praxe, kterou se rozumí výkon přímé pedagogické činnosti,

b) osvědčení o způsobilosti k výkonu specializované nebo metodické nebo metodologické nebo řídicí činnosti vydané akreditovanou vzdělávací institucí (dále jen "osvědčení o způsobilosti").

(5) Podmínky zařazení pedagogického pracovníka do kariérního stupně, popis činností, délku pedagogické praxe, podmínky získávání osvědčení a systém hodnocení stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem vydaným podle § 24 odst. 6.

(6) Osvědčení o způsobilosti podle odstavce 4 písm. b) vydané pedagogickému pracovníkovi musí obsahovat tyto náležitosti

a) jméno, příjmení, titul, datum a místo narození pedagogického pracovníka,

b) číslo osvědčení,

c) označení kariérního stupně a činností podle odstavce 3, pro které pedagogický pracovník získal způsobilost,

d) datum vydání,

e) razítko vzdělávací instituce,

f) podpis oprávněného pracovníka.

(7) Ministerstvo vede evidenci všech osvědčení vydaných vzdělávacími institucemi podle odstavce 4. Osobní údaje o fyzických osobách vedené v této evidenci zpracovává ministerstvo v souladu se zvláštním zákonem.¹⁰⁾

HLAVA V

SPOLEČNÁ, PŘECHODNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

§ 30

Za pedagogické pracovníky podle tohoto zákona se považují též pedagogičtí pracovníci, kteří ke dni účinnosti tohoto zákona splňují předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka podle dosavadních právních předpisů.

§ 31

Další kvalifikační předpoklady získané v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona podle dosavadních právních předpisů zůstávají nedotčeny.

§ 32

Fyzická osoba, která nesplňuje předpoklad podle § 3 odst. 1 písm. b), může vykonávat přímou pedagogickou činnost po dni nabytí účinnosti tohoto zákona

- a) pokud ke dni účinnosti tohoto zákona dosáhla 50 let věku a dlouhodobým výkonem přímé pedagogické činnosti na příslušném druhu nebo typu školy nejméně po dobu 15 let prokázala schopnost výkonu požadované činnosti,
- b) nejdéle po dobu deseti let, pokud v této době nezahájí studium, kterým potřebný předpoklad získá, a toto studium úspěšně ukončí,
- c) jestliže v době vzniku základního pracovněprávního vztahu neuskutečňovaly vysoké školy pro výuku odborných předmětů ve střední a vyšší odborné škole akreditovaný magisterský studijní program příslušného studijního oboru; v tomto případě se získáním nejvyššího dosažitelného vzdělání v příslušném oboru považuje předpoklad odborné kvalifikace pro pracovněprávní účely za splněný.

§ 32a

Ředitelem školy může být fyzická osoba, která nesplňuje předpoklad podle § 3 odst. 1 písm. b), pokud získala vzdělání studiem v akreditovaném magisterském studijním programu a nejpozději do dvou let ode dne, kdy začala vykonávat činnost ředitele školy, zahájí studium, kterým potřebný předpoklad získá, a toto studium úspěšně ukončí.

§ 33

Ředitel školy zřizované ministerstvem, krajem, obcí nebo svazkem obcí, který nezískal znalosti v oblasti řízení školství absolvováním studia pro ředitele škol v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků podle § 24 odst. 4 písm. a) a vykonává činnost ředitele školy ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona,

může vykonávat tuto činnost nejdéle po dobu 5 let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, pokud nevykonává činnost ředitele školy alespoň 10 let.

§ 34

O žádosti k udělení akreditace vzdělávací instituce nebo vzdělávacího programu ministerstvo rozhodne do 120 dnů od jejího doručení.

§ 35

Služební poměry pedagogických pracovníků škol zřizovaných Ministerstvem vnitra, Ministerstvem obrany a Ministerstvem spravedlnosti se řídí zvláštními právními předpisy.¹⁴⁾ Na pedagogické pracovníky škol a školských zařízení zřizovaných Ministerstvem vnitra se ustanovení § 5, § 9 odst. 2, 3 a 5, § 11, § 24 a 29 vztahují přiměřeně.

§ 36

Na osobu vykonávající funkci ředitele školy ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona se ustanovení § 5 odst. 1 písm. a), b) a c) nevztahují.

§ 37

Zrušovací ustanovení

Zrušuje se:

1. Nařízení vlády č. 68/1997 Sb., kterým se stanoví míra vyučovací povinnosti učitelů a míra povinnosti výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství.
2. Nařízení vlády č. 153/1999 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 68/1997 Sb., kterým se stanoví míra vyučovací povinnosti učitelů a míra povinnosti výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství.
3. Nařízení vlády č. 400/2002 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 68/1997 Sb., kterým se stanoví míra vyučovací povinnosti učitelů a míra povinnosti výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství.
4. Vyhláška č. 139/1997 Sb., o podmínkách odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků a o předpokladech kvalifikace výchovných poradců.

ČÁST DRUHÁ

zrušena

§ 38

zrušen

§ 39

zrušen

ČÁST TŘETÍ

Změna zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

§ 40

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, se mění takto:

1. V § 18 se odstavec 1 včetně poznámky pod čarou zrušuje. Dosavadní odstavce 2 a 3 se označují jako odstavce 1 a 2.
2. V § 18 odst. 1 se slovo "pracovníka" nahrazuje slovy "pracovníka 8a) v zařízení nebo ve středisku".
3. Poznámka pod čarou č. 8a) zní:
"8a) § 2 odst. 1 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů."
4. V § 18 odst. 2 se za slovo "pracovníci" vkládají slova "v zařízení nebo ve středisku".

ČÁST ČTVRTÁ

Změna zákona o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech

§ 41

Zákon č. 143/1992 Sb., o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech, ve znění zákona č. 590/1992 Sb., zákona č. 10/1993 Sb., zákona č. 40/1994 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 201/1997 Sb., zákona č. 225/1999 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 217/2000 Sb., zákona č. 492/2001 Sb., zákona č. 308/2002 Sb., zákona č. 309/2002 Sb. a zákona č. 421/2002 Sb., se mění takto:

1. Za § 8 se vkládá nový § 8a, který včetně poznámek pod čarou č. 8a) a 8b) zní:

"§ 8a

Příplatek za přímou pedagogickou činnost nad stanovený rozsah

Pedagogickému pracovníkovi^{8a)} přísluší za hodinu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické činnosti nebo přímé pedagogicko-psychologické činnosti vykonávané přímým působením na vzdělávaného, kterým

uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního zákona,^{8b)} kterou vykonává nad rozsah hodin stanovený ředitelem školy, ředitelem školského zařízení nebo ředitelem zařízení sociální péče podle zvláštního právního předpisu, příplatek ve výši dvojnásobku průměrného hodinového výdělku.

^{8a)} § 2 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

^{8b)} Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).".

2. Za § 9 se vkládá nový § 9a, který včetně poznámky pod čarou č. 8c) zní:

"§ 9a

Pedagogickému pracovníkovi, který vedle přímé pedagogické činnosti 8a) vykonává také specializované činnosti, k jejichž výkonu jsou nezbytné další kvalifikační předpoklady,^{8c)} se poskytuje příplatek ve výši 1 000 až 2 000 Kč měsíčně.

^{8c)} Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.".

3. V § 23 odst. 1 se písmeno g) zrušuje.

Dosavadní písmena h) a i) se označují jako písmena g) a h).

ČÁST PÁTÁ

ÚČINNOST

§ 42

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2005.

1) Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

3) Směrnice Ministerstva zdravotnictví č. 49/1967 Věstníku Ministerstva zdravotnictví o posuzování zdravotní způsobilosti k práci (reg. v částce 2/1968 Sb.), ve znění pozdějších předpisů.

4) Zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a některých příslušníků jiných

států a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace), ve znění pozdějších předpisů.

5) Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

6) Zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta. Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních).

7) Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

8) § 83a zákoníku práce.

8b) § 348 zákoníku práce.

8c) § 79 zákoníku práce.

9) § 231 odst. 1 zákoníku práce.

9a) Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

10) Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

11) Zákon č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů.

12) Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Zákon č. 111/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Živnostenský zákon. Obchodní zákoník.

14) Zákon č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Zdroj: MŠMT. In <http://www.msmt.cz/dokumenty/platne-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>, 8.3.2011.

Příloha č. 2 – Charta učitelů

Charta učitelů. Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO)

Zvláštní mezivládní konference o postavení učitelů, která se uskutečnila 21. 9. – 5. 10. 1966 v Paříži, přijala významný mezinárodní dokument - Doporučení týkající se postavení učitelů. Připravovali ho dvě desetiletí experti z různých zemí ve spolupráci s mezinárodními organizacemi učitelů. K tomuto Doporučení, známému jako Charta učitelů, přistoupila i naše země. Někdy je dobré se k zásadním dokumentům vrátit, abychom mohli srovnávat, jak byla tato doporučení realizována.

Doporučení týkající se postavení učitelů (přijaté na Mimořádné mezivládní konferenci o postavení učitelů, Paříž 5. října 1966)

Mimořádná mezivládní konference o postavení učitelů,

- připomínajíc, že právo na vzdělání je základním lidským právem,
- jsou si vědoma povinnosti států zajistit patřičné vzdělání pro všechny v souladu s článkem 26 Všeobecné deklarace lidských práv, s principy 5, 7 a 10 Deklarace práv dítěte a principy deklarace OSN o šíření ideálu míru, vzájemného respektování a porozumění mezi národy v řadách mládeže,
- uvědomujíc si nutnost extenzivního a širšího všeobecného, technického a odborného vzdělávání se zřetelem k plnému využití všech existujících talentů a inteligence, což je základní podmínkou kontinuálního rozvoje morálních a kulturních hodnot, jakož o ekonomického a sociálního pokroku,
- uznávajíc základní úlohu učitelů v rozvoji vzdělávání a význam jejich přínosu pro rozvoj člověka a moderní společnosti,
- usilujíc zabezpečit učitelům postavení, odpovídající této úloze,
- berouc v úvahu velkou rozmanitost zákonů, ustanovení a zvyků, které v jednotlivých zemích určují modely a organizaci vzdělávání,
- berouc v úvahu též rozmanitost právních úprav, které se týkají učitelů v jednotlivých zemích, hlavně v závislosti na tom, zda se na ně vztahují ustanovení týkající se státních služeb,
- jsouc přesvědčena o tom, že navzdory těmto rozdílům ve všech zemích vznikají podobné otázky, týkající se postavení učitelů, a že tyto otázky vyžadují zavést soubor všeobecně platných norem a opatření, což je cílem tohoto doporučení,
- berouc na vědomí ustanovení existujících mezinárodních konvencí vztahujících se na učitele, a hlavně takových, které se týkají lidských práv, jako je Konvence z r. 1948 týkající se svobody spolčování a ochrany práva organizovat se, Konvence z r. 1949 týkající se práva organizovat se a uzavírat kolektivní smlouvy, Konvence z r. 1951 týkající se stejného odměňování a Konvence z r. 1958 o diskriminaci v oblasti zaměstnání a povolání, které byly přijaty Generální konferencí Mezinárodní organizace práce, a Konvence z r. 1960 o boji proti diskriminaci v oblasti

vzdělávání, která byla přijata Generální konferencí Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu,

- připomínajíc dále doporučení o různých aspektech přípravy a postavení učitelů na základních a středních školách, která byla přijata na Mezinárodní konferenci o státním školství, svolané společně s OSN pro výchovu, vědu a kulturu, a s Mezinárodním úřadem pro výchovu, jakož i Doporučení o odborném a technickém vzdělávání z r. 1962, které bylo přijato Generální konferencí Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu,
- usilujíc o doplnění existujících forem o ustanovení týkající se specifiky učitelských problémů a řešení problémů týkajících se nedostatku učitelů, přijímá následující doporučení:

I. DEFINICE

1. Pro účely tohoto doporučení:

a) slovo UČITEL, se vztahuje na všechny osoby ve školách, které se zabývají výchovou a vzděláváním žáků,

b) výraz POSTAVENÍ ve vztahu k učitelům označuje společenské postavení nebo úctu, kterou požívají učitelé v souvislosti se stupněm uznávání důležitosti jejich funkce a jejich schopnosti plnit ji, rovněž i pracovní podmínky, odměňování a jiné materiální výhody, které mají v porovnání s jinými profesními skupinami.

II. OBLAST POUŽITÍ

2. Toto doporučení se týká především učitelů jak státních, tak soukromých škol až po učitele škol poskytujících úplné střední vzdělání, tj. jeslí, mateřských škol, základních škol, nižších středních nebo úplných středních škol, včetně technických odborných a uměleckých škol.

III. ZÁKLADNÍ PRINCIPY

3. Od raného školního věku by se mělo vzdělání zaměřovat na všestranný rozvoj lidské osobnosti a na duchovní, morální, sociální, kulturní a ekonomický pokrok společnosti, jakož i na vštěpování hluboké úcty k lidským právům a základním svobodám. V rámci těchto hodnot je třeba přikládat velký význam přínosu, kterým má vzdělávání přispívat k míru a porozumění, toleranci a přátelství mezi všemi národy a mezi všemi rasovými nebo náboženskými skupinami.

4. Mělo by se uznávat, že pokrok ve vzdělávání závisí ve značné míře na kvalifikaci a schopnostech učitelů všeobecně a na lidských, pedagogických a technických kvalitách jednotlivých učitelů.

5. Postavení učitelů by mělo odpovídat potřebám vzdělávání daných jeho cíli a úkoly. Je třeba uznat, že úplnou realizaci těchto cílů a úkolů má velký význam patřičné postavení učitele a všeobecná úcta k jeho profesi.

6. Pedagogickou činnost je třeba považovat za profesi vyžadující speciální schopnosti získávané a udržované důkladným a permanentním vzděláváním. Vyžaduje rovněž určitý cit osobní a kolektivní zodpovědnosti za vzdělávání a zabezpečování co nejpríznivějších podmínek žákům ve školách.

7. Všechny stránky přípravy a zaměstnávání učitelů musí být zbaveny jakékoli formy diskriminace založené na rase, barvě pleti, pohlaví, náboženství, politickém názoru, národnostním či sociálním původu nebo ekonomických podmínkách.

8. Pracovní podmínky učitelů musí být maximálně příznivé pro co nejefektivnější výuku a musí učiteli umožňovat plně se soustředit na plnění svých profesních úkolů.

9. Učitelské organizace je třeba považovat za sílu, která může přispět k rozvoji vzdělávání, a proto je třeba je zapojovat do vytváření školské politiky.

IV. CÍLE A POLITIKA V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ

10. V každé zemi by se měla přijmout patřičná opatření pro zformulování komplexní školské politiky v souladu s uvedenými směrnicemi, čerpající ze všech existujících lidských i ostatních zdrojů. Příslušné orgány přitom musí brát v úvahu důsledky, které vyplývají pro učitele z následujících zásad a cílů:

a) základním právem každého dítěte je zabezpečit mu co nejúplnější možnost vzdělávání. Patřičná pozornost musí být věnována dětem, které vyžadují zvláštní pedagogický přístup,

b) všechny možnosti musí být stejně dostupné, aby každý člověk mohl uplatňovat právo na vzdělání bez ohledu na pohlaví, rasu, barvu pleti, náboženství, politické přesvědčení, národní a sociální původ anebo ekonomické podmínky,

c) protože vzdělávání je službou prvořadého významu a celospolečenského zájmu, zodpovědnost za ně musí nést stát, který musí zabezpečit adekvátní síť škol, bezplatné vzdělávání a materiální pomoc žákům, kteří to potřebují; uvedené nemožno chápat ani jako zasahování do svobody rodičů nebo jejich právních zástupců při výběru nestátních škol pro jejich děti, ani jako narušování svobody jednotlivých osob či orgánů při zřizování a řízení výchovně-vzdělávacích zařízení, která odpovídají minimálním pedagogickým normám stanoveným nebo schváleným státem,

d) protože vzdělávání je základním faktorem ekonomického rozvoje, musí být plánování vzdělávání neoddělitelnou součástí celkového ekonomického a sociálního plánování, jehož cílem je zlepšit životní podmínky,

e) protože vzdělávání představuje nepřetržitý proces, měly by být různé oblasti učitelských služeb tak koordinovány, aby přispívaly ke zvýšení kvality výuky všech žáků a ke zlepšení postavení učitelů,

f) je třeba zabezpečit volný přístup k pružnému systému škol patřičně propojených, aby nic nemohlo omezit možnosti každého dítěte získat vzdělání na kterémkoli stupni nebo typu vzdělávání,

g) při sledování cíle vzdělávání se žádný stát nemůže spokojit jen s kvantitativním růstem, ale musí usilovat též o zvýšení kvality,

h) v oblasti vzdělávání je potřebné jak dlouhodobé, tak i krátkodobé plánování a programování; účinné zapojení dnešních žáků do života společnosti bude více záležet na budoucích potřebách než na současných požadavcích,

i) celé školské plánování by mělo v každé etapě zahrnovat včasné zabezpečení přípravy a dalšího vzdělávání dostatečného počtu plně kompetentních a kvalifikovaných národních učitelů, kteří jsou seznámeni se životem svého lidu a jsou schopni vyučovat v jeho mateřském jazyce,

j) prvořadý význam má koordinovaný, systematický a permanentní výzkum a činnost v oblasti přípravy a dalšího vzdělávání učitelů včetně projektů spolupráce a výměny výsledků výzkumu na mezinárodní úrovni,

k) k definování školské politiky a jejích konkrétních úkolů je třeba zabezpečit úzkou spolupráci mezi příslušnými orgány, učitelskými zaměstnavatelskými organizacemi pracujícími i rodičovskými organizacemi, výzkumnými institucemi a školami,

l) protože dosažení cílů a úkolů vzdělávání většinou závisí na finančních prostředcích, které jsou k dispozici, je třeba v národních rozpočtech všech zemí přednostně vyčlenit adekvátní část národního důchodu na rozvoj vzdělávání.

V. PŘÍPRAVA NA POVOLÁNÍ UČITELE

11. Politika určující přípravu učitelů musí brát v úvahu potřebu zabezpečení společnosti dostatečným množstvím učitelů s nezbytnými morálními, intelektuálními a fyzickými kvalitami, kteří mají hluboké odborné znalosti a dovednosti.

12. Pro uspokojení této potřeby by školské orgány měly adekvátně podněcovat přípravu na pedagogickou činnost a poskytovat dostatečný počet míst v příslušných institucích.

13. Absolvování schváleného kurzu příslušné učitelské přípravy by se mělo vyžadovat od všech osob vstupujících do učitelské profese.

14. Právo na přijetí do přípravy na učitelské povolání by mělo být podmíněno absolvováním příslušné střední školy a takovými osobními vlastnostmi, které pomohou uchazečům stát se členy hodnými této profese.

15. Při dodržení všeobecným norem přijímání je možné přijmout na pedagogické studium osoby, které neodpovídají některým požadavkům z hlediska formálního vzdělání, ale mají cenné zkušenosti zvláště technického a odborného charakteru.

16. Studentům, kteří se připravují na učitelské povolání, by měly být k dispozici adekvátní stipendia nebo finanční podpory, které by jim po dobu studia umožnily normální studijní a životní podmínky; je-li to možné, měly by se školské orgány snažit o vytvoření systému bezplatných učitelských přípravků.

17. Studenti a jiné osoby, které se chtějí stát učiteli, musí mít k dispozici informace o možnostech studia a o stipendiích nebo finančních podporách poskytovaných při přípravě na učitelské povolání.

18. 1. Patřičnou pozornost je třeba věnovat úrovni přípravy učitelů v jiných zemích. Při určování toho, zda mají osoby, které absolvovaly přípravu na učitelské povolání v zahraničí, úplné nebo částečné právo vykonávat učitelské povolání, je třeba věnovat patřičnou pozornost úrovni přípravy učitelů v těchto zemích.

18. 2. Je třeba přijmout opatření zaměřená na dosažení mezinárodního uznání učitelských diplomů, které učitele opravňují zaujímat profesionální postavení v souladu s mezinárodně uznávanými normami.

Programy přípravy učitelů

19. Cílem přípravy učitelů musí být prohloubení všeobecného vzdělání a osobní kultury každého studenta, jeho schopnosti učit a vychovávat druhé, uvědomění si principů, které tvoří základ mezilidských vztahů v rámci dané země i v zahraničí, uvědomění si smyslu zodpovědnosti za přínos vyučování, jakož i osobního příkladu ve vztahu k sociálnímu, kulturnímu a ekonomickému pokroku.

20. Programy přípravy učitelů musí zahrnovat následující:

a) všeobecné disciplíny,

b) studium základů filozofie, psychologie, sociologie ve vztahu k výchově, teorii a historii výchovy, rovněž i srovnávací a experimentální pedagogiku, základy řízení školství a metody vyučování různých předmětů,

c) studium předmětů vztahujících se k budoucí oblasti vyučování, pedagogickou praxi v oblasti školní a mimoškolní činnosti pod vedením vysoce kvalifikovaných učitelů.

21. 1. Všichni učitelé musí absolvovat všeobecnou, speciální a pedagogickou přípravu na univerzitách nebo pedagogických školách na úrovni srovnatelné s univerzitou, nebo v odborných školách pro přípravu učitelů.

21. 2. Obsah programů přípravy učitelů se může do určité míry lišit podle úkolů, které učitelé musí splnit na školách různých typů, jako jsou odborné školy, technické školy, nebo speciální školy pro postižené. U odborných a technických škol by mohly programy zahrnovat určitou výrobní praxi v průmyslu, obchodu nebo zemědělství.

22. Učební plány pedagogických škol mohou zahrnovat pedagogickou přípravu současně se studiem všeobecných předmětů nebo kultivaci dovedností, nebo může pedagogická příprava po nich následovat.

23. Příprava učitelů by měla zpravidla probíhat formou denního studia; starší osoby nebo osoby jiných kategorií, které mají zájem o učitelské povolání, mohou absolvovat část nebo celé studium formou dálkového studia za předpokladu, že obsah tohoto studia a normy získaného vzdělání budou na stejné úrovni jako u studia denního.

24. Je třeba brát zřetel na přání zabezpečit přípravu různých učitelů pro základní, střední, technické, speciální a odborné školy na školách, které jsou organicky spojeny nebo umístěny blízko sebe.

Školy připravující učitele

25. Učitelé škol připravujících učitele musí mít kvalifikaci pro výuku svých předmětů na úrovni vysokoškolského vzdělání. Učitelé pedagogických předmětů musí mít zkušenosti z výuky na školách a podle možnosti by měli mít možnost pravidelně si obnovovat tyto zkušenosti pedagogickou praxí na školách.

26. Výzkumy a experimentování v oblasti pedagogických disciplín a vyučování jednotlivých předmětů by měly být stimulovány vytvářením výzkumných příležitostí ve školách připravujících učitele a výzkumnou činností jejich pracovníků a studentů. Učitelé, kteří připravují učitele, musí znát výsledky výzkumu ve své oblasti a seznamovat s nimi studenty.

27. Žáci a učitelé musí mít možnost vyjádřit své názory na právní úpravy, které určují život, práci a disciplínu na školách připravujících učitele.

28. Školy připravující učitele musí přispět k rozvoji pedagogické činnosti šířením výsledků výzkumu a novinek v metodice vyučování a využíváním zkušeností škol a učitelů.

29. Školy připravující učitele jsou rovněž zodpovědné za vystavování vysvědčení o ukončení studia, a to zvláště nebo společně, případně ve spolupráci s jinými vysokými školami nebo kompetentními školskými orgány.

30. Školské orgány musí ve spolupráci se školami připravující učitele přijímat nezbytná opatření nutná k tomu, aby zajistily absolventům škol práci odpovídající jejich kvalifikaci, osobním přáním a rodinným poměrům.

VI. DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ

31. Úřady a učitelé by měly uznávat význam dalšího vzdělávání učitelů požadovaného pro zajištění systematického zlepšování kvality a obsahu vzdělávání a vyučovacích technik.

32. Úřady by měly v dohodě s učitelskými organizacemi podporovat vytváření širokého systému dalšího vzdělávání volně dostupného všem učitelům. Takový systém by měl poskytovat různé programy a zahrnout účast učitelských přípravek vědeckých a kulturních institucí a učitelských organizací. Aktualizační kurzy by se měly pořádat především pro učitele, kteří se vrátili do učitelské služby po přestávce v jejím výkonu.

33. 1. Kurzy a jiné vhodné příležitosti by měly být sestaveny tak, aby učitelům umožňovaly zvyšovat si kvalifikaci, měnit nebo rozšiřovat si aprobaci, usilovat o povýšení a nezaostávat ve svém předmětu a v oblasti vzdělávání z hlediska jeho obsahu a metod.

33. 2. Měla by se přijmout opatření pro přípravu knih a jiných materiálů pro učitele, které jim umožní zdokonalovat si své všeobecné vzdělání a odbornou kvalifikaci.

34. Učitelé by měli mít možnost účastnit se kurzů a jiných vzdělávacích příležitostí a plně je využívat. K této činnosti by měli být podněcováni.

35. Školské úřady by měly vyvíjet veškeré úsilí k zabezpečení toho, aby školy mohly využívat významných vědeckých výzkumů v oblasti jednotlivých předmětů a jejich metodik.

36. Úřady by měly učitele povzbuzovat k dalšímu vzdělávání, a je-li to možné, pomáhat jim individuálně nebo skupinově cestovat ve vlastní zemi i v zahraničí.

37. Bylo by žádoucí, aby se opatření pro přípravu dalšího vzdělávání učitelů rozpracovala a doplňovala za finanční a technické spolupráce na mezinárodní nebo regionální úrovni.

VII. ZAMĚSTNÁNÍ A KARIÉRA

Začátek učitelské činnosti

38. Politika týkající se přijímání do zaměstnání by měla být jasně definována na příslušné úrovni ve spolupráci s učitelskými organizacemi. Též by měly být vypracovány předpisy stanovující práva a povinnosti učitelů.

39. Zkušební dobu pro vstup do učitelské služby by měly uznávat učitelé i zaměstnavatelé jako příležitost k povzbuzení a pomoci začínajícímu učiteli, k vytvoření a upevnění náležitých profesionálních standardů a k vlastnímu rozvoji praktických vyučovacích schopností učitele. Normální délka zkušební doby

by měla být předem známa a podmínky pro její úspěšné zvládnutí by se měly striktně týkat profesionální kompetence. Jestliže učitel ve zkušební době neobstojí, měl by být informován o důvodech a mít právo odvolat se proti tomuto rozhodnutí.

Postup a povýšení.

40. Jestliže mají učitelé požadovanou kvalifikaci, měli by mít možnost přecházet z jednoho školského stupně na druhý nebo z jednoho druhu školy na jiný.

41. Organizace a struktura školských služeb, včetně jejich organizace a struktury na konkrétní škole, by měly učitelům poskytovat dostatečné možnosti k plnění dalších funkcí, pokud nejsou tyto závazky na úkor kvality nebo regulérnosti jejich vyučovací činnosti.

42. Pozornost by se měla věnovat výhodám, které žákům i učitelům poskytují velké školy tím, že umožňují lépe rozdělit pedagogické funkce mezi jednotlivé učitele.

43. Zodpovědná místa ve vzdělávání, jako je místo inspektora, školského řídicího pracovníka, ředitele odboru pro výchovu a jiná zvláště zodpovědná místa, by se měla podle možnosti obsazovat zkušenými učiteli.

44. Povýšení do nové funkce by mělo být založeno na objektivním hodnocení učitelovy kvalifikace pro novou funkci. Je třeba brát v úvahu přísná profesionální kritéria stanovená po konzultaci s učitelskými organizacemi.

Zabezpečení služebního postavení

45. Stabilita zaměstnání a zabezpečení služebního postavení učitele jsou nevyhnutelné jak v zájmu vzdělání, tak i v zájmu učitele a musí být zaručené i tehdy, když nastanou změny v organizaci nebo školském systému.

46. Učitelé by měli být odpovídajícím způsobem chráněni před svévolnými činy, které se dotýkají jejich profesionálního postavení nebo kariéry.

Disciplinární opatření za porušení norem profesionálního chování

47. Disciplinární opatření za porušení norem profesionálního chování musí být jasně určena. Disciplinární řízení a na jeho základě přijatá rozhodnutí se mohou zveřejnit jen na žádost zainteresovaného učitele kromě těch případů, kdy jde o zákaz.

48. Úřady nebo orgány mající právo navrhopvat a ukládat sankce a pokuty musí být jasně určené.

49. Vypracování disciplinárních opatření je nutné konzultovat s učitelskou organizací.

50. Na každém stupni disciplinárního řízení musí se každému učiteli poskytnout dostatečné záruky, a to především:

- a) právo na písemnou informaci o obvinění s uvedením důvodů,
- b) právo na přístup k důkazovému materiálu,
- c) právo hájit se sám nebo prostřednictvím zástupce podle vlastního výběru, právo na dostatečně dlouhou dobu na přípravu vlastní obhajoby,
- d) právo na písemnou informaci o rozhodnutí a jeho zdůvodnění,
- e) právo odvolat se ke kompetentním úřadům nebo orgánům.

51. Úřady si musí uvědomit, že efektivnost disciplinárních záruk i disciplína samotná by se zvýšily, kdyby se jednání o učitelích zúčastnili i jeho kolegové.

52. Ustanovení paragrafů 47 – 51 v žádném případě nezasahují do postupů, které se běžně používají podle národního práva nebo pravidel trestního práva.

Lékařské prohlídky

53. Učitelé se musí pravidelně podrobovat lékařským prohlídkám, které musí být bezplatné.

Učitelky pečující o rodinu

54. Manželství by se nemělo považovat za překážku pro přijetí nebo prodloužení zaměstnání žen-učitelek a rovněž by se nemělo projevit při odměňování nebo jiných pracovních podmínkách.

55. Zaměstnavatelé by měli být postihováni za ukončení pracovní smlouvy z důvodu těhotenství a mateřské dovolené.

56. Podle potřeby je nezbytné budovat jesle a mateřské školy pro děti učitelů.

57. Měla by se přijmout opatření, které by umožňovala učitelkám pečujícím o rodinu získat učitelská místa v oblasti, kde bydlí, a umožnit učitelským dvojicím, aby učitelské na sousední nebo téže škole.

58. Za určitých okolností by učitelky, které opustily své zaměstnání z důvodu péče o rodinu ještě před důchodem, měly by být vyzvány, aby se vrátily do školy.

Práce na částečný úvazek

59. Školské orgány a školy by měly uznat hodnotu odvedené práce těch kvalifikovaných učitelů, kteří z určitých důvodů pracují jen na částečný úvazek.

60. Učitelé řádně zaměstnaní na částečný úvazek by měli:

- a) dostávat přiměřeně stejné ohodnocení a mít stejné základní podmínky v zaměstnání jako učitelé pracující na plný úvazek,
- b) mít práva odpovídající právům učitelů zaměstnaných na plný úvazek pokud jde o placenou dovolenou, pracovní neschopnost a mateřskou dovolenou,
- c) mít právo na adekvátní sociální péči včetně důchodového zabezpečení.

VIII. PRÁVA A POVINNOSTI UČITELŮ

61. Učitelské povolání by mělo mít akademickou svobodu při plnění profesionálních povinností. Protože učitelé jsou speciálně kvalifikovaní, aby rozhodli, které učební pomůcky a vyučovací metody jsou pro jejich žáky nejvhodnější, měli by spolu se školskými orgány mít hlavní úlohu při výběru učebnic a vyučovacích metod v rámci schválených učebních osnov.

62. Učitelé a jejich organizace by se měli podílet na přípravě nových učebních osnov a učebních pomůcek.

63. Veškeré způsoby inspekce nebo kontroly by měly být prováděny tak, aby učitele stimulovaly a pomáhaly jim plnit jejich pracovní úkoly. Neměly by omezovat svobodu, iniciativu a zodpovědnost učitelů.

64. 1. V případech vyžadujících jakékoli osobní hodnocení učitelovy práce musí hodnocení být objektivní a učitel by měl být s ním seznámen.

64. 2. Učitelé by měli mít právo odvolat se proti hodnocením, která nepovažují za oprávněná.

65. Učitelé by měli mít volnost v používání takových způsobů hodnocení, která považují za užitečná pro další rozvoj žáků, ale měli by zaručit, aby jednotliví žáci nebyli hodnoceni nespravedlivě.

66. Úřady by měly patřičně zvážit doporučení učitelů týkající se nejvhodnějšího druhu studia pro jednotlivé žáky se zřetelem k různým možnostem jejich dalšího vzdělávání.

67. V zájmu žáků by se mělo vyvinout maximální úsilí na zabezpečení úzké spolupráce učitelů a rodičů. Učitelé by však měli být chráněni před neobjektivním nebo neoprávněným zasahováním rodičů do záležitostí, které se týkají výhradně profesionálních povinností učitele.

68. 1. Rodičům, kteří mají stížnosti na školu nebo učitele, by se měl umožnit především rozhovor s ředitelem školy nebo příslušným učitelem. Každá další stížnost adresovaná vyšším orgánům by měla mít písemnou formu a příslušný učitel by měl obdržet její kopii.

68. 2. Vyšetřování stížnosti by se mělo vést tak, aby učitelé měli dostatečnou možnost se obhajovat a aby jednání bylo neveřejné.

69. Učitelé by se měli maximálně snažit, aby zabránili úrazům žáků, zaměstnavatelé by měli chránit učitele před možností vymáhání náhrady při zranění žáků mimo školu nebo školní areál.

Povinnosti učitelů

70. S vědomím toho, že postavení učitelského sboru do značné míry závisí na samotných učitelích, by se měli všichni učitelé snažit o dosažení co nejvyšší možné úrovně své profesionální práce.

71. Profesionální normy učitelského povolání by se měly určovat a zachovávat za účasti učitelských organizací.

72. Učitelé a učitelské organizace musí v zájmu žáků, rozvoje vzdělávání a rozvoje společnosti usilovat o širokou spolupráci se školskými orgány.

73. Učitelské organizace by měly vypracovat kodex etiky učitele, popřípadě kodex chování učitele; takovéto kodexy jsou významným přínosem pro zabezpečení prestiže učitelského povolání a pro plnění profesionálních povinností v souladu s přijatými principy.

74. Ve prospěch žáků i dospělých by učitelé měli projevovat připravenost zúčastňovat se i činností mimo učební plán školy.

Vzájemné vztahy mezi učiteli a systémem vzdělání obecně

75. Proto, aby učitelé mohli plnit svoje povinnosti, měly by školské orgány vypracovat a pravidelně uplatňovat systém konzultací s učitelskými organizacemi v takových otázkách, jako je politika v oblasti vzdělávání, systém vzdělávání a změny v něm.

76. Školské orgány a učitelé by měli uznávat význam účasti učitelů prostřednictvím jejich organizace a jinými cestami na opatřeních, která jsou zaměřena na zdokonalování vzdělávání, v pedagogickém výzkumu, v rozvoji a šíření nových nejmodernějších vyučovacích metod.

77. Školské orgány by měly napomáhat vytvoření a činnosti metodických sdružení učitelů, jejichž cílem je pomáhat v rámci jednotlivých škol nebo na širším základě rozvíjet spolupráci učitelů vyučujících stejnému předmětu a respektovat jejich přání a názor.

78. Řídící a jiní pracovníci zodpovědní za rozličné oblasti vzdělávání by měli na bázi recipacity usilovat o dobré vztahy s učiteli.

Práva učitele

79. V zájmu samotných jak učitelů, tak i v zájmu rozvoje systému vzdělávání a celé společnosti jako celku je třeba podněcovat účast učitelů na společenském a veřejném životě.

80. Učitelé by měli svobodně využívat všech občanských práv, která mají všichni obyvatelé, a měli by mít právo být voleni a volit.

81. V takových případech, kdy výkon veřejných funkcí vyžaduje přerušení pedagogické činnosti, by se měla učitelům zachovat všechna práva týkající se započítávání pedagogické praxe pro účely služebního postupu i důchodu a možnost vrátit se po uplynutí období výkonu veřejných funkcí na své původní místo, nebo jim umožnit nástup na nové rovnocenné místo.

82. Platy a pracovní podmínky učitelů by měly být stanoveny na základě vzájemné dohody mezi učitelskými organizacemi a zaměstnavateli učitelů.

83. Měl by být vytvořen soudní nebo mimosoudní mechanismus, s jehož pomocí by se zajistilo právo učitelů jednat s jejich státními nebo soukromými zaměstnavateli prostřednictvím jejich organizací.

84. Měl by být zaveden paritní mechanismus, který by se zabýval urovnáváním sporů mezi učiteli a jejich zaměstnavateli, vzniklých na základě finančních požadavků a pracovních podmínek. V případě, že tyto prostředky a postupy zavedené za tímto účelem budou vyčerpány, nebo jednání mezi partnery budou přerušena pro úplnou neshodu, měly by mít učitelské organizace právo podniknout jiné kroky, než organizace běžně používají při ochraně svých zákonných práv.

IX. PODMÍNKY PRO EFEKTIVNÍ VYUČOVÁNÍ A UČENÍ

85. Protože učitel je cenným odborníkem, měla by být jeho práce i jemu poskytovaná pomoc organizována tak, aby se zabránilo neracionálnímu využívání jeho času a energie.

Počet žáků ve třídách

86. Počet žáků ve třídách by měl být takový, aby umožňoval učiteli věnovat se individuálně každému žákovi. Občas je účelné organizovat práci s malými skupinkami nebo individuální vyučování, především korekčního charakteru, a ve vyučování ve velkých skupinách využívat audiovizuální prostředky.

Pomocný personál

87. Aby se učitelé mohli soustředit na své pracovní úkoly, měly by být ve škole vybaveny pomocným personálem pro vykonávání nečitelských funkcí.

Učební pomůcky

88. 1. Úřady by měly zabezpečovat pro učitele a žáky moderní učební pomůcky. Tyto pomůcky by se neměly chápat jako náhrada za učitele, ale jako prostředky na zlepšování kvality vyučování a zajištění vzdělání pro větší počet žáků.

88. 2. Úřady by měly podporovat výzkum v oblasti využívání těchto prostředků, jakož i aktivní účast učitelů na tomto výzkumu.

Délka pracovní doby

89. Délka pracovního dne a týdne by měla být stanovena na základě konzultace s učitelskými organizacemi.

90. Při určování počtu vyučovacích hodin učitele je třeba brát v úvahu všechny faktory, které jsou relevantní pro výši úvazku, především:

- a) počet žáků, s kterými učitel denně a v průběhu týdne pracuje,
- b) nutnost poskytnout učiteli čas na adekvátní plánování a přípravu na vyučování i na hodnocení práce žáků,
- c) počet různých hodin, které musí učitel denně odučit,
- d) čas, který potřebuje učitel na to, aby se mohl zúčastňovat řešení výzkumných úkolů, mimotřídní a mimoškolní činnosti a též dozoru a konzultací se žáky,
- e) čas na podávání informací o prospěchu žáků rodičům a konzultace s nimi.

91. Učitelům by měl být poskytován čas nezbytný k účasti na programech dalšího vzdělávání.

92. Účast učitelů v mimoškolní činnosti by je neměla nadměrně zatěžovat a neměla by narušovat plnění jejich základních povinností.

93. Učitelé, kteří vykonávají souběžně s vyučováním ve třídě speciální pedagogické činnosti, by měli mít příslušně zkrácený učební úvazek.

Roční placená dovolená

94. Všichni učitelé by měli mít právo na každoroční adekvátní plně placenou dovolenou.

Studijní volno

95. 1. Čas od času by mělo být učiteli poskytnuto plně nebo částečně placené studijní volno na zvyšování kvalifikace.

95. 2. Období studia by se mělo započítávat do praxe pro účely postupu a důchodu.

95. 3. Učitelům pracujícím v oblastech vzdálených od městských center, jež jsou takto chápána i státními orgány, by se mělo studijní volno poskytovat častěji.

Mimořádné volno

96. Volno poskytnuté v rámci dvoustranných a mnohostranných výměn by se mělo započítávat do praxe.

97. Učitelům, pracujícím na realizaci projektů technické pomoci by se měla započítávat doba této práce do praxe, měl by se jim ve vlasti zachovat nárok na služební postup a důchod.

98. Učitelům, kteří vycestovali na pozvání za prací do zahraničí, by se měla doba této práce započítávat do praxe a taktéž by se jim měl zachovat nárok na důchod.

99. 1. Učitelům by se mělo poskytovat příležitostné placené volno, aby mohli pracovat ve svých organizacích.

99. 2. Učitelé by měli mít právo být voleni a vykonávat funkce ve své organizaci; v takovém případě by měli mít stejná práva jako učitelé, kteří vykonávají funkce ve státních orgánech.

100. Učitelům by se mělo poskytovat placené volno z osobních důvodů v souladu s dohodou uzavřenou před přijetím do zaměstnání.

Pracovní neschopnost a mateřská dovolená

101. 1. Učitelé by měli mít právo na placené volno po dobu pracovní neschopnosti.

101. 2. Při určování doby, po kterou má nemocný pobírat plat v plné nebo částečné výši, by se měl brát ohled na případy, kdy je nutné učitele izolovat od žáků na delší dobu.

102. V oblasti ochrany mateřství by se měly uplatňovat normy přijaté mezinárodní organizací práce, hlavně v Konvenci o ochraně mateřství z r. 1919 a v Konvenci o ochraně mateřství z r. 1952 (revidována), jakož i normy, které se vztahují k odst. 126 tohoto Doporučení.

103. Učitelky, které mají děti, je třeba povzbuzovat k pokračování v pedagogické práci pomocí opatření, které jim umožní vzít si na základě vlastní potřeby dodatečnou neplacenou dovolenou na dobu do 1 roku dítěte bez ztráty zaměstnání, při plném zabezpečení všech práv, vyplývajících z jejich zaměstnání.

Výměna učitelů

104. Školské orgány by měly uznávat, jaký význam mají pro rozvoj vzdělání a pro samotné učitele profesionální a kulturní výměny mezi zeměmi a cestování učitelů do zahraničí; tyto orgány by se měly snažit o rozšíření takových možností a zohledňovat zkušenosti, které získali jednotliví učitelé v zahraničí.

105. Výběr učitelů pro takovéto výměny se musí uskutečňovat bez jakékoli diskriminace a vybrané osoby by se neměly považovat za představitele jakéhokoli politického názoru.

106. Učitelům, kteří cestují do zahraničí studovat a pracovat, by se měly poskytnout adekvátní prostředky a zachovat jim jejich funkce a postavení.

107. Učitelé by se měli podporovat v tom, aby si vyměňovali zkušenosti z výuky v zahraničí s ostatními učiteli.

Školské budovy

108. Školní budovy by měly být bezpečné a atraktivní v celkovém vzhledu a funkční v projektu; měly by umožňovat efektivní výuku a mimotřídní činnosti, především ve venkovských oblastech, jako střediska společenských aktivit; měly by být vybudované v souladu se stanovenými hygienickými normami, aby byly adaptabilní, daly se lehko a ekonomicky udržovat.

109. Úřady by měly zabezpečit potřebnou údržbu škol, aby v žádném případě nebylo ohroženo zdraví a bezpečnost žáků a učitelů.

110. Při plánování výstavby nových škol by se měl prokonzultovat reprezentativní názor učitelů. Při přípravě nových kapacit anebo rozšiřování existujících by se měla uskutečnit konzultace s pracovníky škol.

Speciální podmínky pro učitele ve vesnických a vzdálených oblastech

111. 1. V oblastech vzdálených od městských center, které státní orgány za takové považují, by se učitelům a jejich rodinám mělo zajistit slušné ubytování, nejlépe bezplatné nebo formou subvencovaného nájemného.

111. 2. V zemích, kde učitelé kromě normálních vyučovacích povinností mají podporovat a stimulovat společenské akce, by měly plány a programy sociálně-ekonomického rozvoje zahrnovat vhodné ubytování učitelů.

112. 1. Při jmenování nebo přeložení učitelů do škol ve vzdálených oblastech by se měly učitelům a jejich rodinám hradit náklady na stěhování a cestovné.

112. 2. Učitelům v takovýchto oblastech, kde je to potřebné, by se měly poskytnout zvláštní výhody při cestování, aby si mohli udržet svou profesionální úroveň.

112. 3. Učitelé přeložení do vzdálených oblastí by se měli stimulovat tím, že jim budou hrazeny cestovní náklady z pracoviště do místa bydliště jednou za rok při cestě na dovolenou.

113. V těch případech, kdy učitelé pracují ve zvlášť těžkých podmínkách, by se jim měla vyplácet kompenzace ve formě zvláštního příplatku za obtížnost práce. Tento příplatek by měl být součástí základu, z kterého se vypočítává důchod.

X. PLATY UČITELŮ

114. Mezi různými faktory, které ovlivňují postavení učitelů, by se měla věnovat zvláštní pozornost jejich platům, protože v současných podmínkách ve světě závisí faktory jako postavení učitelů ve společnosti, úcta k jejich povolání do značné míry, podobně jako u jiných povolání, na ekonomické pozici, v které se nacházejí.

115. Platy učitelů by měly:

- a) odrážet význam pedagogické práce a s tím související význam učitelů ve společnosti,
- b) být porovnatelné s platy v jiných povoláních, vyžadující podobnou anebo ekvivalentní kvalifikaci,
- c) poskytovat učitelům prostředky na zabezpečení uspokojivé životní úrovně jich samých i jejich rodin, jakož i možnost investovat do dalšího vzdělávání nebo sledování kulturních aktivit za účelem zvyšování vlastní profesionální kvalifikace,
- d) zohledňovat tu skutečnost, že některé funkce vyžadují vyšší kvalifikaci, větší zkušenosti a větší zodpovědnost.

116. Platy učitelů by se měly stanovit v souladu s platnou stupnicí, vypracovanou po dohodě s učitelskými organizacemi. V žádném případě by neměli být kvalifikovaní učitelé po dobu zkušební doby, nebo jestliže jsou zaměstnání na dobu určitou, zařazeni do nižšího platového stupně než učitelé přijatí definitivně na dobu neurčitou.

117. Platová struktura by se měla plánovat tak, aby nedocházelo k nespravedlnostem nebo anomáliím, které by mohly vést k rozporům mezi jednotlivými skupinami učitelů.

118. V případě, že učitelský úvazek převyšuje normu, měl by učitel dostávat dodatečnou odměnu podle schválené stupnice.

119. Platové rozdíly by měly být založené na takových objektivních kritériích, jako jsou stupeň kvalifikace, délka praxe nebo stupeň zodpovědnosti, avšak při dodržení rozumného vztahu mezi nejnižším a nejvyšším platem.

120. Při stanovení základní platové stupnice učitele odborných nebo technických předmětů, který nemá vysokoškolské vzdělání, by se mělo přihlížet k hodnotě jeho praktické přípravy a zkušeností.

121. Platy učitelů by se měly počítat z ročního základu.

122. 1. Postup uvnitř kategorie by se měl umožnit prostřednictvím příplatků, udělovaných k platu v pravidelných, nejlépe ročních intervalech.

122. 2. Postup od minimálního k maximálnímu platovému stupni by neměl trvat více než 10–15 roků.

122. 3. Učitelé by měli dostávat příplatky k platům za práci vykonávanou ve zkušebním období nebo dočasně.

123. 1. Platové stupnice učitelů by se měly pravidelně prověřovat, přičemž by se měly zohledňovat takové faktory jako nárůst životních nákladů, zvýšení životní úrovně země v souvislosti se zvýšením produktivity práce, nebo všeobecná tendence zvyšování platů.

123. 2. V těch případech, kde se systém platových úprav automaticky uplatňuje na základě indexu životních nákladů, by měl být tento index stanoven za účasti učitelských organizací a každá částka přidělená na životní náklady by se měla považovat za součást výdělku, který se započítává při určování důchodů.

124. Žádný systém určující plat podle zásluh by se neměl zavádět bez předběžné konzultace a souhlasu zainteresovaných učitelských organizací.

XI. SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ

Všeobecná ustanovení

125. Všichni učitelé bez ohledu na typ školy, v níž pracují, by měli mít stejné nebo podobné sociální zabezpečení. Sociální zabezpečení by se mělo rozšířit i na studenty připravující se na učitelské povolání, pokud jsou zaměstnaní ve školství, i na učitele zaměstnané na zkušební dobu.

126. 1. Učitelům by se mělo poskytovat sociální zabezpečení ve všech případech obsažených v konvenci mezinárodní organizace práce o sociálním zabezpečení (minimální normy) z r. 1952, a to především: lékařská péče, peněžitá pomoc při nemoci, nezaměstnanosti, stáří, rodinné přídavky, mateřské příspěvky, peněžitá pomoc invalidům, peněžitá pomoc pozůstalým.

126. 2. Normy sociálního zabezpečení by měly být alespoň tak příznivé jako ty, které jsou stanovené v relevantních dokumentech Mezinárodní organizace práce a především v Konvenci o sociálním zabezpečení z r. 1952.

126. 3. Na dávky sociálního zabezpečení by měli mít učitelé právní nárok.

127. Při sociálním zabezpečení učitelů by se měly zohlednit zvláštní podmínky jejich zaměstnání, jak se uvádí ve výše uvedených paragrafech tohoto doporučení.

Lékařská péče

128. V oblastech, kde je nedostatek zdravotnických zařízení pro učitele, by se mělo hradit učitelům cestovné na cestu potřebnou pro zabezpečení jejich lékařské péče.

Nemocenské dávky

129. 1. Nemocenské dávky by se měly vyplácet za celé období pracovní neschopnosti, během něhož byla zastavena výplata mzdy.

129. 2. Nemocenské dávky by se měly vyplácet od prvního dne zastavení výplaty mezd.

129. 3. V případech, kdy je výplata nemocenských dávek limitována na určité období, je třeba počítat s určitým prodloužením tohoto období v případech, kdy je nutné izolovat učitele od žáka.

Příplatky při pracovních úrazech a chorobách z povolání

130. Učitelé by měli být chráněni před následky úrazu, které mohou utrpět nejen po dobu vyučování ve škole, ale i při výkonu činnosti mimo vyučování nebo mimo území školy.

131. Některé dětské infekční choroby by se měly považovat za choroby z povolání, pokud se jimi učitel nakazí při styku s žáky.

Starobní důchod

132. Práva učitelů na důchod, který získají službou v kterémkoli školském systému v zemi, by měla platit i při jeho přechodu do služeb kteréhokoli systému v téže zemi.

133. S přihlédnutím k ustanovením platným v každé zemi měl by být v případě nedostatku učitelů těm, kdo pokračují v pedagogické činnosti po dosažení důchodového věku, stanoven prostřednictvím příslušné instituce důchod s ohledem na odpracované roky, nebo by se jim měla dát možnost získat dodatečný důchod.

134. Starobní důchod by se měl vyplácet v takovém poměru k poslednímu výdělku, aby si učitel mohl udržet adekvátní úroveň.

Invalidní důchod

135. Invalidní důchod by se měl vyplácet těm učitelům, kteří musejí přerušit svoji pedagogickou činnost pro tělesnou pracovní neschopnost nebo duševní choroby.

V případě, že vyplácení nemocenských dávek nebo jiných dávek se při dlouhodobé pracovní neschopnosti ruší, je třeba počítat s poskytnutím důchodu těmto učitelům.

136. V případě částečné pracovní neschopnosti, tj. když učitel nemůže vykonávat práci na celý pracovní úvazek, měl by dostávat částečný invalidní důchod.

137. 1. Invalidní důchod by se měl stanovit v takovém poměru k poslednímu výdělku, aby si učitel mohl udržet patřičnou životní úroveň.

137. 2. Mělo by se počítat s poskytováním lékařské péče a příslušných nemocenských dávek se zlepšováním narušeného zdraví učitelů, s rehabilitačními službami, které by těmto učitelům umožnily vrátit se k původní činnosti.

Dávky pozůstalým

138. Podmínky poskytování peněžitých dávek a jejich výše by měly být takové, aby pozůstalým umožnily udržet si patřičnou úroveň a dětem odkázaným na tyto dávky zabezpečily dobrou životní úroveň a vzdělání.

Prostředky sociálního zabezpečení učitelů

139. 1. Sociální zabezpečení učitelů by se mělo realizovat podle možností prostřednictvím všeobecného systému, který se používá u osob zaměstnaných ve státním nebo soukromém sektoru.

139. 2. Tam, kde všeobecný systém chybí, měly by se na právním nebo jiném základě vypracovat speciální systémy.

139. 3. V případě, že výška dávek určených všeobecným systémem je nižší, než se uvádí v tomto doporučení, měla by se uvést do souladu s doporučenou normou prostřednictvím doplňujících systémů.

140. Měla by se přezkoumat možnost zapojit představitele učitelských organizací do správy speciálních a doplňujících systémů včetně investování jejich finančních prostředků.

XII. NEDOSTATEK UČITELŮ

141. Hlavním principem by mělo být, že každý závažný nedostatek učitelů by se měl řešit výjimečnými opatřeními. Tato opatření by neměla v žádném případě snižovat požadavky na kvalifikaci učitele ani na úroveň vzdělání žáků. Vzhledem k tomu, že některá opatření zaměřená na řešení nedostatku učitelů, jako např. neúměrné zvýšení kapacity tříd, učebního úvazku učitele, se neslučují s cíli a úkoly vzdělání a poškozují žáky, měly by školské orgány učinit takové kroky, které by umožnily taková opatření nepřijímat a již existující zrušit.

142. V rozvojových zemích, kde v důsledku palčivého nedostatku učitelů může vzniknout nutnost organizovat krátkodobé intenzivní přípravné kurzy, bylo by třeba zároveň uskutečňovat odborně náročný program přípravy vysoce kvalifikovaných učitelů, schopných vést a řídit vzdělávací instituci.

143. 1. Studenti přijímaní do zrychlených krátkodobých kurzů by se měli vybírat podle norem platných při přijímání na normální pedagogické studium, nebo dokonce vyšších, aby potom byli schopni plnit požadavky denního studia.

143. 2. Určité úpravy a zvláštní výhody mimořádně placeného studijního volna by měly umožňovat studentům dokončit své studium při zaměstnání.

144. 1. Pokud je to možné, nekvalifikovaní zaměstnanci by měli pracovat pod přímým dozorem a vedením odborně kvalifikovaných učitelů.

144. 2. Podmínkou dalšího zaměstnání těchto osob by mělo být získání odpovídajícího vzdělání nebo ukončení studia.

145. Úřady by měly uznat, že zlepšením v oblasti sociálního a ekonomického postavení učitelů, jejich životních a pracovních podmínek, podmínek jejich zaměstnávání, možností pracovního postupu je nejlepším prostředkem pro překonání jakéhokoli nedostatku kompetentních a zkušených učitelů a také podmínkou pro zapojení a udržení dostatečného počtu plně kvalifikovaných osob v učitelském povolání.

XIII. ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

146. Pokud je postavení učitelů v některých ohledech příznivější než takové, jaké vyplývá z tohoto Doporučení, nemělo by se v žádném případě obsahu tohoto Doporučení využít ke snížení již dosaženého postavení učitelů.

Jean THOMAS, předseda Mimořádné mezivládní konference o postavení učitelů

René MAHEU, generální ředitel Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO)

Zdroj: RVP - Metodický portál. In <http://diskuze.rvp.cz/viewtopic.php?f=100&t=16123>, 8.3.2011.